

LUCRECE

DE LA NATURE (7415 vers)

L_1 v.1 Aeneadum genetrix, hominum divomque voluptas,
 2 alma Venus, caeli subter labentia signa
 3 quae mare navigerum, quae terras frugiferentis
 4 concelebras, per te quoniam genus omne animantum
 5 concipitur visitque exortum lumina solis :
 6 te, dea, te fugiunt venti, te nubila caeli
 7 adventumque tuum, tibi suavis daedala tellus
 8 summittit flores, tibi rident aequora ponti
 9 placatumque nitet diffuso lumine caelum.
 10 Nam simul ac species patefactast verna diei
 11 et reserata viget genitabilis aura favoni,
 12 aeriae primum volucris te, diva, tuumque
 13 significant initum percussae corda tua vi.
 14 Inde ferae pecudes persultant pabula laeta
 15 et rapidos tranant amnis : ita capta lepore
 16 te sequitur cupide quo quamque inducere pergis.
 17 Denique per maria ac montis fluviosque rapacis
 18 frondiferasque domos avium camposque virentis
 19 omnibus incutiens blandum per pectora amorem
 20 efficis ut cupide generatim saecla propagent.
 21 Quae quoniam rerum naturam sola gubernas
 22 nec sine te quicquam dias in luminis oras
 23 exoritur neque fit laetum neque amabile quicquam,
 24 te sociam studeo scribendis versibus esse,
 25 quos ego de rerum natura pangere conor
 26 Memmiadae nostro, quem tu, dea, tempore in omni
 27 omnibus ornatum voluisti excellere rebus.
 28 Quo magis aeternum da dictis, diva, leporem.
 29 Effice ut interea fera moenera militiai
 30 per maria ac terras omnis sopita quiescant ;
 31 nam tu sola potes tranquilla pace juvare
 32 mortalis, quoniam belli fera moenera Mavors
 33 armipotens regit, in gremium qui saepe tuum se
 34 rejicit aeterno devictus vulnere amoris,
 35 atque ita suspiciens tereti cervice reposta
 36 pascit amore avidos inhians in te, dea, visus
 37 eque tuo pendet resupini spiritus ore.
 38 Hunc tu, diva, tuo recubantem corpore sancto
 39 circum fusa super, suavis ex ore loquellas
 40 funde petens placidam Romanis, incluta, pacem ;
 41 nam neque nos agere hoc patriai tempore iniquo
 42 possumus aequo animo nec Memmi clara propago
 43 talibus in rebus communi desse saluti.
 44 Omnis enim per se divum natura necessest
 45 immortalis aevo summa cum pace fruatur
 46 semota ab nostris rebus sejunctaque longe ;

47 nam privata dolore omni, privata periculis,
48 ipsa suis pollens opibus, nihil indiga nostri,
49 nec bene promeritis capitur nec tangitur ira.
50 Humana ante oculos foede cum vita jaceret
51 in terris oppressa gravi sub religione,
52 quae caput a caeli regionibus ostendebat
53 horribili super aspectu mortalibus instans,
54 primum Graius homo mortalis tollere contra
55 est oculos ausus primusque obsistere contra ;
56 quem neque fama deum nec fulmina nec minitanti
57 murmure compressit caelum, sed eo magis acrem
58 inritat animi virtutem, effringere ut arta
59 naturae primus portarum claustra cupiret.
60 Ergo vivida vis animi pervicit et extra
61 processit longe flammantia moenia mundi
62 atque omne immensum peragravit mente animoque,
63 unde refert nobis victor quid possit oriri,
64 quid nequeat, finita potestas denique cuique
65 qua nam sit ratione atque alte terminus haerens.
66 Quare religio pedibus subjecta vicissim
67 opteritur, nos exaequat victoria caelo.
68 Illud in his rebus vereor, ne forte rearis
69 impia te rationis inire elementa viamque
70 indugredi sceleris. Quod contra saepius illa
71 religio peperit scelerosa atque impia facta.
72 Aulide quo pacto Triviai virginis aram
73 Iphianassai turparunt sanguine foede
74 ductores Danaum delecti, prima virorum.
75 Cui simul infula virgineos circum data comptus
76 ex utraque pari malarum parte profusast,
77 et maestum simul ante aras adstare parentem
78 sensit et hunc propter ferrum celare ministros
79 aspectuque suo lacrimas effundere civis,
80 muta metu terram genibus summissa petebat.
81 Nec miserae prodesse in tali tempore quibat,
82 quod patrio princeps donarat nomine regem ;
83 nam sublata virum manibus tremibundaque ad aras
84 deductast, non ut sollempni more sacrorum
85 perfecto posset claro comitari Hymenaeo,
86 sed casta inceste nubendi tempore in ipso
87 hostia concideret mactatu maesta parentis,
88 exitus ut classi felix faustusque daretur.
89 Tantum religio potuit suadere malorum.
90 Tutemet a nobis jam quovis tempore vatum
91 terriloquis victus dictis desciscere quaeres.
92 Quippe etenim quam multa tibi jam fingere possunt
93 somnia, quae vitae rationes vertere possint
94 fortunasque tuas omnis turbare timore !
95 Et merito ; nam si certam finem esse viderent
96 aerumnarum homines, aliqua ratione valerent
97 religionibus atque minis obsistere vatum.
98 Nunc ratio nulla est restandi, nulla facultas,
99 aeternas quoniam poenas in morte timendum.
100 Ignoratur enim quae sit natura animai,
101 nata sit an contra nascentibus insinuetur
102 et simul intereat nobiscum morte dirempta
103 an tenebras Orci visat vastasque lacunas
104 an pecudes alias divinitus insinuet se,

105 Ennius ut noster cecinit, qui primus amoeno
106 detulit ex Helicone perenni fronde coronam,
107 per gentis Italas hominum quae clara clueret ;
108 etsi praeterea tamen esse Acherusia templa
109 Ennius aeternis exponit versibus edens,
110 quo neque permaneant animae neque corpora nostra,
111 sed quaedam simulacra modis pallentia miris ;
112 unde sibi exortam semper florentis Homeri
113 commemorat speciem lacrimas effundere salsas
114 coepisse et rerum naturam expandere dictis.
115 Qua propter bene cum superis de rebus habenda
116 nobis est ratio, solis lunaeque meatus
117 qua fiant ratione, et qua vi quaeque gerantur
118 in terris, tunc cum primis ratione sagaci
119 unde anima atque animi constet natura videndum,
120 et quae res nobis vigilantibus obvia mentes
121 terrificet morbo adfectis somnoque sepultis,
122 cernere uti videamur eos audireque coram,
123 morte obita quorum tellus amplectitur ossa.
124 Quod super est, vacuas auris animumque sagacem
125 semotum a curis adhibe veram ad rationem,
126 ne mea dona tibi studio disposta fideli,
127 intellecta prius quam sint, contempta relinquant.
128 Nam tibi de summa caeli ratione deumque
129 disserere incipiam et rerum primordia pandam,
130 unde omnis natura creet res, auctet alatque,
131 quove eadem rursus natura perempta resolvat,
132 quae nos materiem et genitalia corpora rebus
133 reddunda in ratione vocare et semina rerum
134 appellare suemus et haec eadem usurpare
135 corpora prima, quod ex illis sunt omnia primis.
136 Nec me animi fallit Graiorum obscura reperta
137 difficile inlustrare Latinis versibus esse,
138 multa novis verbis praesertim cum sit agendum
139 propter egestatem linguae et rerum novitatem ;
140 sed tua me virtus tamen et sperata voluptas
141 suavis amicitiae quemvis efferre laborem
142 suadet et inducit noctes vigilare serenas
143 quaerentem dictis quibus et quo carmine demum
144 clara tuae possim praepandere lumina menti,
145 res quibus occultas penitus convisere possis.
146 Hunc igitur terrorem animi tenebrasque necessest
147 non radii solis neque lucida tela diei
148 discutiant, sed naturae species ratioque.
149 Principium cujus hinc nobis exordia sumet,
150 nullam rem e nihilo gigni divinitus umquam.
151 Quippe ita formido mortalis continet omnis,
152 quod multa in terris fieri caeloque tuentur,
153 quorum operum causas nulla ratione videre
154 possunt ac fieri divino numine rentur.
155 Quas ob res ubi viderimus nil posse creari
156 de nihilo, tum quod sequimur jam rectius inde
157 perspiciemus, et unde queat res quaeque creari
158 et quo quaeque modo fiant opera sine divom.
159 Nam si de nihilo fierent, ex omnibu' rebus
160 omne genus nasci posset, nil semine egeret.
161 E mare primum homines, e terra posset oriri
162 squamigerum genus et volucres erumpere caelo ;

163 armenta atque aliae pecudes, genus omne ferarum,
 164 incerto partu culta ac deserta tenerent.
 165 Nec fructus idem arboribus constare solerent,
 166 sed mutarentur, ferre omnes omnia possent.
 167 Quippe ubi non essent genitalia corpora cuique,
 168 qui posset mater rebus consistere certa ?
 169 At nunc seminibus quia certis quaeque creantur,
 170 inde enascitur atque oras in luminis exit,
 171 materies ubi inest cujusque et corpora prima ;
 172 atque hac re nequeunt ex omnibus omnia gigni,
 173 quod certis in rebus inest secreta facultas.
 174 Praeterea cur vere rosam, frumenta calore,
 175 vites autumnno fundi suadente videmus,
 176 si non, certa suo quia tempore semina rerum
 177 cum confluerunt, patefit quod cumque creatur,
 178 dum tempestates adsunt et vivida tellus
 179 tuto res teneras effert in luminis oras ?
 180 Quod si de nihilo fierent, subito exorerentur
 181 incerto spatio atque alienis partibus anni,
 182 quippe ubi nulla forent primordia, quae genitali
 183 concilio possent arceri tempore iniquo.
 184 Nec porro augendis rebus spatio foret usus
 185 seminis ad coitum, si e nilo crescere possent ;
 186 nam fierent juvenes subito ex infantibu' parvis
 187 e terraque exorta repente arbusta salirent.
 188 Quorum nil fieri manifestum est, omnia quando
 189 paulatim crescunt, ut par est semine certo,
 190 crescentesque genus servant ; ut noscere possis
 191 quicque sua de materia grandescere alique.
 192 Huc accedit uti sine certis imbribus anni
 193 laetificos nequeat fetus submittere tellus
 194 nec porro secreta cibo natura animantum
 195 propagare genus possit vitamque tueri ;
 196 ut potius multis communia corpora rebus
 197 multa putes esse, ut verbis elementa videmus,
 198 quam sine principiis ullam rem existere posse.
 199 Denique cur homines tantos natura parare
 200 non potuit, pedibus qui pontum per vada possent
 201 transire et magnos manibus divellere montis
 202 multaque vivendo vitalia vincere saecla,
 203 si non, materies quia rebus reddita certast
 204 gignundis, e qua constat quid possit oriri ?
 205 Nil igitur fieri de nilo posse fatendumst,
 206 semine quando opus est rebus, quo quaeque creatae
 207 aeris in teneras possint proferrier auras.
 208 Postremo quoniam incultis praestare videmus
 209 culta loca et manibus melioris reddere fetus,
 210 esse videlicet in terris primordia rerum
 211 quae nos fecundas vertentes vomere glebas
 212 terraique solum subigentes cimus ad ortus ;
 213 quod si nulla forent, nostro sine quaeque labore
 214 sponte sua multo fieri meliora videres.
 215 Huc accedit uti quicque in sua corpora rursum
 216 dissolvat natura neque ad nihilum interemat res.
 217 Nam siquid mortale e cunctis partibus esset,
 218 ex oculis res quaeque repente erepta periret ;
 219 nulla vi foret usus enim, quae partibus ejus
 220 discidium parere et nexus exsolvere posset.

221 Quod nunc, aeterno quia constant semine quaeque,
 222 donec vis obiit, quae res diverberet ictu
 223 aut intus penetret per inania dissolvatque,
 224 nullius exitium patitur natura videri.
 225 Praeterea quae cumque vetustate amovet aetas,
 226 si penitus peremit consumens materiem omnem,
 227 unde animale genus generatim in lumina vitae
 228 reducit Venus, aut reductum daedala tellus
 229 unde alit atque auget generatim pabula praebens ?
 230 Unde mare ingenui fontes externaque longe
 231 flumina suppeditant ? Unde aether sidera pascit ?
 232 Omnia enim debet, mortali corpore quae sunt,
 233 infinita aetas consumpsit ante acta diesque.
 234 Quod si in eo spatium atque ante acta aetate fuere
 235 e quibus haec rerum consistit summa refecta,
 236 immortalis sunt natura praedita certe.
 237 Haud igitur possunt ad nilum quaeque reverti.
 238 Denique res omnis eadem vis causaque volgo
 239 conficeret, nisi materies aeterna teneret,
 240 inter se nexus minus aut magis indupedita ;
 241 tactus enim leti satis esset causa profecto,
 242 quippe ubi nulla forent aeterno corpore, quorum
 243 contextum vis deberet dissolvere quaeque.
 244 At nunc, inter se quia nexus principiorum
 245 dissimiles constant aeternaque materies est,
 246 incolumi remanent res corpore, dum satis acris
 247 vis obeat pro textura cujusque reperta.
 248 Haud igitur redit ad nihilum res ulla, sed omnes
 249 discidio redeunt in corpora materialia.
 250 Postremo pereunt imbres, ubi eos pater aether
 251 in gremium matris terrae praecipitavit ;
 252 at nitidae surgunt fruges ramique virescunt
 253 arboribus, crescunt ipsae fetuque gravantur.
 254 Hinc alitur porro nostrum genus atque ferarum,
 255 hinc laetas urbes pueris florere videmus
 256 frondiferasque novis avibus canere undique silvas,
 257 hinc fessae pecudes pinguis per pabula laeta
 258 corpora deponunt et candens lacteus umor
 259 uberibus manat distentis, hinc nova proles
 260 artubus infirmis teneras lasciva per herbas
 261 ludit lacte mero mentes percussa novellas.
 262 Haud igitur penitus pereunt quaecumque videntur,
 263 quando alit ex alio reficit natura nec ullam
 264 rem gigni patitur nisi morte adjuta aliena.
 265 Nunc age, res quoniam docui non posse creari
 266 de nihilo neque item genitas ad nil revocari,
 267 ne qua forte tamen coeptes diffidere dictis,
 268 quod nequeunt oculis rerum primordia cerni,
 269 accipe praeterea quae corpora tute necessest
 270 confiteare esse in rebus nec posse videri.
 271 Principio venti vis verberat incita corpus
 272 ingentisque ruit navis et nubila differt,
 273 inter dum rapido percurrens turbine campos
 274 arboribus magnis sternit montisque supremos
 275 silvifragis vexat flabris : ita perfurit acris
 276 cum fremitu saevitque minaci murmure pontus.
 277 Sunt igitur venti ni mirum corpora caeca,
 278 quae mare, quae terras, quae denique nubila caeli

279 verrunt ac subito vexantia turbine raptant,
 280 nec ratione fluunt alia stragemque propagant
 281 et cum mollis aquae fertur natura repente
 282 flumine abundantanti, quam largis imbribus auget
 283 montibus ex altis magnus decursus aquai
 284 fragmina coniciens silvarum arbustaque tota,
 285 nec validi possunt pontes venientis aquai
 286 vim subitam tolerare : ita magno turbidus imbri
 287 molibus incurrit validis cum viribus amnis,
 288 dat sonitu magno stragem volvitque sub undis
 289 grandia saxa, ruit qua quidquid fluctibus obstat.
 290 Sic igitur debent venti quoque flamina ferri,
 291 quae vel uti validum cum flumen procubuere
 292 quam libet in partem, trudunt res ante ruuntque
 293 impetibus crebris, inter dum vertice torto
 294 corripiunt rapidique rotanti turbine portant.
 295 Quare etiam atque etiam sunt venti corpora caeca,
 296 quandoquidem factis et moribus aemula magnis
 297 amnibus inveniuntur, aperto corpore qui sunt.
 298 Tum porro varios rerum sentimus odores
 299 nec tamen ad naris venientis cernimus umquam
 300 nec calidos aestus tuimur nec frigora quimus
 301 usurpare oculis nec voces cernere suemus ;
 302 quae tamen omnia corporea constare necessest
 303 natura, quoniam sensus impellere possunt ;
 304 tangere enim et tangi, nisi corpus, nulla potest res.
 305 Denique fluctifrago suspensae in litore vestis
 306 uvescunt, eaedem dispansae in sole serescunt.
 307 At neque quo pacto persederit umor aquai
 308 visumst nec rursus quo pacto fugerit aestu.
 309 In parvas igitur partis dispergitur umor,
 310 quas oculi nulla possunt ratione videre.
 311 Quin etiam multis solis redeuntibus annis
 312 anulus in digito subter tenuatur habendo,
 313 stilicidi casus lapidem cavat, uncus aratri
 314 ferreus occulte decrescit vomer in arvis,
 315 strataque jam volgi pedibus detrita viarum
 316 saxea conspicimus ; tum portas propter aena
 317 signa manus dexteris ostendunt adtenuari
 318 saepe salutantum tactu praeterque meantum.
 319 Haec igitur minui, cum sint detrita, videmus.
 320 Sed quae corpora decedant in tempore quoque,
 321 invida praeclusit speciem natura videndi.
 322 Postremo quae cumque dies naturaque rebus
 323 paulatim tribuit moderatim crescere cogens,
 324 nulla potest oculorum acies contenta tueri,
 325 nec porro quae cumque aevo macieque senescunt,
 326 nec, mare quae impendent, vesco sale saxa peresa
 327 quid quoque amittant in tempore cernere possis.
 328 Corporibus caecis igitur natura gerit res.
 329 Nec tamen undique corporea stipata tenentur
 330 omnia natura ; namque est in rebus inane.
 331 Quod tibi cognosse in multis erit utile rebus
 332 nec sinet errantem dubitare et quaerere semper
 333 de summa rerum et nostris diffidere dictis.
 334 Qua propter locus est intactus inane vacansque.
 335 Quod si non esset, nulla ratione moveri
 336 res possent ; namque officium quod corporis exstat,

337 officere atque obstare, id in omni tempore adesset
338 omnibus ; haud igitur quicquam procedere posset,
339 principium quoniam cedendi nulla daret res.
340 At nunc per maria ac terras sublimaue caeli
341 multa modis multis varia ratione moveri
342 cernimus ante oculos, quae, si non esset inane,
343 non tam sollicito motu privata carerent
344 quam genita omnino nulla ratione fuissent,
345 undique materies quoniam stipata quiesset.
346 Praeterea quamvis solidae res esse putentur,
347 hinc tamen esse licet raro cum corpore cernas.
348 In saxis ac speluncis permanat aquarum
349 liquidus umor et uberibus flent omnia guttis.
350 Dissipat in corpus sese cibus omne animantum ;
351 crescunt arbusta et fetus in tempore fundunt,
352 quod cibus in totas usque ab radicibus imis
353 per truncos ac per ramos diffunditur omnis.
354 Inter saepta meant voces et clausa domorum
355 transvolitant, rigidum permanat frigus ad ossa.
356 Quod nisi inania sint, qua possent corpora quaeque
357 transire, haud ulla fieri ratione videres.
358 Denique cur alias aliis praestare videmus
359 pondere res rebus nihilo majore figura ?
360 Nam si tantundemst in lanae glomere quantum
361 corporis in plumbo est, tantundem pendere par est,
362 corporis officiumst quoniam premere omnia deorsum,
363 contra autem natura manet sine pondere inanis.
364 Ergo quod magnumst aequae leviusque videtur,
365 ni mirum plus esse sibi declarat inanis ;
366 at contra gravius plus in se corporis esse
367 dedicat et multo vacui minus intus habere.
368 Est igitur ni mirum id quod ratione sagaci
369 quaerimus, admixtum rebus, quod inane vocamus.
370 Illud in his rebus ne te deducere vero
371 possit, quod quidam fingunt, praecurrere cogor.
372 Cedere squamigeris latices nitentibus aiunt
373 et liquidas aperire vias, quia post loca pisces
374 linquant, quo possint cedentes confluere undae ;
375 sic alias quoque res inter se posse moveri
376 et mutare locum, quamvis sint omnia plena.
377 Scilicet id falsa totum ratione receptumst.
378 Nam quo squamigeri poterunt procedere tandem,
379 ni spatium dederint latices ? Concedere porro
380 quo poterunt undae, cum pisces ire nequibunt ?
381 Aut igitur motu privandumst corpora quaeque
382 aut esse admixtum dicendumst rebus inane,
383 unde initum primum capiat res quaeque movendi.
384 Postremo duo de concursu corpora lata
385 si cita dissiliant, nempe aer omne necessest,
386 inter corpora quod fiat, possidat inane.
387 Is porro quamvis circum celerantibus auris
388 confluat, haud poterit tamen uno tempore totum
389 compleri spatium ; nam primum quemque necessest
390 occupet ille locum, deinde omnia possideantur.
391 Quod si forte aliquis, cum corpora dissiluerit,
392 tum putat id fieri quia se condenseat aer,
393 errat ; nam vacuum tum fit quod non fuit ante
394 et repletur item vacuum quod constitit ante,

395 nec tali ratione potest denserier aer
 396 nec, si jam posset, sine inani posset, opinor,
 397 ipse in se trahere et partis conducere in unum.
 398 Qua propter, quamvis causando multa moreris,
 399 esse in rebus inane tamen fateare necessest.
 400 Multaque praeterea tibi possum commemorando
 401 argumenta fidem dictis conradere nostris.
 402 Verum animo satis haec vestigia parva sagaci
 403 sunt, per quae possis cognoscere cetera tute.
 404 Namque canes ut montivagae persaepe ferai
 405 naribus inveniunt intectas fronde quietes,
 406 cum semel institerunt vestigia certa viai,
 407 sic alid ex alio per te tute ipse videre
 408 talibus in rebus poteris caecasque latebras
 409 insinuare omnis et verum protrahere inde.
 410 Quod si pigraris paulumve recesseris ab re,
 411 hoc tibi de plano possum promittere, Memmi :
 412 usque adeo largos haustus e fontibu' magnis
 413 lingua meo suavis diti de pectore fundet,
 414 ut verear ne tarda prius per membra senectus
 415 serpat et in nobis vitai claustra resolvat,
 416 quam tibi de quavis una re versibus omnis
 417 argumentorum sit copia missa per auris.
 418 Sed nunc ut repetam coeptum pertexere dictis,
 419 omnis ut est igitur per se natura duabus
 420 constitit in rebus ; nam corpora sunt et inane,
 421 haec in quo sita sunt et qua diversa moventur.
 422 Corpus enim per se communis dedicat esse
 423 sensus ; cui nisi prima fides fundata valebit,
 424 haut erit occultis de rebus quo referentes
 425 confirmare animi quicquam ratione queamus.
 426 Tum porro locus ac spatium, quod inane vocamus,
 427 si nullum foret, haut usquam sita corpora possent
 428 esse neque omnino quoquam diversa meare ;
 429 id quod jam supera tibi paulo ostendimus ante.
 430 Praeterea nihil est quod possis dicere ab omni
 431 corpore se junctum secretumque esse ab inani,
 432 quod quasi tertia sit numero natura reperta.
 433 Nam quod cumque erit, esse aliquid debebit id ipsum
 434 augmine vel grandi vel parvo denique, dum sit ;
 435 cui si tactus erit quamvis levis exiguusque,
 436 corporis augebit numerum summamque sequetur ;
 437 sin intactile erit, nulla de parte quod ullam
 438 rem prohibere queat per se transire meantem,
 439 scilicet hoc id erit, vacuum quod inane vocamus.
 440 Praeterea per se quod cumque erit, aut faciet quid
 441 aut aliis fungi debebit agentibus ipsum
 442 aut erit ut possint in eo res esse gerique.
 443 At facere et fungi sine corpore nulla potest res
 444 nec praebere locum porro nisi inane vacansque.
 445 Ergo praeter inane et corpora tertia per se
 446 nulla potest rerum in numero natura relinqui,
 447 nec quae sub sensus cadat ullo tempore nostros
 448 nec ratione animi quam quisquam possit apisci.
 449 Nam quae cumque cluent, aut his conjuncta duabus
 450 rebus ea inuenies aut horum eventa videbis.
 451 Conjunctum est id quod nusquam sine peritiali
 452 discidio potis est se jungi seque gregari,

453 pondus uti saxi, calor ignis, liquor aquai,
454 tactus corporibus cunctis, intactus inani.
455 Servitium contra paupertas divitiaeque,
456 libertas bellum concordia cetera quorum
457 adventu manet incolumis natura abituque,
458 haec soliti sumus, ut par est, eventa vocare.
459 Tempus item per se non est, sed rebus ab ipsis
460 consequitur sensus, transactum quid sit in aevo,
461 tum quae res instet, quid porro deinde sequatur ;
462 nec per se quemquam tempus sentire fatendumst
463 semotum ab rerum motu placidaque quiete.
464 Denique Tyndaridem raptam belloque subactas
465 Troijugas gentis cum dicunt esse, videndumst
466 ne forte haec per se cogant nos esse fateri,
467 quando ea saecula hominum, quorum haec eventa fuerunt,
468 inrevocabilis abstulerit jam praeterita aetas ;
469 namque aliud terris, aliud regionibus ipsis
470 eventum dici poterit quod cumque erit actum.
471 Denique materies si rerum nulla fuisset
472 nec locus ac spatium, res in quo quaeque geruntur,
473 numquam Tyndaridis forma conflatus amore
474 ignis Alexandri Phrygio sub pectore gliscens
475 clara accendisset saevi certamina belli
476 nec clam durateus Troijanus Pergama partu
477 inflammasset equos nocturno Graijugenarum ;
478 perspicere ut possis res gestas funditus omnis
479 non ita uti corpus per se constare neque esse
480 nec ratione cluere eadem qua constet inane,
481 sed magis ut merito possis eventa vocare
482 corporis atque loci, res in quo quaeque gerantur.
483 Corpora sunt porro partim primordia rerum,
484 partim concilio quae constant principiorum.
485 Sed quae sunt rerum primordia, nulla potest vis
486 stinguere ; nam solido vincunt ea corpore demum.
487 Etsi difficile esse videtur credere quicquam
488 in rebus solido reperiri corpore posse.
489 Transit enim fulmen caeli per saepta domorum
490 clamor ut ac voces, ferrum candescit in igni
491 dissiliuntque fero ferventi saxa vapore ;
492 cum labefactatus rigor auri solvitur aestu,
493 tum glacies aeris flamma devicta liquescit ;
494 permanat calor argentum penetrabileque frigus,
495 quando utrumque manu retinentes pocula rite
496 sensimus infuso lympharum rore superne.
497 Usque adeo in rebus solidi nihil esse videtur.
498 Sed quia vera tamen ratio naturaque rerum
499 cogit, ades, paucis dum versibus expediamus
500 esse ea quae solido atque aeterno corpore constant,
501 semina quae rerum primordiaque esse docemus,
502 unde omnis rerum nunc constet summa creata.
503 Principio quoniam duplex natura duarum
504 dissimilis rerum longe constare repertast,
505 corporis atque loci, res in quo quaeque geruntur,
506 esse utramque sibi per se puramque necessesse.
507 Nam qua cumque vacat spatium, quod inane vocamus,
508 corpus ea non est ; qua porro cumque tenet se
509 corpus, ea vacuum nequaquam constat inane.
510 Sunt igitur solida ac sine inani corpora prima.

511 Praeterea quoniam genitis in rebus inanest,
512 materiem circum solidam constare necessest ;
513 nec res ulla potest vera ratione probari
514 corpore inane suo celare atque intus habere,
515 si non, quod cohibet, solidum constare relinquant.
516 Id porro nihil esse potest nisi materialai
517 concilium, quod inane queat rerum cohibere.
518 Materies igitur, solido quae corpore constat,
519 esse aeterna potest, cum cetera dissolvantur.
520 Tum porro si nil esset quod inane vocaret,
521 omne foret solidum ; nisi contra corpora certa
522 essent quae loca complerent quae cumque tenerent
523 omne quod est spatium, vacuum constaret inane.
524 Alternis igitur ni mirum corpus inani
525 distinctum, quoniam nec plenum naviter extat
526 nec porro vacuum ; sunt ergo corpora certa,
527 quae spatium pleno possint distinguere inane.
528 Haec neque dissolvi plagis extrinsecus icta
529 possunt nec porro penitus penetrata retexi
530 nec ratione queunt alia temptata labare ;
531 id quod jam supra tibi paulo ostendimus ante.
532 Nam neque conlidi sine inani posse videtur
533 quicquam nec frangi nec findi in bina secundo
534 nec capere umorem neque item manabile frigus
535 nec penetralem ignem, quibus omnia conficiuntur.
536 Et quo quaeque magis cohibet res intus inane,
537 tam magis his rebus penitus temptata labascit.
538 Ergo si solida ac sine inani corpora prima
539 sunt ita uti docui, sint haec aeterna necessest.
540 Praeterea nisi materies aeterna fuisset,
541 antehac ad nihilum penitus res quaeque redissent
542 de nihiloque renata forent quae cumque videmus.
543 At quoniam supra docui nil posse creari
544 de nihilo neque quod genitumst ad nil revocari,
545 esse inmortalia primordia corpore debent,
546 dissolvi quo quaeque supremo tempore possint,
547 materies ut subpeditet rebus reparandis.
548 Sunt igitur solida primordia simplicitate
549 nec ratione queunt alia servata per aevom
550 ex infinito jam tempore res reparare.
551 Denique si nullam finem natura parasset
552 frangendis rebus, jam corpora materialai
553 usque redacta forent aevo frangente priore,
554 ut nihil ex illis a certo tempore posset
555 conceptum summum aetatis pervadere finem.
556 Nam quidvis citius dissolvi posse videmus
557 quam rursus refici ; qua propter longa diei
558 infinita aetas ante acti temporis omnis
559 quod fregisset adhuc disturbans dissolvensque,
560 numquam relicuo reparari tempore posset.
561 At nunc ni mirum frangendi reddita finis
562 certa manet, quoniam refici rem quamque videmus
563 et finita simul generatim tempora rebus
564 stare, quibus possint aevi contingere florem.
565 Huc accedit uti, solidissima materialai
566 corpora cum constant, possint tamen omnia reddi,
567 mollia quae fiunt, aer aqua terra vapores,
568 quo pacto fiant et qua vi quaeque gerantur,

569 admixtum quoniam semel est in rebus inane.
570 At contra si mollia sint primordia rerum,
571 unde queant validi silices ferrumque creari,
572 non poterit ratio reddi ; nam funditus omnis
573 principio fundamenti natura carebit.
574 Sunt igitur solida pollentia simplicitate,
575 quorum condenseo magis omnia conciliatu
576 artari possunt validasque ostendere viris.
577 Porro si nullast frangendis reddita finis
578 corporibus, tamen ex aeterno tempore quaeque
579 nunc etiam superare necessest corpora rebus,
580 quae non dum clueant ullo temptata periclo.
581 At quoniam fragili natura praedita constant,
582 discrepat aeternum tempus potuisse manere
583 innumerabilibus plagis vexata per aevom.
584 Denique jam quoniam generatim reddita finis
585 crescendi rebus constat vitamque tenendi,
586 et quid quaeque queant per foedera naturai,
587 quid porro nequeant, sancitum quandoquidem extat,
588 nec commutatur quicquam, quin omnia constant
589 usque adeo, variae volucres ut in ordine cunctae
590 ostendant maculas generalis corpore inesse,
591 inmutabile materiae quoque corpus habere
592 debent ni mirum ; nam si primordia rerum
593 commutari aliqua possent ratione revicta,
594 incertum quoque jam constet quid possit oriri,
595 quid nequeat, finita potestas denique cuique
596 qua nam sit ratione atque alte terminus haerens,
597 nec totiens possent generatim saecula referre
598 naturam mores victum motusque parentum.
599 Tum porro quoniam est extremum quodque cacumen
600 corporis illius, quod nostri cernere sensus
601 jam nequeunt, id nimirum sine partibus extat
602 et minima constat natura nec fuit umquam
603 per se secretum neque post hac esse valebit,
604 alterius quoniamst ipsum pars primaque et una,
605 inde aliae atque aliae similes ex ordine partes
606 agmine condenseo naturam corporis explent ;
607 quae quoniam per se nequeunt constare, necessest
608 haerere unde queant nulla ratione revelli.
609 Sunt igitur solida primordia simplicitate,
610 quae minimis stipata cohaerent partibus arte.
611 Non ex illorum conventu conciliata,
612 sed magis aeterna pollentia simplicitate,
613 unde neque avelli quicquam neque deminui jam
614 concedit natura reservans semina rebus.
615 Praeterea nisi erit minimum, parvissima quaeque
616 corpora constabunt ex partibus infinitis,
617 quippe ubi dimidiae partis pars semper habebit
618 dimidiam partem nec res praefiniet ulla.
619 Ergo rerum inter summam minimamque quod escit,
620 nil erit ut distet ; nam quamvis funditus omnis
621 summa sit infinita, tamen, parvissima quae sunt,
622 ex infinitis constabunt partibus aequae.
623 Quod quoniam ratio reclamat vera negatque
624 credere posse animum, victus fateare necessest
625 esse ea quae nullis jam praedita partibus extent
626 et minima constant natura. Quae quoniam sunt,

627 illa quoque esse tibi solida atque aeterna fatendum.
628 Denique si minimas in partis cuncta resolvi
629 cogere consuisset rerum natura creatrix,
630 jam nihil ex illis eadem reparare valeret
631 propterea quia, quae nullis sunt partibus aucta,
632 non possunt ea quae debet genitalis habere
633 materies, varios conexus pondera plagas
634 concursus motus, per quas res quaeque geruntur.
635 Quapropter qui materiem rerum esse putarunt
636 ignem atque ex igni summam consistere solo,
637 magno opere a vera lapsi ratione videntur.
638 Heraclitus init quorum dux proelia primus,
639 clarus ob obscuram linguam magis inter inanis
640 quamde gravis inter Graios, qui vera requirunt ;
641 omnia enim stolidi magis admirantur amantque,
642 inversis quae sub verbis latitantia cernunt,
643 veraque constituunt quae belle tangere possunt
644 auris et lepido quae sunt fucata sonore.
645 Nam cur tam variae res possent esse, requiro,
646 ex uno si sunt igni puroque creatae ?
647 Nil prodesset enim calidum denserier ignem
648 nec rare fieri, si partes ignis eandem
649 naturam quam totus habet super ignis haberent.
650 Acrior ardor enim conductis partibus esset,
651 languidior porro disjectis disque supatis.
652 Amplius hoc fieri nihil est quod posse rearis
653 talibus in causis, ne dum variantia rerum
654 tanta queat densis rarisque ex ignibus esse.
655 Id quoque : si faciant admixtum rebus inane,
656 denseri poterunt ignes rarique relinqui ;
657 sed quia multa sibi cernunt contraria quae sint
658 et fugitant in rebus inane relinquere purum,
659 ardua dum metuunt, amittunt vera viai
660 nec rursus cernunt exempto rebus inane
661 omnia denseri fierique ex omnibus unum
662 corpus, nil ab se quod possit mittere raptim,
663 aestifer ignis uti lumen jacit atque vaporem,
664 ut videas non e stipatis partibus esse.
665 Quod si forte alia credunt ratione potesse
666 ignis in coetu stingui mutareque corpus,
667 scilicet ex nulla facere id si parte reparcent,
668 occidet ad nihilum ni mirum funditus ardor
669 omnis et e nihilo fient quae cumque creantur ;
670 nam quod cumque suis mutatum finibus exit,
671 continuo hoc mors est illius quod fuit ante.
672 Proinde aliquid superare necesse est incolume ollis,
673 ne tibi res redeant ad nilum funditus omnes
674 de nihiloque renata vigescat copia rerum.
675 Nunc igitur quoniam certissima corpora quaedam
676 sunt, quae conservant naturam semper eandem,
677 quorum habitu aut aditu mutatoque ordine mutant
678 naturam res et convertunt corpora sese,
679 scire licet non esse haec ignea corpora rerum.
680 Nil referret enim quaedam decedere, abire
681 atque alia adtribui mutarique ordine quaedam,
682 si tamen ardoris naturam cuncta tenerent ;
683 ignis enim foret omnimodis quod cumque crearet.
684 Verum, ut opinor, itast : sunt quaedam corpora, quorum

685 concursus motus ordo positura figurae
686 efficiunt ignis mutatoque ordine mutant
687 naturam neque sunt igni simulata neque ulli
688 praeterea rei quae corpora mittere possit
689 sensibus et nostros adjectu tangere tactus.
690 Dicere porro ignem res omnis esse neque ullam
691 rem veram in numero rerum constare nisi ignem,
692 quod facit hic idem, perdelirum esse videtur.
693 Nam contra sensus ab sensibus ipse repugnat
694 et labefactat eos, unde omnia credita pendent,
695 unde hic cognitus est ipsi quem nominat ignem ;
696 credit enim sensus ignem cognoscere vere,
697 cetera non credit, quae nilo clara minus sunt.
698 Quod mihi cum vanum tum delirum esse videtur ;
699 quo referemus enim ? Quid nobis certius ipsis
700 sensibus esse potest, qui vera ac falsa notemus ?
701 Praeterea quare quisquam magis omnia tollat
702 et velit ardoris naturam linquere solam,
703 quam neget esse ignis, aliam tamen esse relinquat ?
704 Aequa videtur enim dementia dicere utrumque.
705 Quapropter qui materiem rerum esse putarunt
706 ignem atque ex igni summam consistere posse,
707 et qui principium gignundis aera rebus
708 constituere aut umorem qui cumque putarunt
709 fingere res ipsum per se terramve creare
710 omnia et in rerum naturas vertier omnis,
711 magno opere a vero longe derrasse videntur.
712 Adde etiam qui conduplicant primordia rerum
713 aera jungentes igni terramque liquori,
714 et qui quattuor ex rebus posse omnia rentur
715 ex igni terra atque anima procreare et imbri.
716 Quorum Acragantinus cum primis Empedocles est,
717 insula quem triquetris terrarum gessit in oris,
718 quam fluitans circum magnis anfractibus aequor
719 Ionium glaucis aspargit virus ab undis
720 angustoque fretu rapidum mare dividit undis
721 Aeoliae terrarum oras a finibus ejus.
722 Hic est vasta Charybdis et hic Aetnaea minantur
723 murmura flammaram rursus se colligere iras,
724 faucibus eruptos iterum vis ut vomat ignis
725 ad caelumque ferat flammai fulgura rursus.
726 Quae cum magna modis multis miranda videtur
727 gentibus humanis regio visendaque fertur
728 rebus opima bonis, multa munita virum vi,
729 nil tamen hoc habuisse viro praeclarius in se
730 nec sanctum magis et mirum carumque videtur.
731 Carmina quin etiam divini pectoris ejus
732 vociferantur et exponunt praeclara reperta,
733 ut vix humana videatur stirpe creatus.
734 Hic tamen et supra quos diximus inferiores
735 partibus egregie multis multoque minores,
736 quamquam multa bene ac divinitus invenientes
737 ex adyto tam quam cordis responsa dedere
738 sanctius et multo certa ratione magis quam
739 Pythia quae tripodis a Phoebi lauroque profatur,
740 principiis tamen in rerum fecere ruinas
741 et graviter magni magno cecidere ibi casu.
742 Primum quod motus exempto rebus inani

743 constituunt et res mollis rarasque relinquunt
744 aera solem ignem terras animalia frugis
745 nec tamen admiscent in eorum corpus inane ;
746 deinde quod omnino finem non esse secandis
747 corporibus facient neque pausam stare fragori
748 nec prorsum in rebus minimum consistere quicquam,
749 cum videamus id extremum cujusque cacumen
750 esse quod ad sensus nostros minimum esse videtur,
751 conicere ut possis ex hoc, quae cernere non quis
752 extremum quod habent, minimum consistere rerum.
753 Huc accedit item, quoniam primordia rerum
754 mollia constituunt, quae nos nativa videmus
755 esse et mortali cum corpore, funditus ut qui
756 debeat ad nihilum jam rerum summa reverti
757 de nihiloque renata vigescere copia rerum ;
758 quorum utrumque quid a vero jam distet habebis.
759 Deinde inimica modis multis sunt atque veneno
760 ipsa sibi inter se ; quare aut congressa peribunt
761 aut ita diffugient, ut tempestate coacta
762 fulmina diffugere atque imbris ventosque videmus.
763 Denique quattuor ex rebus si cuncta creantur
764 atque in eas rursus res omnia dissolvuntur,
765 qui magis illa queunt rerum primordia dici
766 quam contra res illorum retroque putari ?
767 Alternis gignuntur enim mutantque colorem
768 et totam inter se naturam tempore ab omni.
769 [fulmina diffugere atque imbris ventosque videmus.]
770 sin ita forte putas ignis terraeque coire
771 corpus et aerias auras roremque liquoris,
772 nil in concilio naturam ut mutet eorum,
773 nulla tibi ex illis poterit res esse creata,
774 non animans, non exanimo cum corpore, ut arbos ;
775 quippe suam quicque in coetu variantis acervi
776 naturam ostendet mixtusque videbitur aer
777 cum terra simul et quodam cum rore manere.
778 At primordia gignundis in rebus oportet
779 naturam clandestinam caecamque adhibere,
780 emineat ne quid, quod contra pugnet et obstet
781 quo minus esse queat proprie quodcumque creatur.
782 Quin etiam repetunt a caelo atque ignibus ejus
783 et primum faciunt ignem se vertere in auras
784 aeris, hinc imbrem gigni terramque creari
785 ex imbri retroque a terra cuncta reverti,
786 umorem primum, post aera, deinde calorem,
787 nec cessare haec inter se mutare, meare
788 a caelo ad terram, de terra ad sidera mundi.
789 Quod facere haud ullo debent primordia pacto.
790 Immutabile enim quiddam superare necessest,
791 ne res ad nihilum redigantur funditus omnes ;
792 nam quod cumque suis mutatum finibus exit,
793 continuo hoc mors est illius quod fuit ante.
794 Quapropter quoniam quae paulo diximus ante
795 in commutatum veniunt, constare necessest
796 ex aliis ea, quae nequeant convertier usquam,
797 ne tibi res redeant ad nilum funditus omnis ;
798 quin potius tali natura praedita quaedam
799 corpora constituas, ignem si forte crearint,
800 posse eadem demptis paucis paucisque tributis,

801 ordine mutato et motu, facere aeris auras,
802 sic alias aliis rebus mutarier omnis ?
803 "At manifesta palam res indicat" inquis "in auras
804 aeris e terra res omnis crescere alique ;
805 et nisi tempestas indulget tempore fausto
806 imbribus, ut tabe nimborum arbusta vacillent,
807 solque sua pro parte fovet tribuitque calorem,
808 crescere non possint fruges arbusta animantis."
809 Scilicet et nisi nos cibus aridus et tener umor
810 adjuvet, amisso jam corpore vita quoque omnis
811 omnibus e nervis atque ossibus exsolvatur ;
812 adjutamur enim dubio procul atque alimur nos
813 certis ab rebus, certis aliae atque aliae res.
814 Ni mirum quia multa modis communia multis
815 multarum rerum in rebus primordia mixta
816 sunt, ideo variis variae res rebus aluntur.
817 Atque eadem magni refert primordia saepe
818 cum quibus et quali positura contineantur
819 et quos inter se dent motus accipiantque ;
820 namque eadem caelum mare terras flumina solem
821 constituunt, eadem fruges arbusta animantis,
822 verum aliis alioque modo commixta moventur.
823 Quin etiam passim nostris in versibus ipsis
824 multa elementa vides multis communia verbis,
825 cum tamen inter se versus ac verba necessest
826 confiteare et re et sonitu distare sonanti.
827 Tantum elementa queunt permutato ordine solo ;
828 at rerum quae sunt primordia, plura adhibere
829 possunt unde queant variae res quaeque creari.
830 Nunc et Anaxagorae scrutemur homoeomerian
831 quam Grai memorant nec nostra dicere lingua
832 concedit nobis patrii sermonis egestas,
833 sed tamen ipsam rem facilest exponere verbis.
834 Principio, rerum quam dicit homoeomerian,
835 ossa videlicet e paucillis atque minutis
836 ossibus hic et de paucillis atque minutis
837 visceribus viscus gigni sanguenque creari
838 sanguinis inter se multis coeuntibu' guttis
839 ex aurique putat micis consistere posse
840 aurum et de terris terram concrecere parvis,
841 ignibus ex ignis, umorem umoribus esse,
842 cetera consimili fingit ratione putatque.
843 Nec tamen esse ulla de parte in rebus inane
844 concedit neque corporibus finem esse secandis.
845 Quare in utraque mihi pariter ratione videtur
846 errare atque illi, supra quos diximus ante.
847 Adde quod inbecilla nimis primordia fingit ;
848 si primordia sunt, simili quae praedita constant
849 natura atque ipsae res sunt aequaeque laborant
850 et pereunt, neque ab exitio res ulla refrenat.
851 Nam quid in oppressu valido durabit eorum,
852 ut mortem effugiat, leti sub dentibus ipsis ?
853 Ignis an umor an aura ? Quid horum ? Sanguen an ossa ?
854 Nil ut opinor, ubi ex aequo res funditus omnis
855 tam mortalis erit quam quae manifesta videmus
856 ex oculis nostris aliqua vi victa perire.
857 At neque recidere ad nihilum res posse neque autem
858 crescere de nihilo testor res ante probatas.

859 Praeterea quoniam cibus auget corpus alitque,
860 scire licet nobis venas et sanguen et ossa
861 sive cibos omnis commixto corpore dicent
862 esse et habere in se nervorum corpora parva
863 ossaque et omnino venas partisq[ue] cruoris,
864 fiet uti cibus omnis et aridus et liquor ipse
865 ex alienigenis rebus constare putetur,
866 ossibus et nervis sanieq[ue] et sanguine mixto.
867 Praeterea quae cumq[ue] e terra corpora crescunt,
868 si sunt in terris, terram constare necessest
869 ex alienigenis, quae terris exoriuntur.
870 Transfer item, totidem verbis utare licebit :
871 in lignis si flamma latet fumusq[ue] cinisque,
872 ex alienigenis consistant ligna necessest,
873 [praeterea tellus quae corpora cumq[ue] alit auget]
874 ex alienigenis, quae lignis exoriuntur.
875 Linquitur hic quaedam latitandi copia tervis,
876 id quod Anaxagoras sibi sumit, ut omnibus omnis
877 res putet inmixtas rebus latitare, sed illud
878 apparere unum, cujus sint plurima mixta
879 et magis in promptu primaq[ue] in fronte locata.
880 Quod tamen a vera longe ratione repulsumst ;
881 conveniebat enim fruges quoq[ue] saepe, minaci
882 robore cum in saxi franguntur, mittere signum
883 sanguinis aut aliquid, nostro quae corpore aluntur.
884 Cum lapidi in lapidem terimus, manare cruorem
885 consimili ratione herbis quoq[ue] saepe decebat,
886 et latices dulcis guttas similique sapore
887 mittere, lanigeras quali sunt ubere lactis,
888 scilicet et glebis terrarum saepe friatis
889 herbarum genera et fruges frondesq[ue] videri
890 dispertita inter terram latitare minute,
891 postremo in lignis cinerem fumumq[ue] videri,
892 cum prae fracta forent, ignisque latere minutos.
893 Quorum nil fieri quoniam manifesta docet res,
894 scire licet non esse in rebus res ita mixtas,
895 verum semina multimodis inmixta latere
896 multarum rerum in rebus communia debent.
897 "At saepe in magnis fit montibus" inquis "ut altis
898 arboribus vicina cacumina summa terantur
899 inter se validis facere id cogentibus austris,
900 donec flammai fulserunt flore coorto."
901 Scilicet et non est lignis tamen insitus ignis,
902 verum semina sunt ardoris multa, terendo
903 quae cum confluxere, creant incendia silvis.
904 Quod si facta foret silvis abscondita flamma,
905 non possent ullum tempus celarier ignes,
906 conficerent volgo silvas, arbusta cremarent.
907 Jamne vides igitur, paulo quod diximus ante,
908 permagni referre eadem primordia saepe
909 cum quibus et quali positura contineantur
910 et quos inter se dent motus accipiantq[ue],
911 atq[ue] eadem paulo inter se mutata creare
912 ignes et lignum ? Quo pacto verba quoq[ue] ipsa
913 inter se paulo mutatis sunt elementis,
914 cum ligna atq[ue] ignes distincta voce notemus.
915 Denique jam quae cumq[ue] in rebus cernis apertis
916 si fieri non posse putas, quin materiai

917 corpora consimili natura praedita fingas,
918 hac ratione tibi pereunt primordia rerum :
919 fiet uti risu tremulo concussa cachinnent
920 et lacrimis salsis umectent ora genasque.
921 Nunc age, quod super est, cognosce et clarius audi.
922 Nec me animi fallit quam sint obscura ; sed acri
923 percussit thyrso laudis spes magna meum cor
924 et simul incussit suavem mi in pectus amorem
925 Musarum, quo nunc instinctus mente vigenti
926 avia Pieridum peragro loca nullius ante
927 trita solo. Juvat integros accedere fontis
928 atque haurire juvatque novos decerpere flores
929 insignemque meo capiti petere inde coronam,
930 unde prius nulli velarint tempora Musae ;
931 primum quod magnis doceo de rebus et artis
932 religionum animum nodis exsolvere pergo,
933 deinde quod obscura de re tam lucida pango
934 carmina musaeo contingens cuncta lepore.
935 Id quoque enim non ab nulla ratione videtur ;
936 sed vel uti pueris absinthia taetra medentes
937 cum dare conantur, prius oras pocula circum
938 contingunt mellis dulci flavoque liquore,
939 ut puerorum aetas improvida ludificetur
940 labrorum tenus, interea perpotet amarum
941 absinthii laticem deceptaque non capiatur,
942 sed potius tali facto recreata valescat,
943 sic ego nunc, quoniam haec ratio plerumque videtur
944 tristior esse quibus non est tractata, retroque
945 volgus abhorret ab hac, volui tibi suaviloquenti
946 carmine Pierio rationem exponere nostram
947 et quasi musaeo dulci contingere melle,
948 si tibi forte animum tali ratione tenere
949 versibus in nostris possem, dum perspicias omnem
950 naturam rerum, qua constet compta figura.
951 Sed quoniam docui solidissima materiali
952 corpora perpetuo volitare invicta per aevom,
953 nunc age, summai quaedam sit finis eorum
954 necne sit, evolvamus ; item quod inane repertumst
955 seu locus ac spatium, res in quo quaeque gerantur,
956 pervideamus utrum finitum funditus omne
957 constet an immensum pateat vasteque profundum.
958 Omne quod est igitur nulla regione viarum
959 finitumst ; namque extremum debebat habere.
960 Extremum porro nullius posse videtur
961 esse, nisi ultra sit quod finiat, ut videatur
962 quo non longius haec sensus natura sequatur.
963 Nunc extra summam quoniam nihil esse fatendum,
964 non habet extremum, caret ergo fine modoque.
965 Nec refert quibus adsistas regionibus ejus ;
966 usque adeo, quem quisque locum possedit, in omnis
967 tantundem partis infinitum omne relinquit.
968 Praeterea si jam finitum constituatur
969 omne quod est spatium, si quis procurrat ad oras
970 ultimas extremas jaciatque volatile telum,
971 id validis utrum contortum viribus ire
972 quo fuerit missum mavis longeque volare,
973 an prohibere aliquid censes obstareque posse ?
974 Alterutrum fatearis enim sumasque necesses.

975 Quorum utrumque tibi effugium praecludit et omne
976 cogit ut exempta concedas fine patere.
977 Nam sive est aliquid quod probeat efficiatque
978 quominu' quo missum est veniat finique locet se,
979 sive foras fertur, non est a fine profectum.
980 Hoc pacto sequar atque, oras ubi cumque locaris
981 extremas, quaeram : quid telo denique fiet ?
982 Fiet uti nusquam possit consistere finis
983 effugiumque fugae prolatet copia semper.
984 Praeterea spatium summai totius omne
985 undique si inclusum certis consisteret oris
986 finitumque foret, jam copia material
987 undique ponderibus solidis confluet ad imum
988 nec res ulla geri sub caeli tegmine posset
989 nec foret omnino caelum neque lumina solis,
990 quippe ubi materies omnis cumulata jaceret
991 ex infinito jam tempore subsidendo.
992 At nunc ni mirum requies data principiorum
993 corporibus nullast, quia nil est funditus imum,
994 quo quasi confluere et sedes ubi ponere possint.
995 Semper in adsiduo motu res quaeque geruntur
996 partibus in cunctis, infernaque suppeditantur
997 ex infinito cita corpora material.
998 Postremo ante oculos res rem finire videtur ;
999 aer dissaepit collis atque aera montes,
1000 terra mare et contra mare terras terminat omnis ;
1001 omne quidem vero nihil est quod finiat extra.
1002 Est igitur natura loci spatiumque profundi,
1003 quod neque clara suo percurrere fulmina cursu
1004 perpetuo possint aevi labentia tractu
1005 nec prorsum facere ut restet minus ire meando ;
1006 usque adeo passim patet ingens copia rebus
1007 finibus exemptis in cunctas undique partis.
1008 Ipsa modum porro sibi rerum summa parare
1009 ne possit, natura tenet, quae corpus inane
1010 et quod inane autem est finiri corpore cogit,
1011 ut sic alternis infinita omnia reddat,
1012 aut etiam alterutrum, nisi terminet alterum eorum,
1013 simplice natura pateat tamen inmoderatum,
1014 nec mare nec tellus neque caeli lucida templa
1015 nec mortale genus nec divum corpora sancta
1016 exiguum possent horai sistere tempus ;
1017 nam dispulsa suo de coetu material
1018 copia ferretur magnum per inane soluta,
1019 sive adeo potius numquam concreta creasset
1020 ullam rem, quoniam cogi disjecta nequisset.
1021 Nam certe neque consilio primordia rerum
1022 ordine se suo quaeque sagaci mente locarunt
1023 nec quos quaeque darent motus pepigere profecto
1024 sed quia multa modis multis mutata per omne
1025 ex infinito vexantur percita plagis,
1026 omne genus motus et coetus experiundo
1027 tandem deveniunt in talis disposituras,
1028 qualibus haec rerum consistit summa creata,
1029 et multos etiam magnos servata per annos
1030 ut semel in motus conjectast convenientis,
1031 efficit ut largis avidum mare fluminis undis
1032 integrent amnes et solis terra vapore

1033 fota novet fetus summissaque gens animantum
1034 floreat et vivat labentis aetheris ignes.
1035 Quod nullo facerent pacto, nisi materiai
1036 ex infinito suboriri copia posset,
1037 unde amissa solent reparare in tempore quaeque.
1038 Nam vel uti privata cibo natura animantum
1039 diffluit amittens corpus, sic omnia debent
1040 dissolvi simul ac defecit suppeditare
1041 materies aliqua ratione aversa viai.
1042 Nec plagae possunt extrinsecus undique summam
1043 conservare omnem, quae cumque est conciliata.
1044 Cudere enim crebro possunt partemque morari,
1045 dum veniant aliae ac suppleri summa queatur ;
1046 inter dum resilire tamen coguntur et una
1047 principiis rerum spatium tempusque fugai
1048 largiri, ut possint a coetu libera ferri.
1049 Quare etiam atque etiam suboriri multa necessest,
1050 et tamen ut plagae quoque possint suppetere ipsae,
1051 infinita opus est vis undique materiai.
1052 Illud in his rebus longe fuge credere, Memmi,
1053 in medium summae quod dicunt omnia niti
1054 atque ideo mundi naturam stare sine ullis
1055 ictibus externis neque quoquam posse resolvi
1056 summa atque ima, quod in medium sint omnia nixa,
1057 ipsum si quicquam posse in se sistere credis,
1058 et quae pondera sunt sub terris omnia sursum
1059 nitier in terraque retro requiescere posta,
1060 ut per aquas quae nunc rerum simulacra videmus ;
1061 et simili ratione animalia suppa vagari
1062 contendunt neque posse e terris in loca caeli
1063 recidere inferiora magis quam corpora nostra
1064 sponte sua possint in caeli templa volare ;
1065 illi cum videant solem, nos sidera noctis
1066 cernere et alternis nobiscum tempora caeli
1067 dividere et noctes parilis agitare diebus.
1068 Sed vanus stolidis haec
1069 Amplexi quod habent perv.
1070 Nam medium nihil esse potest, si summa patescit
1071 infinita ; neque omnino, si jam medium sit,
1072 possit ibi quicquam consistere
1073 Quam quavis alia longe ratione
1074 Omnis enim locus ac spatium, quod inane vocamus,
1075 per medium, per non medium, concedere debet
1076 aequae ponderibus, motus qua cumque feruntur.
1077 Nec quisquam locus est, quo corpora cum venerunt,
1078 ponderis amissa vi possint stare in inani ;
1079 nec quod inane autem est ulli subsistere debet,
1080 quin, sua quod natura petit, concedere pergat.
1081 Haud igitur possunt tali ratione teneri
1082 res in concilium medii cuppedine victae.
1083 Praeterea quoniam non omnia corpora fingunt
1084 in medium niti, sed terrarum atque liquoris
1085 umorem ponti magnasque e montibus undas,
1086 et quasi terreno quae corpore contineantur,
1087 at contra tenuis exponunt aeris auras
1088 et calidos simul a medio differrier ignis,
1089 atque ideo totum circum tremere aethera signis
1090 et solis flammam per caeli caerula pasci,

1091 quod calor a medio fugiens se ibi conligat omnis,
 1092 nec prorsum arboribus summos frondescere ramos
 1093 posse, nisi a terris paulatim cuique cibatum
 1094 perierunt in archetypo
 1095 (ne volucris ritu flammaram moenia mundi
 1096 diffugiant subito magnum per inane soluta
 1097 et ne cetera consimili ratione sequantur
 1098 neve ruant caeli tonitralia templa superne
 1099 terraque se pedibus raptim subducat et omnis
 1100 inter permixtas rerum caelique ruinas
 1101 corpora solventes abeat per inane profundum,
 1102 temporis ut puncto nihil extet reliquiarum
 1103 desertum praeter spatium et primordia caeca.
 1104 Nam qua cumque prius de parti corpora desse
 1105 constitues, haec rebus erit pars janua leti,
 1106 hac se turba foras dabit omnis material.
 1107 Haec sic pernosces parva perductus opella ;
 1108 namque alid ex alio clarescet nec tibi caeca
 1109 nox iter eripiet, quin ultima naturai
 1110 pervideas : ita res accendent lumina rebus.

L_2 v.1 Suave, mari magno turbantibus aequora ventis
 2 e terra magnum alterius spectare laborem ;
 3 non quia vexari quemquamst jucunda voluptas,
 4 sed quibus ipse malis careas quia cernere suavest.
 5 Suave etiam belli certamina magna tueri
 6 per campos instructa tua sine parte pericli ;
 7 sed nihil dulcius est, bene quam munita tenere
 8 edita doctrina sapientum templa serena,
 9 despiciere unde queas alios passimque videre
 10 errare atque viam palantis quaerere vitae,
 11 certare ingenio, contendere nobilitate,
 12 noctes atque dies niti praestante labore
 13 ad summas emergere opes rerumque potiri.
 14 O miseras hominum mentes, o pectora caeca !
 15 Qualibus in tenebris vitae quantisque periculis
 16 degitur hoc aevi quod cumquest ! Nonne videre
 17 nil aliud sibi naturam latrare, nisi ut qui
 18 corpore sejunctus dolor absit, mente fruatur
 19 jucundo sensu cura semota metuque ?
 20 Ergo corpoream ad naturam pauca videmus
 21 esse opus omnino : quae demant cumque dolorem,
 22 delicias quoque uti multas substernere possint
 23 gratius inter dum, neque natura ipsa requirit,
 24 si non aurea sunt juvenum simulacra per aedes
 25 lampadas igniferas manibus retinentia dextris,
 26 lumina nocturnis epulis ut suppeditentur,
 27 nec domus argento fulget auroque renidet
 28 nec citharae reboant laqueata aurataque templa,
 29 cum tamen inter se prostrati in gramine molli
 30 propter aquae rivum sub ramis arboris altae
 31 non magnis opibus jucunde corpora curant,
 32 praesertim cum tempestas adridet et anni

33 tempora conspergunt viridantis floribus herbas.
34 Nec calidae citius decedunt corpore febres,
35 textilibus si in picturis ostroque rubenti
36 jacteris, quam si in plebeia veste cubandum est.
37 Quapropter quoniam nil nostro in corpore gazae
38 proficiunt neque nobilitas nec gloria regni,
39 quod super est, animo quoque nil prodesse putandum ;
40 si non forte tuas legiones per loca campi
41 fervere cum videas belli simulacra cientis,
42 subsidiis magnis et opum vi constabilitas,
43 ornatas armis stlattas pariterque animatas,
44 his tibi tum rebus timefactae religiones
45 effugiunt animo pavidae mortisque timores
46 tum vacuum pectus lincunt curaque solutum.
47 Quod si ridicula haec ludibriaque esse videmus,
48 re veraque metus hominum curaeque sequaces
49 nec metuunt sonitus armorum nec fera tela
50 audacterque inter reges rerumque potentis
51 versantur neque fulgorem reverentur ab auro
52 nec clarum vestis splendorem purpureai,
53 quid dubitas quin omni' sit haec rationi' potestas,
54 omnis cum in tenebris praesertim vita laboret ?
55 Nam vel uti pueri trepidant atque omnia caecis
56 in tenebris metuunt, sic nos in luce timemus
57 inter dum, nihilo quae sunt metuenda magis quam
58 quae pueri in tenebris pavitant finguntque futura.
59 Hunc igitur terrorem animi tenebrasque necessest
60 non radii solis neque lucida tela diei
61 discutiant, sed naturae species ratioque.
62 Nunc age, quo motu genitalia materialia
63 corpora res varias gignant genitasque resolvant
64 et qua vi facere id cogantur quaeque sit ollis
65 reddita mobilitas magnum per inane meandi,
66 expediam : tu te dictis praebere memento.
67 Nam certe non inter se stipata cohaeret
68 materies, quoniam minui rem quamque videmus
69 et quasi longinquo fluere omnia cernimus aevo
70 ex oculisque vetustatem subducere nostris,
71 cum tamen incolumis videatur summa manere
72 propterea quia, quae decedunt corpora cuique,
73 unde abeunt minuunt, quo venere augmine donant.
74 Illa senescere, at haec contra florescere cogunt,
75 nec remorantur ibi. Sic rerum summa novatur
76 semper, et inter se mortales mutua vivunt.
77 Augescunt aliae gentes, aliae minuuntur,
78 inque brevi spatio mutantur saecula animantum
79 et quasi cursores vitae lampada tradunt.
80 Si cessare putas rerum primordia posse
81 cessandoque novos rerum progignere motus,
82 avius a vera longe ratione vagaris.
83 Nam quoniam per inane vagantur, cuncta necessest
84 aut gravitate sua ferri primordia rerum
85 aut ictu forte alterius. Nam cum cita saepe
86 obvia conflixere, fit ut diversa repente
87 dissiliant ; neque enim mirum, durissima quae sint
88 ponderibus solidis neque quicquam a tergo ibus obstet.
89 Et quo jactari magis omnia materialia
90 corpora pervideas, reminiscere totius imum

91 nil esse in summa, neque habere ubi corpora prima
92 consistant, quoniam spatium sine fine modoquest
93 inmensumque patere in cunctas undique partis
94 pluribus ostendi et certa ratione probatumst.
95 Quod quoniam constat, ni mirum nulla quies est
96 reddita corporibus primis per inane profundum,
97 sed magis adsiduo varioque exercita motu
98 partim intervallis magnis confulta resultant,
99 pars etiam brevibus spatiis vexantur ab ictu.
100 Et quae cumque magis condense conciliatu
101 exiguis intervallis convecta resultant,
102 indupedita suis perplexis ipsa figuris,
103 haec validas saxi radices et fera ferri
104 corpora constituunt et cetera de genere horum.
105 Paucula quae porro magnum per inane vagantur,
106 cetera dissiliunt longe longeque recursant
107 in magnis intervallis ; haec aera rarum
108 sufficiunt nobis et splendida lumina solis.
109 Multaque praeterea magnum per inane vagantur,
110 conciliis rerum quae sunt rejecta nec usquam
111 consociare etiam motus potuere recepta.
112 Cujus, uti memoro, rei simulacrum et imago
113 ante oculos semper nobis versatur et instat.
114 Contemplator enim, cum solis lumina cumque
115 inserti fundunt radii per opaca domorum :
116 multa minuta modis multis per inane videbis
117 corpora misceri radiorum lumine in ipso
118 et vel ut aeterno certamine proelia pugnas
119 edere turmatim certantia nec dare pausam,
120 conciliis et discidiis exercita crebris ;
121 conicere ut possis ex hoc, primordia rerum
122 quale sit in magno jactari semper inani.
123 Dum taxat, rerum magnarum parva potest res
124 exemplare dare et vestigia notitiae.
125 Hoc etiam magis haec animum te advertere par est
126 corpora quae in solis radiis turbare videntur,
127 quod tales turbae motus quoque materiali
128 significant clandestinos caecosque subesse.
129 Multa videbis enim plagis ibi percita caecis
130 commutare viam retroque repulsa reverti
131 nunc huc nunc illuc in cunctas undique partis.
132 Scilicet hic a principiis est omnibus error.
133 Prima moventur enim per se primordia rerum,
134 inde ea quae parvo sunt corpora conciliatu
135 et quasi proxima sunt ad viris principiorum,
136 ictibus illorum caecis impulsa cientur,
137 ipsaque propono paulo majora lacessunt.
138 Sic a principiis ascendit motus et exit
139 paulatim nostros ad sensus, ut moveantur
140 illa quoque, in solis quae lumine cernere quimus
141 nec quibus id faciant plagis apparet aperte.
142 Nunc quae mobilitas sit reddita materiali
143 corporibus, paucis licet hinc cognoscere, Memmi.
144 Primum aurora novo cum spargit lumine terras
145 et variae volucres nemora avia pervolitant
146 aera per tenerum liquidis loca vocibus oplent,
147 quam subito soleat sol ortus tempore tali
148 convestire sua perfundens omnia luce,

149 omnibus in promptu manifestumque esse videmus.
150 At vapor is, quem sol mittit, lumenque serenum
151 non per inane meat vacuum ; quo tardius ire
152 cogitur, aerias quasi dum diverberat undas ;
153 nec singillatim corpuscula quaeque vaporis
154 sed complexa meant inter se conque globata ;
155 qua propter simul inter se retrahuntur et extra
156 officiuntur, uti cogantur tardius ire.
157 At quae sunt solida primordia simplicitate,
158 cum per inane meant vacuum nec res remoratur
159 ulla foris atque ipsa suis e partibus unum,
160 unum, in quem coepere, locum conixa feruntur,
161 debent ni mirum praecellere mobilitate
162 et multo citius ferri quam lumina solis
163 multiplexque loci spatium transcurrere eodem
164 tempore quo solis pervolgant fulgura caelum.
165 [lacune]
166 nec persectari primordia singula quaeque,
167 ut videant qua quicque geratur cum ratione.
168 At quidam contra haec, ignari materiali,
169 naturam non posse deum sine numine reddunt
170 tanto opere humanis rationibus admoderate
171 tempora mutare annorum frugesque creare
172 et jam cetera, mortalis quae suadet adire
173 ipsaque deducit dux vitae dia voluptas
174 et res per Veneris blanditur saecla propagent,
175 ne genus occidat humanum. Quorum omnia causa
176 constituisse deos cum fingunt, omnibu' rebus
177 magno opere a vera lapsi ratione videntur.
178 Nam quamvis rerum ignorem primordia quae sint,
179 hoc tamen ex ipsis caeli rationibus ausim
180 confirmare aliisque ex rebus reddere multis,
181 nequaquam nobis divinitus esse creatam
182 naturam mundi : tanta stat praedita culpa.
183 Quae tibi posterius, Memmi, faciemus aperta ;
184 nunc id quod super est de motibus expediemus.
185 Nunc locus est, ut opinor, in his illud quoque rebus
186 confirmare tibi, nullam rem posse sua vi
187 corpoream sursum ferri sursumque meare.
188 Ne tibi dent in eo flammaram corpora fraudem ;
189 sursum enim versus gignuntur et augmina sumunt
190 et sursum nitidae fruges arbustaque crescunt,
191 pondera, quantum in se est, cum deorsum cuncta ferantur.
192 Nec cum subsiliunt ignes ad tecta domorum
193 et celeri flamma degustant tigna trabesque,
194 sponte sua facere id sine vi subjecta putandum est.
195 Quod genus e nostro com missus corpore sanguis
196 emicat exultans alte spargitque cruorem.
197 Nonne vides etiam quanta vi tigna trabesque
198 respuat umor aquae ? Nam quo magis ursimus altum
199 directa et magna vi multi pressimus aegre,
200 tam cupide sursum removet magis atque remittit,
201 plus ut parte foras emergant exiliantque.
202 Nec tamen haec, quantum est in se, dubitamus, opinor,
203 quin vacuum per inane deorsum cuncta ferantur.
204 Sic igitur debent flammae quoque posse per auras
205 aeris expressae sursum succedere, quamquam
206 pondera, quantum in se est, deorsum deducere pugnent.

207 Nocturnasque faces caeli sublime volantis
208 nonne vides longos flammaram ducere tractus
209 in quas cumque dedit partis natura meatum ?
210 Non cadere in terras stellas et sidera cernis ?
211 Sol etiam caeli de vertice dissipat omnis
212 ardorem in partis et lumine conserit arva ;
213 in terras igitur quoque solis vergitur ardor.
214 Transversosque volare per imbris fulmina cernis,
215 nunc hinc nunc illinc abrupti nubibus ignes
216 concursant ; cadit in terras vis flammae volgo.
217 Illud in his quoque te rebus cognoscere avemus,
218 corpora cum deorsum rectum per inane feruntur
219 ponderibus propriis, incerto tempore ferme
220 incertisque locis spatio depellere paulum,
221 tantum quod momen mutatum dicere possis.
222 Quod nisi declinare solerent, omnia deorsum
223 imbris uti guttae caderent per inane profundum
224 nec foret offensus natus nec plaga creata
225 principiis ; ita nil umquam natura creasset.
226 Quod si forte aliquis credit graviora potesse
227 corpora, quo citius rectum per inane feruntur,
228 incidere ex supero levioribus atque ita plagas
229 gignere, quae possint genitalis reddere motus,
230 avius a vera longe ratione recedit.
231 Nam per aquas quae cumque cadunt atque aera rarum,
232 haec pro ponderibus casus celerare necessest
233 propterea quia corpus aquae naturaque tenuis
234 aeris haud possunt aequae rem quamque morari,
235 sed citius cedunt gravioribus exsuperata ;
236 at contra nulli de nulla parte neque ullo
237 tempore inane potest vacuum subsistere rei,
238 quin, sua quod natura petit, concedere pergat ;
239 omnia qua propter debent per inane quietum
240 aequae ponderibus non aequis concita ferri.
241 Haud igitur poterunt levioribus incidere umquam
242 ex supero graviora neque ictus gignere per se,
243 qui varient motus, per quos natura gerat res.
244 Quare etiam atque etiam paulum inclinare necessest
245 corpora ; nec plus quam minimum, ne fingere motus
246 obliquos videamur et id res vera refutet.
247 Namque hoc in promptu manifestumque esse videmus,
248 pondera, quantum in se est, non posse obliqua meare,
249 ex supero cum praecipitant, quod cernere possis ;
250 sed nihil omnino recta regione viai
251 declinare quis est qui possit cernere sese ?
252 Denique si semper motu conectitur omnis
253 et vetere exoritur semper novus ordine certo
254 nec declinando faciunt primordia motus
255 principium quoddam, quod fati foedera rumpat,
256 ex infinito ne causam causa sequatur,
257 libera per terras unde haec animantibus exstat,
258 unde est haec, inquam, fati avolsa voluntas,
259 per quam progredimur quo ducit quemque voluptas,
260 declinamus item motus nec tempore certo
261 nec regione loci certa, sed ubi ipsa tulit mens ?
262 Nam dubio procul his rebus sua cuique voluntas
263 principium dat et hinc motus per membra rigantur.
264 Nonne vides etiam patefactis tempore puncto

265 carceribus non posse tamen prorumpere equorum
266 vim cupidam tam de subito quam mens avet ipsa ?
267 Omnis enim totum per corpus material
268 copia conciri debet, concita per artus
269 omnis ut studium mentis conixa sequatur ;
270 ut videas initum motus a corde creari
271 ex animique voluntate id procedere primum,
272 inde dari porro per totum corpus et artus.
273 Nec similest ut cum impulsus procedimus ictu
274 viribus alterius magnis magnoque coactu ;
275 nam tum materiem totius corporis omnem
276 perspicuumst nobis invitis ire rapique,
277 donec eam refrenavit per membra voluntas.
278 Jamne vides igitur, quamquam vis externa multos
279 pellat et invitos cogat procedere saepe
280 praecipitesque rapi, tamen esse in pectore nostro
281 quiddam quod contra pugnare obstareque possit ?
282 Cujus ad arbitrium quoque copia material
283 cogitur inter dum flecti per membra per artus
284 et projecta refrenatur retroque residit.
285 Quare in seminibus quoque idem fateare necessest,
286 esse aliam praeter plagas et pondera causam
287 motibus, unde haec est nobis innata potestas,
288 de nilo quoniam fieri nil posse videmus.
289 Pondus enim prohibet ne plagis omnia fiant
290 externa quasi vi ; sed ne res ipsa necessum
291 intestinum habeat cunctis in rebus agendis
292 et devicta quasi cogatur ferre patique,
293 id facit exiguum clinamen principiorum
294 nec regione loci certa nec tempore certo.
295 Nec stipata magis fuit umquam material
296 copia nec porro majoribus intervallis ;
297 nam neque adaugescit quicquam neque deperit inde.
298 Qua propter quo nunc in motu principiorum
299 corpora sunt, in eodem ante acta aetate fuere
300 et post haec semper simili ratione ferentur,
301 et quae consuerint gigni gignentur eadem
302 condicione et erunt et crescent vique valebunt,
303 quantum cuique datum est per foedera naturai.
304 Nec rerum summam commutare ulla potest vis ;
305 nam neque quo possit genus ullum material
306 effugere ex omni quicquam est extra, neque in omne
307 unde coorta queat nova vis inrumpere et omnem
308 naturam rerum mutare et vertere motus.
309 Illud in his rebus non est mirabile, quare,
310 omnia cum rerum primordia sint in motu,
311 summa tamen summa videatur stare quiete,
312 praeter quam siquid proprio dat corpore motus.
313 Omnis enim longe nostris ab sensibus infra
314 primorum natura jacet ; qua propter, ubi ipsa
315 cernere jam nequeas, motus quoque surpere debent ;
316 praesertim cum, quae possimus cernere, celent
317 saepe tamen motus spatio diducta locorum.
318 Nam saepe in colli tondentes pabula laeta
319 lanigerae reptant pecudes, quo quamque vocantes
320 invitant herbae gemmantes rore recenti,
321 et satiati agni ludunt blandique coruscant ;
322 omnia quae nobis longe confusa videntur

323 et velut in viridi candor consistere colli.
324 Praeterea magnae legiones cum loca cursu
325 camporum complent belli simulacra cientes,
326 fulgor ubi ad caelum se tollit totaque circum
327 aere renidescit tellus supterque virum vi
328 excitur pedibus sonitus clamoreque montes
329 icti rejectant voces ad sidera mundi
330 et circum volitant equites mediosque repente
331 tramittunt valido quatientes impete campos ;
332 et tamen est quidam locus altis montibus, unde
333 stare videntur et in campis consistere fulgor.
334 Nunc age, jam deinceps cunctarum exordia rerum
335 qualia sint et quam longe distantia formis,
336 percipe, multigenis quam sint variata figuris ;
337 non quo multa parum simili sint praedita forma,
338 sed quia non volgo paria omnibus omnia constant.
339 Nec mirum ; nam cum sit eorum copia tanta,
340 ut neque finis, uti docui, neque summa sit ulla,
341 debent ni mirum non omnibus omnia prorsum
342 esse pari filo similique adfecta figura.
343 Praeterea genus humanum mutaeque natantes
344 squamigerum pecudes et laeta armenta feraeque
345 et variae volucres, laetantia quae loca aquarum
346 concelebrant circum ripas fontisque lacusque,
347 et quae pervolgant nemora avia pervolitantes,
348 quorum unum quidvis generatim sumere perge ;
349 invenies tamen inter se differre figuris.
350 Nec ratione alia proles cognoscere matrem
351 nec mater posset prolem ; quod posse videmus
352 nec minus atque homines inter se nota cluere.
353 Nam saepe ante deum vitulus delubra decora
354 turicremas propter mactatus concidit aras
355 sanguinis expirans calidum de pectore flumen ;
356 at mater viridis saltus orbata peragrans
357 novit humi pedibus vestigia pressa bisulcis,
358 omnia convisens oculis loca, si queat usquam
359 conspiciere amissum fetum, completque querellis
360 frondiferum nemus adsistens et crebra revisit
361 ad stabulum desiderio perfixa juvenci,
362 nec tenerae salices atque herbae rore vigentes
363 fluminaque ulla queunt summis labentia ripis
364 oblectare animum subitamque avertere curam,
365 nec vitulorum aliae species per pabula laeta
366 derivare queunt animum curaque levare ;
367 usque adeo quiddam proprium notumque requirit.
368 Praeterea teneri tremulis cum vocibus haedi
369 cornigeras norunt matres agnique petulci
370 balantum pecudes ; ita, quod natura reposcit,
371 ad sua quisque fere decurrunt ubera lactis.
372 Postremo quodvis frumentum non tamen omne
373 quidque suo genere inter se simile esse videbis,
374 quin intercurrat quaedam distantia formis.
375 Concharumque genus parili ratione videmus
376 pingere telluris gremium, qua mollibus undis
377 litoris incurvi bibulam pavit aequor harenam.
378 Quare etiam atque etiam simili ratione necessest,
379 natura quoniam constant neque facta manu sunt
380 unius ad certam formam primordia rerum,

381 dissimili inter se quaedam volitare figura.
382 Perfacile est animi ratione exsolvere nobis
383 quare fulmineus multo penetratior ignis
384 quam noster fluat e taedis terrestribus ortus ;
385 dicere enim possis caelestem fulminis ignem
386 subtilem magis e parvis constare figuris
387 atque ideo transire foramina quae nequit ignis
388 noster hic e lignis ortus taedaque creatus.
389 Praeterea lumen per cornum transit, at imber
390 respuitur. Quare, nisi luminis illa minora
391 corpora sunt quam de quibus est liquor almus aquarum ?
392 Et quamvis subito per colum vina videmus
393 perfluere, at contra tardum cunctatur olivom,
394 aut quia ni mirum majoribus est elementis
395 aut magis hamatis inter se perque plicatis,
396 atque ideo fit uti non tam diducta repente
397 inter se possint primordia singula quaeque
398 singula per cujusque foramina permanare.
399 Huc accedit uti mellis lactisque liquores
400 jucundo sensu linguae tractentur in ore ;
401 at contra taetra absinthi natura ferique
402 centauri foedo pertorquent ora sapore ;
403 ut facile agnoscas e levibus atque rutundis
404 esse ea quae sensus jucunde tangere possunt,
405 at contra quae amara atque aspera cumque videntur,
406 haec magis hamatis inter se nexa teneri
407 proptereaque solere vias rescindere nostris
408 sensibus introituque suo perrumpere corpus.
409 Omnia postremo bona sensibus et mala tactu
410 dissimili inter se pugnant perfecta figura ;
411 ne tu forte putes serrae stridentis acerbum
412 horrorem constare elementis levibus aequae
413 ac musaea mele, per chordas organici quae
414 mobilibus digitis expergefata figurant ;
415 neu simili penetrare putes primordia forma
416 in nares hominum, cum taetra cadavera torrent,
417 et cum scena croco Cilici perfusa recens est
418 araque Panchaeos exhalat propter odores ;
419 neve bonos rerum simili constare colores
420 semine constituas, oculos qui pascere possunt,
421 et qui compungunt aciem lacrimareque cogunt
422 aut foeda specie foedi turpesque videntur.
423 Omnis enim, sensus quae mulcet cumque, tibi res
424 haut sine principiali aliquo levore creatast ;
425 at contra quae cumque molesta atque aspera constat,
426 non aliquo sine materiae squalore repertast.
427 Sunt etiam quae jam nec levia jure putantur
428 esse neque omnino flexis mucronibus unca,
429 sed magis angellis paulum prostantibus, ut quae
430 titillare magis sensus quam laedere possint,
431 fecula jam quo de genere est inulaeque sapes.
432 Denique jam calidos ignis gelidamque pruinam
433 dissimili dentata modo compungere sensus
434 corporis, indicio nobis est tactus uterque.
435 Tactus enim, tactus, pro divum numina sancta,
436 corporis est sensus, vel cum res externa sese
437 insinuat, vel cum laedit quae in corpore natast
438 aut juvat egrediens genitalis per Veneris res,

439 aut ex offensu cum turbant corpore in ipso,
440 semina confundunt inter se concita sensum ;
441 ut si forte manu quamvis jam corporis ipse
442 tute tibi partem ferias atque experiare.
443 Qua propter longe formas distare necessest
444 principiis, varios quae possint edere sensus.
445 Denique quae nobis durata ac spissa videntur,
446 haec magis hamatis inter sese esse necessest
447 et quasi ramosis alte compacta teneri.
448 In quo jam genere in primis adamantina saxa
449 prima acie constant ictus contemnere sueta
450 et validi silices ac duri robora ferri
451 aeraque quae claustris restantia vociferantur.
452 Illa quidem debent e levibus atque rutundis
453 esse magis, fluvido quae corpore liquida constant.
454 Namque papaveris haustus itemst facilis quod aquarum ;
455 nec retinentur enim inter se glomeramina quaeque
456 et percussus item proclive volubilis exstat.
457 Omnia postremo quae puncto tempore cernis
458 diffugere ut fumum nebulas flammisque, necessest,
459 si minus omnia sunt e levibus atque rotundis,
460 at non esse tamen perplexis indupedita,
461 pungere uti possint corpus penetrareque saxa,
462 nec tamen haerere inter se ; quod cumque videmus
463 sensibu' dentatum, facile ut cognoscere possis
464 non e perplexis, sed acutis esse elementis.
465 Sed quod amara vides eadem quae fluvida constant,
466 sudor uti maris est, minime mirabile debet
467 nam quod fluvidus est, e levibus atque rotundis
468 est, et squalida sunt illis admixta doloris
469 corpora. Nec tamen haec retineri hamata necessum :
470 scilicet esse globosa tamen, cum squalida constant,
471 provolvi simul ut possint et laedere sensus.
472 Et quo mixta putes magis aspera levibus esse
473 principiis, unde est Neptuni corpus acerbum,
474 est ratio discernendi seorsumque videndi,
475 umor dulcis ubi per terras crebrius idem
476 percolatur, ut in foveam fluat ac mansuescat ;
477 linquit enim supera taetri primordia viri,
478 aspera quo magis in terris haerescere possint.
479 Quod quoniam docui, pergam conectere rem quae
480 ex hoc apta fidem ducat, primordia rerum
481 finita variare figurarum ratione.
482 Quod si non ita sit, rursus jam semina quaedam
483 esse infinito debebunt corporis auctu.
484 Namque in eadem una cujusvis jam brevitate
485 corporis inter se multum variare figurae
486 non possunt. Fac enim minimis e partibus esse
487 corpora prima tribus, vel paulo pluribus auge ;
488 nempe ubi eas partis unius corporis omnis,
489 summa atque ima locans, transmutans dextera laevis,
490 omnimodis expertus eris, quam quisque det ordo
491 formai speciem totius corporis ejus,
492 quod super est, si forte voles variare figuras,
493 addendum partis alias erit. Inde sequetur,
494 adsimili ratione alias ut postulet ordo,
495 si tu forte voles etiam variare figuras.
496 Ergo formarum novitatem corporis augmen

497 subsequitur. Quare non est ut credere possis
498 esse infinitis distantia semina formis,
499 ne quaedam cogas inmani maximitate
500 esse, supra quod jam docui non posse probari.
501 Jam tibi barbaricae vestes Meliboeaque fulgens
502 purpura Thessalico concharum tacta colore,
503 aurea pavonum ridenti imbuta lepore
504 saecla novo rerum superata colore jacerent
505 et contemptus odor smyrnae mellisque sapes,
506 et cycnea mele Phoebeaque daedala chordis
507 carmina consimili ratione oppressa silerent ;
508 namque aliis aliud praestantius exoreretur.
509 Cedere item retro possent in deteriores
510 omnia sic partis, ut diximus in melioris ;
511 namque aliis aliud retro quoque taetrius esset
512 naribus auribus atque oculis orisque saporis.
513 Quae quoniam non sunt, sed rebus reddita certa
514 finis utrimque tenet summam, fateare necessest
515 materiem quoque finitis differre figuris.
516 Denique ab ignibus ad gelidas iter usque pruinas
517 finitumst retroque pari ratione remensumst.
518 Omnis enim calor ac frigus mediique tepores
519 interutrasque jacent explentes ordine summam.
520 Ergo finita distant ratione creata,
521 ancipiti quoniam mucroni utrimque notantur,
522 hinc flammis illinc rigidis infesta pruinis.
523 Quod quoniam docui, pergam conectere rem quae
524 ex hoc apta fidem ducat, primordia rerum,
525 inter se simili quae sunt perfecta figura,
526 infinita cluere. Etenim distantia cum sit
527 formarum finita, necesse est quae similes sint
528 esse infinitas aut summam materialis
529 finitam constare, id quod non esse probavi.
530 Versibus ostendam corpuscula materialis
531 ex infinito summam rerum usque tenere
532 undique protelo plagarum continuato.
533 Nam quod rara vides magis esse animalia quaedam
534 fecundamque magis naturam cernis in illis,
535 at regione locoque alio terrisque remotis
536 multa licet genere esse in eo numerumque repleri ;
537 sicut quadripedum cum primis esse videmus
538 in genere anguimanus elephantos, India quorum
539 milibus e multis vallo munitur eburno,
540 ut penitus nequeat penetrari : tanta ferarum
541 vis est, quarum nos perpauca exempla videmus.
542 Sed tamen id quoque uti concedam, quam lubet esto
543 unica res quaedem nativo corpore sola,
544 cui similis toto terrarum non sit, in orbi ;
545 infinita tamen nisi erit vis materialis,
546 unde ea progigni possit concepta, creari
547 non poterit neque, quod super est, procreare alique.
548 Quippe etenim sumant alii finita per omne
549 corpora jactari unius genitalia rei,
550 unde ubi qua vi et quo pacto congressa coibunt
551 materiae tanto in pelago turbaque aliena ?
552 Non, ut opinor, habent rationem conciliandi :
553 sed quasi naufragiis magnis multisque coortis
554 disjactare solet magnum mare transtra cavernas

555 antemnas prorem malos tonsasque natantis,
556 per terrarum omnis oras fluitantia aplustra
557 ut videantur et indicium mortalibus edant,
558 infidi maris insidias virisque dolumque
559 ut vitare velint, neve ullo tempore credant,
560 subdola cum ridet placidi pellacia ponti,
561 sic tibi si finita semel primordia quaedam
562 constitues, aevom debebunt sparsa per omnem
563 disjectare aestus diversi materialai,
564 numquam in concilium ut possint compulsa coire
565 nec remorari in concilio nec crescere adaucta ;
566 quorum utrumque palam fieri manifesta docet res,
567 et res progigni et genitas procrecere posse.
568 Esse igitur genere in quovis primordia rerum
569 infinita palam est, unde omnia suppeditantur.
570 Nec superare queunt motus itaque exitiales
571 perpetuo neque in aeternum sepelire salutem,
572 nec porro rerum genitales auctificique
573 motus perpetuo possunt servare creata.
574 Sic aequo geritur certamine principiorum
575 ex infinito contractum tempore bellum.
576 Nunc hic nunc illic superant vitalia rerum
577 et superantur item. Miscetur funere vagor,
578 quem pueri tollunt visentis luminis oras ;
579 nec nox ulla diem neque noctem aurora secutast,
580 quae non audierit mixtos vagitibus aegris
581 ploratus, mortis comites et funeris atri.
582 Illud in his obsignatum quoque rebus habere
583 convenit et memori mandatum mente tenere,
584 nil esse, in promptu quorum natura videtur,
585 quod genere ex uno consistat principiorum,
586 nec quicquam quod non permixto semine constet.
587 Et quod cumque magis vis multas possidet in se
588 atque potestates, ita plurima principiorum
589 in sese genera ac varias docet esse figuras.
590 Principio tellus habet in se corpora prima,
591 unde mare inmensum volventes frigora fontes
592 adsidue renovent, habet ignes unde oriantur ;
593 nam multis succensa locis ardent sola terrae,
594 ex imis vero furit ignibus impetus Aetnae.
595 Tum porro nitidas fruges arbustaque laeta
596 gentibus humanis habet unde extollere possit,
597 unde etiam fluvios frondes et pabula laeta
598 montivago generi possit praebere ferarum.
599 Quare magna deum mater materque ferarum
600 et nostri genetrix haec dicta est corporis una.
601 Hanc veteres Graium docti cecinere poetae
602 sedibus in curru bijugos agitare leones,
603 aeris in spatio magnam pendere docentes
604 tellurem neque posse in terra sistere terram.
605 Adjungere feras, quia quamvis effera proles
606 officii debet molliri victa parentum.
607 Muralique caput summum cinxere corona,
608 eximiis munita locis quia sustinet urbes.
609 Quo nunc insigni per magnas praedita terras
610 horrifice fertur divinae matris imago.
611 Hanc variae gentes antiquo more sacrorum
612 Idaeam vocitant matrem Phrygiasque catervas

613 dant comites, quia primum ex illis finibus edunt
 614 per terrarum orbis fruges coepisse creari.
 615 Gallos attribuunt, quia, numen qui violarint
 616 matris et ingrati genitoribus inventi sint,
 617 significare volunt indignos esse putandos,
 618 vivam progeniem qui in oras luminis edant.
 619 Tympana tenta tonant palmis et cymbala circum
 620 concava, raucisonoque minantur cornua cantu,
 621 et Phrygio stimulat numero cava tibia mentis,
 622 telaque praeportant, violenti signa furoris,
 623 ingratos animos atque impia pectora volgi
 624 conterrere metu quae possint numine divae.
 625 Ergo cum primum magnas invecta per urbis
 626 munificat tacita mortalis muta salute,
 627 aere atque argento sternunt iter omne viarum
 628 largifica stipe ditantes ninguntque rosarum
 629 floribus umbrantes matrem comitumque catervam.
 630 Hic armata manus, Curetas nomine Grai
 631 quos memorant, Phrygias inter si forte catervas
 632 ludunt in numerumque exultant sanguine laeti
 633 terrificas capitum quatientes numine cristas,
 634 Dictaeos referunt Curetas, qui Jovis illum
 635 vagitum in Creta quondam occultasse feruntur,
 636 cum pueri circum puerum pernice chorea
 637 [lacune]
 638 armati in numerum pulsarent aeribus aera,
 639 ne Saturnus eum malis mandaret adeptus
 640 aeternumque daret matri sub pectore volnus.
 641 Propterea magnam armati matrem comitantur,
 642 aut quia significant divam praedicere ut armis
 643 ac virtute velint patriam defendere terram
 644 praesidioque parent decorique parentibus esse.
 645 Quae bene et eximie quamvis disposta ferantur,
 646 longe sunt tamen a vera ratione repulsa.
 647 Omnis enim per se divom natura necessest
 648 inmortalis aevo summa cum pace fruatur
 649 semota ab nostris rebus sejunctaque longe ;
 650 nam privata dolore omni, privata periculis,
 651 ipsa suis pollens opibus, nihil indiga nostri,
 652 nec bene promeritis capitur neque tangitur ira.
 653 Terra quidem vero caret omni tempore sensu,
 654 et quia multarum potitur primordia rerum,
 655 multa modis multis effert in lumina solis.
 656 Hic si quis mare Neptunum Cereremque vocare
 657 constituet fruges et Bacchi nomine abuti
 658 mavolt quam laticis proprium proferre vocamen,
 659 concedamus ut hic terrarum dictitet orbem
 660 esse deum matrem, dum vera re tamen ipse
 661 religione animum turpi contingere parcat.
 662 Saepe itaque ex uno tondentes gramina campo
 663 lanigeras pecudes et equorum duellica proles
 664 buceriaequae greges eodem sub tegmine caeli
 665 ex unoque sitim sedantes flumine aquai
 666 dissimili vivont specie retinentque parentum
 667 naturam et mores generatim quaeque imitantur.
 668 Tanta est in quovis genere herbae material
 669 dissimilis ratio, tanta est in flumine quoque.
 670 Hinc porro quamvis animantem ex omnibus unam

671 ossa cruor venae calor umor viscera nervi
 672 constituunt, quae sunt porro distantia longe,
 673 dissimili perfecta figura principiorum.
 674 Tum porro quae cumque igni flammata cremantur.
 675 Si nil praeterea, tamen haec in corpore tradunt,
 676 unde ignem jacere et lumen submittere possint
 677 scintillasque agere ac late differre favillam.
 678 Cetera consimili mentis ratione peragrans
 679 invenies igitur multarum semina rerum
 680 corpore celare et varias cohibere figuras.
 681 Denique multa vides, quibus et color et sapor una
 682 reddita sunt cum odore in primis pleraque poma.
 683 Haec igitur variis debent constare figuris ;
 684 nidor enim penetrat qua fucus non it in artus,
 685 fucus item sorsum, sorsum sapor insinuatur
 686 sensibus ; ut noscas primis differre figuris.
 687 Dissimiles igitur formae glomeramen in unum
 688 conveniunt et res permixto semine constant.
 689 Quin etiam passim nostris in versibus ipsis
 690 multa elementa vides multis communia verbis,
 691 cum tamen inter se versus ac verba necesse est
 692 confiteare alia ex aliis constare elementis ;
 693 non quo multa parum communis littera currat
 694 aut nulla inter se duo sint ex omnibus isdem,
 695 sed quia non volgo paria omnibus omnia constant.
 696 Sic aliis in rebus item communia multa
 697 multarum rerum cum sint, primordia rerum
 698 dissimili tamen inter se consistere summa
 699 possunt ; ut merito ex aliis constare feratur
 700 humanum genus et fruges arbustaque laeta.
 701 Nec tamen omnimodis conecti posse putandum est
 702 omnia ; nam volgo fieri portenta videres,
 703 semiferas hominum species existere et altos
 704 inter dum ramos eigni corpore vivo
 705 multaque conecti terrestria membra marinis,
 706 tum flammam taetro spirantis ore Chimaeras
 707 pascere naturam per terras omniparentis.
 708 Quorum nil fieri manifestum est, omnia quando
 709 seminibus certis certa genetrice creata
 710 conservare genus crescentia posse videmus.
 711 Scilicet id certa fieri ratione necessust.
 712 Nam sua cuique cibus ex omnibus intus in artus
 713 corpora discedunt conexaque convenientis
 714 efficiunt motus ; at contra aliena videmus
 715 reicere in terras naturam, multaque caecis
 716 corporibus fugiunt e corpore percita plagis,
 717 quae neque conecti quoquam potuere neque intus
 718 vitalis motus consentire atque imitari.
 719 Sed ne forte putes animalia sola teneri
 720 legibus his, quaedam ratio res terminat omnis
 721 nam vel uti tota natura dissimiles sunt
 722 inter se genitae res quaeque, ita quamque necessest
 723 dissimili constare figura principiorum ;
 724 non quo multa parum simili sint praedita forma,
 725 sed quia non volgo paria omnibus omnia constant.
 726 Semina cum porro distent, differre necessust
 727 intervalla vias conexus pondera plagas
 728 concursus motus ; quae non animalia solum

729 corpora sejungunt, sed terras ac mare totum
 730 secernunt caelumque a terris omne retentant.
 731 Nunc age dicta meo dulci quaesita labore
 732 percipe, ne forte haec albis ex alba rearis
 733 principiis esse, ante oculos quae candida cernis,
 734 aut ea quae nigrant nigro de semine nata ;
 735 nive alium quemvis quae sunt inbuta colorem,
 736 propterea gerere hunc credas, quod materiai
 737 corpora consimili sint ejus tinctorum colore ;
 738 nullus enim color est omnino materiai
 739 corporibus, neque par rebus neque denique dispar.
 740 In quae corpora si nullus tibi forte videtur
 741 posse animi injectus fieri, procul avius erras.
 742 Nam cum caecigeni, solis qui lumina numquam
 743 dispexere, tamen cognoscant corpora tactu
 744 ex ineunte aevo nullo conjuncta colore,
 745 scire licet nostrae quoque menti corpora posse
 746 vortii in notitiam nullo circum lita fuco.
 747 Denique nos ipsi caecis quaecumque tenebris
 748 tangimus, haud ullo sentimus tinctorum colore.
 749 Quod quoniam vinco fieri, nunc esse docebo.
 750 Omnis enim color omnino mutatur in omnis ;
 751 quod facere haud ullo debent primordia pacto ;
 752 immutabile enim quiddam superare necessest,
 753 ne res ad nihilum redigantur funditus omnes ;
 754 nam quod cumque suis mutatum finibus exit,
 755 continuo hoc mors est illius quod fuit ante.
 756 Proinde colore cave contingas semina rerum,
 757 ne tibi res redeant ad nihilum funditus omnes.
 758 Praeterea si nulla coloris principiis est
 759 reddita natura et variis sunt praedita formis,
 760 e quibus omnigenus gignunt variantque colores,
 761 propterea magni quod refert, semina quaeque
 762 cum quibus et quali positura contineantur
 763 et quos inter se dent motus accipiantque,
 764 perfacile extemplo rationem reddere possis,
 765 cur ea quae nigro fuerint paulo ante colore,
 766 marmoreo fieri possint candore repente,
 767 ut mare, cum magni commorunt aequora venti,
 768 vertitur in canos candenti marmore fluctus ;
 769 dicere enim possis, nigrum quod saepe videmus,
 770 materies ubi permixta est illius et ordo
 771 principiis mutatus et addita demptaque quaedam,
 772 continuo id fieri ut candens videatur et album.
 773 Quod si caeruleis constarent aequora ponti
 774 seminibus, nullo possent albescere pacto ;
 775 nam quo cumque modo perturbes caerulea quae sint,
 776 numquam in marmoreum possunt migrare colorem.
 777 Sin alio atque alio sunt semina tinctorum colore,
 778 quae maris efficiunt unum purumque nitorem,
 779 ut saepe ex aliis formis variisque figuris
 780 efficitur quiddam quadratum unaque figura,
 781 conveniebat, ut in quadrato cernimus esse
 782 dissimiles formas, ita cernere in aequore ponti
 783 aut alio in quovis uno puroque nitore
 784 dissimiles longe inter se variosque colores.
 785 Praeterea nihil officiunt obstantque figurae
 786 dissimiles, quo quadratum minus omne sit extra ;

787 at varii rerum impediunt prohibentque colores,
 788 quo minus esse uno possit res tota nitore.
 789 Tum porro quae ducit et inlicit ut tribuamus
 790 principiis rerum non numquam causa colores,
 791 occidit, ex albis quoniam non alba creantur,
 792 nec quae nigra cluent de nigris, sed variis ex.
 793 Quippe etenim multo proclivius exorientur
 794 candida de nullo quam nigro nata colore
 795 aut alio quovis, qui contra pugnet et obstet.
 796 Praeterea quoniam nequeunt sine luce colores
 797 esse neque in lucem existunt primordia rerum,
 798 scire licet quam sint nullo velata colore ;
 799 qualis enim caecis poterit color esse tenebris ?
 800 Lumine quin ipso mutatur propterea quod
 801 recta aut obliqua percussus luce refulget ;
 802 pluma columbarum quo pacto in sole videtur,
 803 quae sita cervices circum collumque coronat ;
 804 namque alias fit uti claro sit rubra pyropo,
 805 inter dum quodam sensu fit uti videatur
 806 inter caeruleum viridis miscere zmaragdos.
 807 Caudaque pavonis, larga cum luce repleta est,
 808 consimili mutat ratione obversa colores ;
 809 qui quoniam quodam gignuntur luminis ictu,
 810 scire licet, sine eo fieri non posse putandum est.
 811 Et quoniam plagae quoddam genus excipit in se
 812 pupula, cum sentire colorem dicitur album,
 813 atque aliud porro, nigrum cum et cetera sentit,
 814 nec refert ea quae tangas quo forte colore
 815 praedita sint, verum quali magis apta figura,
 816 scire licet nil principiis opus esse colore,
 817 sed variis formis variantes edere tactus.
 818 Praeterea quoniam non certis certa figuris
 819 est natura coloris et omnia principiorum
 820 formamenta queunt in quovis esse nitore,
 821 cur ea quae constant ex illis non pariter sunt
 822 omnigenus perfusa coloribus in genere omni ?
 823 Conveniebat enim corvos quoque saepe volantibus
 824 ex albis album pinnis jactare colorem
 825 et nigros fieri nigro de semine cycnos
 826 aut alio quovis uno varioque colore.
 827 Quin etiam quanto in partes res quaeque minutas
 828 distrahitur magis, hoc magis est ut cernere possis
 829 evanescere paulatim stinguique colorem ;
 830 ut fit ubi in parvas partis discerpitur austrum :
 831 purpura poeniceusque color clarissimu' multo,
 832 filatim cum distractum est, disperditur omnis ;
 833 noscere ut hinc possis prius omnem efflare colorem
 834 particulas, quam discedant ad semina rerum.
 835 Postremo quoniam non omnia corpora vocem
 836 mittere concedis neque odorem, propterea fit
 837 ut non omnibus adtribuas sonitus et odores :
 838 sic oculis quoniam non omnia cernere quimus,
 839 scire licet quaedam tam constare orba colore
 840 quam sine odore ullo quaedam sonituque remota,
 841 nec minus haec animum cognoscere posse sagacem
 842 quam quae sunt aliis rebus privata notare.
 843 Sed ne forte putes solo spoliata colore
 844 corpora prima manere, etiam secreta teporis

845 sunt ac frigoris omnino calidique vaporis,
846 et sonitu sterila et suco jejuna feruntur,
847 nec jaciunt ullum proprium de corpore odorem.
848 Sicut amaracini blandum stactaeque liquorem
849 et nardi florem, nectar qui naribus halat,
850 cum facere instituas, cum primis quaerere par est,
851 quod licet ac possis reperire, inolentis olivi
852 naturam, nullam quae mittat naribus auram,
853 quam minime ut possit mixtos in corpore odores
854 concoctosque suo contractans perdere viro,
855 propter eandem rem debent primordia rerum
856 non adhibere suum gignundis rebus odorem
857 nec sonitum, quoniam nihil ab se mittere possunt,
858 nec simili ratione saporem denique quemquam
859 nec frigus neque item calidum tepidumque vaporem,
860 cetera, quae cum ita sunt tamen ut mortalia constent,
861 molli lenta, fragosa putri, cava corpore raro,
862 omnia sint a principiis sejuncta necessest,
863 inmortalia si volumus subjungere rebus
864 fundamenta, quibus nitatur summa salutis ;
865 ne tibi res redeant ad nihilum funditus omnes.
866 Nunc ea quae sentire videmus cumque necessest
867 ex insensilibus tamen omnia confiteare
868 principiis constare. Neque id manifesta refutant
869 nec contra pugnant, in promptu cognita quae sunt,
870 sed magis ipsa manu ducunt et credere cogunt
871 ex insensilibus, quod dico, animalia gigni.
872 Quippe videre licet vivos existere vermes
873 stercore de taetro, putorem cum sibi nacta est
874 intempestivis ex imbribus umida tellus.
875 Praeterea cunctas itidem res vertere sese.
876 Vertunt se fluvii in frondes et pabula laeta
877 in pecudes, vertunt pecudes in corpora nostra
878 naturam, et nostro de corpore saepe ferarum
879 aulescunt vires et corpora pennipotentum.
880 Ergo omnes natura cibos in corpora viva
881 vertit et hinc sensus animantum procreat omnes,
882 non alia longe ratione atque arida ligna
883 explicat in flammis et in ignis omnia versat.
884 Jamne vides igitur magni primordia rerum
885 referre in quali sint ordine quaeque locata
886 et commixta quibus dent motus accipiantque ?
887 Tum porro, quid id est, animum quod percutit, ipsum,
888 quod movet et varios sensus expromere cogit,
889 ex insensilibus ne credas sensibile gigni ?
890 Ni mirum lapides et ligna et terra quod una
891 mixta tamen nequeunt vitalem reddere sensum.
892 Illud in his igitur rebus meminisse decebit,
893 non ex omnibus omnino, quaecumque creant res
894 sensilia, extemplo me gigni dicere sensus,
895 sed magni referre ea primum quantula constent,
896 sensibile quae faciunt, et qua sint praedita forma,
897 motibus ordinibus posituris denique quae sint.
898 Quarum nil rerum in lignis glaebisque videmus ;
899 et tamen haec, cum sunt quasi putrefacta per imbres,
900 vermiculos pariunt, quia corpora materiali
901 antiquis ex ordinibus permota nova re
902 conciliantur ita ut debent animalia gigni.

903 Deinde ex sensilibus qui sensile posse creari
 904 constituunt, porro ex aliis sentire sueti
 905 [lacune]
 906 mollia cum faciunt ; nam sensus jungitur omnis
 907 visceribus nervis venis, quae cumque videmus
 908 mollia mortali consistere corpore creta.
 909 Sed tamen esto jam posse haec aeterna manere ;
 910 nempe tamen debent aut sensum partis habere
 911 aut similis totis animalibus esse putari.
 912 At nequeant per se partes sentire necesse est :
 913 namque animus sensus membrorum respuit omnis,
 914 nec manus a nobis potis est secreta neque ulla
 915 corporis omnino sensum pars sola tenere.
 916 Linquitur ut totis animantibus adsimulentur,
 917 vitali ut possint consentire undique sensu.
 918 Qui poterunt igitur rerum primordia dici
 919 et leti vitare vias, animalia cum sint,
 920 atque animalia sint mortalibus una eademque ?
 921 Quod tamen ut possint, at coetu concilioque
 922 nil facient praeter volgum turbamque animantum,
 923 scilicet ut nequeant homines armenta feraeque
 924 inter sese ullam rem gignere conveniundo.
 925 Sic itidem quae sentimus sentire necessest.
 926 Quod si forte suum dimittunt corpore sensum
 927 atque alium capiunt, quid opus fuit adtribui id quod
 928 detrahitur ? Tum praeterea, quod fudimus ante,
 929 quatenus in pullos animalis vertier ova
 930 cernimus alituum vermisque effervere terra,
 931 intempestivos quam putor cepit ob imbris,
 932 scire licet gigni posse ex non sensibu' sensus.
 933 Quod si forte aliquis dicet, dum taxat oriri
 934 posse ex non sensu sensus mutabilitate,
 935 aut aliquo tamquam partu quod proditur extra,
 936 huic satis illud erit planum facere atque probare,
 937 non fieri partum nisi concilio ante coacto,
 938 nec quicquam commutari sine conciliatu.
 939 Principio nequeunt ullius corporis esse
 940 sensus ante ipsam genitam naturam animantis,
 941 ni mirum quia materies disjecta tenetur
 942 aere fluminibus terris terraque creatis,
 943 nec congressa modo vitalis convenientes
 944 contulit inter se motus, quibus omnituentes
 945 accensi sensus animantem quamque tuentur.
 946 Praeterea quamvis animantem grandior ictus,
 947 quam patitur natura, repente adfligit et omnis
 948 corporis atque animi pergit confundere sensus.
 949 Dissolvuntur enim positurae principiorum
 950 et penitus motus vitales inpediuntur,
 951 donec materies omnis concussa per artus
 952 vitalis animae nodos a corpore solvit
 953 dispersamque foras per caulas ejicit omnis ;
 954 nam quid praeterea facere ictum posse reamur
 955 oblatum, nisi discutere ac dissolvere quaeque ?
 956 Fit quoque uti soleant minus oblato acriter ictu
 957 reliqui motus vitalis vincere saepe,
 958 vincere et ingentis plagae sedare tumultus
 959 inque suos quicquid rursus revocare meatus
 960 et quasi jam leti dominantem in corpore motum

961 discutere ac paene amissos accendere sensus ;
 962 nam qua re potius leti jam limine ab ipso
 963 ad vitam possint conlecta mente reverti,
 964 quam quo decursum prope jam siet ire et abire ?
 965 Praeterea, quoniam dolor est, ubi materiai
 966 corpora vi quadam per viscera viva per artus
 967 sollicitata suis trepidant in sedibus intus,
 968 inque locum quando remigrant, fit blanda voluptas,
 969 scire licet nullo primordia posse dolore
 970 temptari nullamque voluptatem capere ex se ;
 971 quandoquidem non sunt ex ullis principiorum
 972 corporibus, quorum motus novitate laborent
 973 aut aliquem fructum capiant dulcedinis almae.
 974 Haut igitur debent esse ullo praedita sensu.
 975 Denique uti possint sentire animalia quaeque,
 976 principiis si jam est sensus tribuendus eorum,
 977 quid, genus humanum proprium de quibus auctumst ?
 978 Scilicet et risu tremulo concussa cachinnant
 979 et lacrimis spargunt rorantibus ora genasque
 980 multaque de rerum mixtura dicere callent
 981 et sibi proporro quae sint primordia quaerunt ;
 982 quandoquidem totis mortalibus adsimulata
 983 ipsa quoque ex aliis debent constare elementis,
 984 inde alia ex aliis, nusquam consistere ut ausis ;
 985 quippe sequar, quod cumque loqui ridereque dices
 986 et sapere, ex aliis eadem haec facientibus ut sit.
 987 Quod si delira haec furiosaque cernimus esse
 988 et ridere potest non ex ridentibus auctus,
 989 et sapere et doctis rationem reddere dictis
 990 non ex seminibus sapientibus atque disertis,
 991 qui minus esse queant ea quae sentire videmus
 992 seminibus permixta carentibus undique sensu ?
 993 Denique caelesti sumus omnes semine oriundi ;
 994 omnibus ille idem pater est, unde alma liquentis
 995 umoris guttas mater cum terra recepit,
 996 feta parit nitidas fruges arbustaque laeta
 997 et genus humanum, parit omnia saecula ferarum,
 998 pabula cum praebet, quibus omnes corpora pascunt
 999 et dulcem ducunt vitam prolemque propagant ;
 1000 qua propter merito maternum nomen adepta est.
 1001 Cedit item retro, de terra quod fuit ante,
 1002 in terras, et quod missumst ex aetheris oris,
 1003 id rursus caeli rellatum templa receptant.
 1004 Nec sic interemit mors res ut materiai
 1005 corpora conficiat, sed coetum dissipat ollis ;
 1006 inde aliis aliud conjungit et efficit, omnis
 1007 res ut convertant formas mutentque colores
 1008 et capiant sensus et puncto tempore reddant ;
 1009 ut noscas referre eadem primordia rerum
 1010 cum quibus et quali positura contineantur
 1011 et quos inter se dent motus accipiantque,
 1012 neve putes aeterna penes residere potesse
 1013 corpora prima quod in summis fluitare videmus
 1014 rebus et interdum nasci subitoque perire.
 1015 Quin etiam refert nostris in versibus ipsis
 1016 cum quibus et quali sint ordine quaeque locata ;
 1017 namque eadem caelum mare terras flumina solem
 1018 significant, eadem fruges arbusta animantis ;

1019 si non omnia sunt, at multo maxima pars est
1020 consimilis ; verum positura discrepant res.
1021 Sic ipsis in rebus item jam material
1022 [intervalla vias conexus pondera plagas]
1023 concursus motus ordo positura figurae
1024 cum permutantur, mutari res quoque debent.
1025 Nunc animum nobis adhibe veram ad rationem.
1026 Nam tibi vementer nova res molitur ad auris
1027 accidere et nova se species ostendere rerum.
1028 Sed neque tam facilis res ulla est, quin ea primum
1029 difficilis magis ad credendum constet, itemque
1030 nil adeo magnum neque tam mirabile quicquam,
1031 quod non paulatim minuant mirarier omnes,
1032 principio caeli clarum purumque colorem
1033 quaeque in se cohibet, palantia sidera passim,
1034 lunamque et solis praeclara luce nitorem ;
1035 omnia quae nunc si primum mortalibus essent
1036 ex improvise si sint objecta repente,
1037 quid magis his rebus poterat mirabile dici,
1038 aut minus ante quod auderent fore credere gentes ?
1039 Nil, ut opinor ; ita haec species miranda fuisset.
1040 Quam tibi jam nemo fessus satiate videndi,
1041 suspicere in caeli dignatur lucida templa.
1042 Desine qua propter novitate exterritus ipsa
1043 expuere ex animo rationem, sed magis acri
1044 iudicio perpende, et si tibi vera videntur,
1045 dede manus, aut, si falsum est, accingere contra.
1046 Quaerit enim rationem animus, cum summa loci sit
1047 infinita foris haec extra moenia mundi,
1048 quid sit ibi porro, quo prospicere usque velit mens
1049 atque animi jactus liber quo pervolet ipse.
1050 Principio nobis in cunctas undique partis
1051 et latere ex utroque supra superque per omne
1052 nulla est finis ; uti docui, res ipsaque per se
1053 vociferatur, et elucet natura profundi.
1054 Nullo jam pacto veri simile esse putandumst,
1055 undique cum vorsum spatium vacet infinitum
1056 seminaque innumero numero summaque profunda
1057 multimodis volitent aeterno percita motu,
1058 hunc unum terrarum orbem caelumque creatum,
1059 nil agere illa foris tot corpora material ;
1060 cum praesertim hic sit natura factus et ipsa
1061 sponte sua forte offensando semina rerum
1062 multimodis temere in cassum frustra coacta
1063 tandem coluerunt ea quae conjecta repente
1064 magnarum rerum fierent exordia semper,
1065 terrai maris et caeli generisque animantum.
1066 Quare etiam atque etiam talis fateare necesse est
1067 esse alios alibi congressus material,
1068 qualis hic est, avido complexu quem tenet aether.
1069 Praeterea cum materies est multa parata,
1070 cum locus est praesto nec res nec causa moratur
1071 ulla, geri debent ni mirum et confieri res.
1072 Nunc et seminibus si tanta est copia, quantam
1073 enumerare aetas animantum non queat omnis,
1074 vis eadem natura manet, quae semina rerum
1075 conicere in loca quaeque queat simili ratione
1076 atque huc sunt conjecta, necesse est confiteare

1077 esse alios aliis terrarum in partibus orbis
1078 et varias hominum gentis et saecula ferarum.
1079 Huc accedit ut in summa res nulla sit una,
1080 unica quae gignatur et unica solaque crescat,
1081 quin aliquoju' siet saeculi permultaque eodem
1082 sint genere. In primis animalibus indice mente
1083 invenies sic montivagum genus esse ferarum,
1084 sic hominum geminam prolem, sic denique mutas
1085 squamigerum pecudes et corpora cuncta volantum.
1086 Qua propter caelum simili ratione fatendumst
1087 terramque et solem, lunam mare cetera quae sunt,
1088 non esse unica, sed numero magis innumerali ;
1089 quandoquidem vitae depactus terminus alte
1090 tam manet haec et tam nativo corpore constant
1091 quam genus omne, quod his generatimst rebus abundans.
1092 Quae bene cognita si teneas, natura videtur
1093 libera continuo, dominis privata superbis,
1094 ipsa sua per se sponte omnia dis agere expers.
1095 Nam pro sancta deum tranquilla pectora pace
1096 quae placidum degunt aevom vitamque serenam,
1097 quis regere immensi summam, quis habere profundi
1098 indu manu validas potis est moderanter habenas,
1099 quis pariter caelos omnis convertere et omnis
1100 ignibus aetheriis terras suffire feracis,
1101 omnibus inve locis esse omni tempore praesto,
1102 nubibus ut tenebras faciat caelique serena
1103 concutiat sonitu, tum fulmina mittat et aedis
1104 saepe suas disturbet et in deserta recedens
1105 saeviat exercens telum, quod saepe nocentes
1106 praeterit exanimatque indignos inque merentes ?
1107 Multaque post mundi tempus genitale diemque
1108 primigenum maris et terrae solisque coortum
1109 addita corpora sunt extrinsecus, addita circum
1110 semina, quae magnum jaculando contulit omne,
1111 unde mare et terrae possent augescere et unde
1112 appareret spatium caeli domus altaque tecta
1113 tolleret a terris procul et consurgeret aer.
1114 Nam sua cuique, locis ex omnibus, omnia plagis
1115 corpora distribuuntur et ad sua saecula recedunt,
1116 umor ad umorem, terreno corpore terra
1117 crescit et ignem ignes procidunt aetheraque aether,
1118 donique ad extremum crescendi perfica finem
1119 omnia perduxit rerum natura creatrix ;
1120 ut fit ubi nihilo jam plus est quod datur intra
1121 vitalis venas quam quod fluit atque recedit.
1122 Omnibus hic aetas debet consistere rebus,
1123 hic natura suis refrenat viribus auctum.
1124 Nam quae cumque vides hilario grandescere adauctu
1125 paulatimque gradus aetatis scandere adultae,
1126 plura sibi adsumunt quam de se corpora mittunt,
1127 dum facile in venas cibus omnis inditur et dum
1128 non ita sunt late dispessa, ut multa remittant
1129 et plus dispendi faciant quam vescitur aetas.
1130 Nam certe fluere atque recedere corpora rebus
1131 multa manus dandum est ; sed plura accedere debent,
1132 donec alescendi summum tetigere cacumen.
1133 Inde minutatim vires et robur adultum
1134 frangit et in partem pejorem liquitur aetas.

1135 Quippe etenim quanto est res amplior, augmine adempto,
 1136 et quo latior est, in cunctas undique partis
 1137 plura modo dispargit et a se corpora mittit,
 1138 nec facile in venas cibus omnis diditur ei
 1139 nec satis est, pro quam largos exaestuat aestus,
 1140 unde queat tantum suboriri ac subpeditare.
 1141 Jure igitur pereunt, cum rarefacta fluendo
 1142 sunt et cum externis succumbunt omnia plagis,
 1143 quandoquidem grandi cibus aevo denique deficit,
 1144 nec tuditantia rem cessant extrinsecus ullam
 1145 corpora conficere et plagis infesta domare.
 1146 Sic igitur magni quoque circum moenia mundi
 1147 expugnata dabunt labem putrisque ruinas ;
 1148 omnia debet enim cibus integrare novando
 1149 et fulcire cibus, cibus omnia sustentare,
 1150 ne quiquam, quoniam nec venae perpetiuntur
 1151 quod satis est, neque quantum opus est natura ministrat.
 1152 Jamque adeo fracta est aetas effetaque tellus
 1153 vix animalia parva creat, quae cuncta creavit
 1154 saecla deditque ferarum ingentia corpora partu.
 1155 Haud, ut opinor, enim mortalia saecla superne
 1156 aurea de caelo demisit funis in arva
 1157 nec mare nec fluctus plangentis saxa crearunt,
 1158 sed genuit tellus eadem quae nunc alit ex se.
 1159 Praeterea nitidas fruges vinetaque laeta
 1160 sponte sua primum mortalibus ipsa creavit,
 1161 ipsa dedit dulcis fetus et pabula laeta ;
 1162 quae nunc vix nostro grandescunt aucta labore,
 1163 conterimusque boves et viris agricolarum,
 1164 conficimus ferrum vix arvis suppeditati :
 1165 usque adeo parcunt fetus augentque laborem.
 1166 Jamque caput quassans grandis suspirat arator
 1167 crebrius, in cassum magnos cecidisse labores,
 1168 et cum tempora temporibus praesentia confert
 1169 praeteritis, laudat fortunas saepe parentis.
 1170 Tristis item vetulae vitis sator atque vietae
 1171 temporis incusat momen saeclumque fatigat,
 1172 et crepat, antiquum genus ut pietate repletum
 1173 perfacile angustis tolerarit finibus aevom,
 1174 cum minor esset agri multo modus ante viritim ;
 1175 nec tenet omnia paulatim tabescere et ire
 1176 ad capulum spatio aetatis defessa vetusto.

L_3 v.1 E tenebris tantis tam clarum extollere lumen
 2 qui primus potuisti inlustrans commoda vitae,
 3 te sequor, o Graiae gentis decus, inque tuis nunc
 4 ficta pedum pono pressis vestigia signis,
 5 non ita certandi cupidus quam propter amorem
 6 quod te imitari aveau ; quid enim contendat hirundo
 7 cynnis, aut quid nam tremulis facere artubus haedi
 8 consimile in cursu possint et fortis equi vis ?
 9 Tu, pater, es rerum inventor, tu patria nobis
 10 suppeditas praecepta, tuisque ex, inclute, chartis,

11 floriferis ut apes in saltibus omnia libant,
12 omnia nos itidem depascimur aurea dicta,
13 aurea, perpetua semper dignissima vita.
14 Nam simul ac ratio tua coepit vociferari
15 naturam rerum divina mente coorta
16 diffugiunt animi terrores, moenia mundi
17 discedunt. Totum video per inane geri res.
18 Apparet divum numen sedesque quietae,
19 quas neque concutiunt venti nec nubila nimbis
20 aspergunt neque nix acri concreta pruina
21 cana cadens violat semperque innubilus aether
22 integit et large diffuso lumine ridet :
23 omnia suppeditat porro natura neque ulla
24 res animi pacem delibat tempore in ullo.
25 At contra nusquam apparent Acherusia templa,
26 nec tellus obstat quin omnia dispiciantur,
27 sub pedibus quae cumque infra per inane geruntur.
28 His ibi me rebus quaedam divina voluptas
29 percipit atque horror, quod sic natura tua vi
30 tam manifesta patens ex omni parte relecta est.
31 Et quoniam docui, cunctarum exordia rerum
32 qualia sint et quam variis distantia formis
33 sponte sua volitent aeterno percita motu,
34 quove modo possint res ex his quaeque creari,
35 hasce secundum res animi natura videtur
36 atque animae claranda meis jam versibus esse
37 et metus ille foras praeceps Acheruntis agendus,
38 funditus humanam qui vitam turbat ab imo
39 omnia suffundens mortis nigrore neque ullam
40 esse voluptatem liquidam puramque relinquit.
41 Nam quod saepe homines morbos magis esse timendos
42 infamemque ferunt vitam quam Tartara leti
43 et se scire animi naturam sanguinis esse,
44 aut etiam venti, si fert ita forte voluntas,
45 nec prosum quicquam nostrae rationis egere,
46 hinc licet advertas animum magis omnia laudis
47 jactari causa quam quod res ipsa probetur.
48 Extorres idem patria longaque fugati
49 conspectu ex hominum, foedati crimine turpi,
50 omnibus aerumnis adfecti denique vivunt,
51 et quo cumque tamen miseri venere parentant
52 et nigras mactant pecudes et manibu' divis
53 inferias mittunt multoque in rebus acerbis
54 acrius advertunt animos ad religionem.
55 Quo magis in dubiis hominem spectare periculis
56 convenit adversisque in rebus noscere qui sit ;
57 nam verae voces tum demum pectore ab imo
58 eliciuntur et eripitur persona, manet res.
59 Denique avarities et honorum caeca cupido,
60 quae miseros homines cogunt transcendere fines
61 juris et inter dum socios scelerum atque ministros
62 noctes atque dies niti praestante labore
63 ad summas emergere opes, haec vulnera vitae
64 non minimam partem mortis formidine aluntur.
65 Turpis enim ferme contemptus et acris egestas
66 semota ab dulci vita stabilique videtur
67 et quasi jam leti portas cunctarier ante ;
68 unde homines dum se falso terrore coacti

69 effugisse volunt longe longeque remosse,
70 sanguine civili rem conflant divitiasque
71 conduplicant avidi, caedem caede accumulantes,
72 crudeles gaudent in tristi funere fratris
73 et consanguineum mensas odere timentque.
74 Consimili ratione ab eodem saepe timore
75 macerat invidia ante oculos illum esse potentem,
76 illum aspectari, claro qui incedit honore,
77 ipsi se in tenebris volvi caenoque queruntur.
78 Intereunt partim statuarum et nominis ergo.
79 Et saepe usque adeo, mortis formidine, vitae
80 percipit humanos odium lucisque videndae,
81 ut sibi consciscant maerenti pectore letum
82 obliti fontem curarum hunc esse timorem :
83 hunc vexare pudorem, hunc vincula amicitiai
84 rumpere et in summa pietate evertere suadet :
85 nam jam saepe homines patriam carosque parentis
86 prodiderunt vitare Acherusia templa petentes.
87 Nam vel uti pueri trepidant atque omnia caecis
88 in tenebris metuunt, sic nos in luce timemus
89 inter dum, nihilo quae sunt metuenda magis quam
90 quae pueri in tenebris pavitant finguntque futura.
91 Hunc igitur terrorem animi tenebrasque necessest
92 non radii solis neque lucida tela diei
93 discutiant, sed naturae species ratioque.
94 Primum animum dico, mentem quem saepe vocamus,
95 in quo consilium vitae regimenque locatum est,
96 esse hominis partem nihilo minus ac manus et pes
97 atque oculus partes animantis totius extant.
98 Sensum animi certa non esse in parte locatum,
99 verum habitum quendam vitalem corporis esse,
100 harmoniam Graei quam dicunt, quod faciat nos
101 vivere cum sensu, nulla cum in parte siet mens ;
102 ut bona saepe valetudo cum dicitur esse
103 corporis, et non est tamen haec pars ulla valentis,
104 sic animi sensum non certa parte reponunt ;
105 magno opere in quo mi diversi errare videntur.
106 Saepe itaque, in promptu corpus quod cernitur, aegret,
107 cum tamen ex alia laetamur parte latenti ;
108 et retro fit ubi contra sit saepe vicissim,
109 cum miser ex animo laetatur corpore toto ;
110 non alio pacto quam si, pes cum dolet aegri,
111 in nullo caput interea sit forte dolore.
112 Praeterea molli cum somno dedita membra
113 effusumque jacet sine sensu corpus honustum,
114 est aliud tamen in nobis quod tempore in illo
115 multimodis agitatur et omnis accipit in se
116 laetitiae motus et curas cordis inanis.
117 Nunc animam quoque ut in membris cognoscere possis
118 esse neque harmonia corpus sentire solere,
119 principio fit uti detracto corpore multo
120 saepe tamen nobis in membris vita moretur.
121 Atque eadem rursum, cum corpora pauca caloribus
122 diffugere forasque per os est editus aer,
123 deserit extemplo venas atque ossa relinquit ;
124 noscere ut hinc possis non aequas omnia partis
125 corpora habere neque ex aequo fulcire salutem,
126 sed magis haec, venti quae sunt calidique vaporis

127 semina, curare in membris ut vita moretur.
 128 Est igitur calor ac ventus vitalis in ipso
 129 corpore, qui nobis moribundos deserit artus.
 130 Quapropter quoniam est animi natura reperta
 131 atque animae quasi pars hominis, redde harmoniai
 132 nomen, ad organicos alto delatum Heliconi,
 133 sive aliunde ipsi porro traxere et in illam
 134 transtulerunt, proprio quae tum res nomine egebat.
 135 Quidquid id est, habeant : tu cetera percipe dicta.
 136 Nunc animum atque animam dico conjuncta teneri
 137 inter se atque unam naturam conficere ex se,
 138 sed caput esse quasi et dominari in corpore toto
 139 consilium, quod nos animum mentemque vocamus.
 140 Idque situm media regione in pectoris haeret.
 141 Hic exultat enim pavor ac metus, haec loca circum
 142 laetitiae mulcent : hic ergo mens animusquest.
 143 Cetera pars animae per totum dissita corpus
 144 paret et ad numen mentis momenque movetur.
 145 Idque sibi solum per se sapit et sibi gaudet,
 146 cum neque res animam neque corpus commovet una.
 147 Et quasi, cum caput aut oculus temptante dolore
 148 laeditur in nobis, non omni concruciamur
 149 corpore, sic animus nonnumquam laeditur ipse
 150 laetitiaque viget, cum cetera pars animai
 151 per membra atque artus nulla novitate cietur ;
 152 verum ubi vementi magis est commota metu mens,
 153 consentire animam totam per membra videmus
 154 sudoresque ita palloremque existere toto
 155 corpore et infringi linguam vocemque aboriri,
 156 caligare oculos, sonere auris, succidere artus,
 157 denique concidere ex animi terrore videmus
 158 saepe homines ; facile ut quivis hinc noscere possit
 159 esse animam cum animo conjunctam, quae cum animi vi
 160 percussa est, exim corpus propellit et icit.
 161 Haec eadem ratio naturam animi atque animai
 162 corpoream docet esse ; ubi enim propellere membra,
 163 corripere ex somno corpus mutareque vultum
 164 atque hominem totum regere ac versare videtur,
 165 quorum nil fieri sine tactu posse videmus
 166 nec tactum porro sine corpore, nonne fatendumst
 167 corporea natura animum constare animamque ?
 168 Praeterea pariter fungi cum corpore et una
 169 consentire animum nobis in corpore cernis.
 170 Si minus offendit vitam vis horrida teli
 171 ossibus ac nervis disclusis intus adacta,
 172 at tamen insequitur languor terraeque petitus
 173 suavis et in terra mentis qui gignitur aestus
 174 inter dumque quasi exurgendi incerta voluntas.
 175 Ergo corpoream naturam animi esse necessest,
 176 corporeis quoniam telis ictuque laborat.
 177 Is tibi nunc animus quali sit corpore et unde
 178 constiterit pergam rationem reddere dictis.
 179 Principio esse aio persubtilem atque minutis
 180 perquam corporibus factum constare. Id ita esse
 181 hinc licet advertas animum, ut pernoscere possis.
 182 Nil adeo fieri celeri ratione videtur,
 183 quam si mens fieri proponit et inchoat ipsa ;
 184 ocium ergo animus quam res se perciet ulla,

185 ante oculos quorum in promptu natura videtur.
186 At quod mobile tanto operest, constare rutundis
187 perquam seminibus debet perquamque minutis,
188 momine uti parvo possint impulsa moveri.
189 Namque movetur aqua et tantillo momine flutat,
190 quippe volubilibus parvisque creata figuris.
191 At contra mellis constantior est natura
192 et pigri latices magis et cunctantior actus :
193 haeret enim inter se magis omnis materiai
194 copia, ni mirum quia non tam levibus extat
195 corporibus neque tam subtilibus atque rutundis.
196 Namque papaveris aura potest suspensa levisque
197 cogere ut ab summo tibi diffluat altus acervus,
198 at contra lapidum conjectum spicarumque
199 noenu potest. Igitur parvissima corpora pro quam
200 et levissima sunt, ita mobilitate fruuntur ;
201 at contra quae cumque magis cum pondere magno
202 asperaque inveniuntur, eo stabilita magis sunt.
203 Nunc igitur quoniamst animi natura reperta
204 mobilis egregie, perquam constare necessest
205 corporibus parvis et levibus atque rutundis.
206 Quae tibi cognita res in multis, o bone, rebus
207 utilis invenietur et opportuna cluebit.
208 Haec quoque res etiam naturam dedicat ejus,
209 quam tenui constet textura quamque loco se
210 contineat parvo, si possit conglomerari,
211 quod simul atque hominem leti secura quies est
212 indepta atque animi natura animaeque recessit,
213 nil ibi libatum de toto corpore cernas
214 ad speciem, nihil ad pondus : mors omnia praestat,
215 vitalem praeter sensum calidumque vaporem.
216 Ergo animam totam perparvis esse necessest
217 seminibus nexam per venas viscera nervos,
218 qua tenuis, omnis ubi e toto jam corpore cessit,
219 extima membrorum circumcaesura tamen se
220 incolumem praestat nec deficit ponderis hilum.
221 Quod genus est, Bacchi cum flos evanuit aut cum
222 spiritus unguenti suavis diffugit in auras
223 aut aliquo cum jam sucus de corpore cessit ;
224 nil oculis tamen esse minor res ipsa videtur
225 propterea neque detractum de pondere quicquam,
226 ni mirum quia multa minutaque semina sucos
227 efficiunt et odorem in toto corpore rerum.
228 Quare etiam atque etiam mentis naturam animaeque
229 scire licet perquam paucillis esse creatam
230 seminibus, quoniam fugiens nil ponderis aufert.
231 Nec tamen haec simplex nobis natura putanda est.
232 Tenuis enim quaedam moribundos deserit aura
233 mixta vapore, vapor porro trahit aera secum ;
234 nec calor est quisquam, cui non sit mixtus et aer ;
235 rara quod ejus enim constat natura, necessest
236 aeris inter eum primordia multa moveri.
237 Jam triplex animi est igitur natura reperta ;
238 nec tamen haec sat sunt ad sensum cuncta creandum,
239 nil horum quoniam recipit mens posse creare
240 sensiferos motus, quae denique mente volutat.
241 Quarta quoque his igitur quaedam natura necessest
242 adtribuatur ; east omnino nominis expers ;

243 qua neque mobilius quicquam neque tenuius extat
244 nec magis e parvis et levibus ex elementis ;
245 sensiferos motus quae didit prima per artus.
246 Prima cietur enim, parvis perfecta figuris,
247 inde calor motus et venti caeca potestas
248 accipit, inde aer, inde omnia mobilitantur :
249 concutitur sanguis, tum viscera persentiscunt
250 omnia, postremis datur ossibus atque medullis
251 sive voluptas est sive est contrarius ardor.
252 Nec temere huc dolor usque potest penetrare neque acre
253 permanare malum, quin omnia perturbentur
254 usque adeo ut vitae desit locus atque animai
255 diffugiant partes per caulas corporis omnis.
256 Sed plerumque fit in summo quasi corpore finis
257 motibus : hanc ob rem vitam retinere valemus.
258 Nunc ea quo pacto inter sese mixta quibusque
259 compta modis vigeant rationem reddere aventem
260 abstrahit invitum patrii sermonis egestas ;
261 sed tamen, ut potero summam attingere, tangam.
262 Inter enim cursant primordia principiorum
263 motibus inter se, nihil ut secernier unum
264 possit nec spatio fieri divisa potestas,
265 sed quasi multae vis unius corporis extant.
266 Quod genus in quovis animantum viscere volgo
267 est odor et quidam color et sapor, et tamen ex his
268 omnibus est unum perfectum corporis augmen,
269 sic calor atque aer et venti caeca potestas
270 mixta creant unam naturam et mobilis illa
271 vis, initum motus ab se quae dividit ollis,
272 sensifer unde oritur primum per viscera motus.
273 Nam penitus prorsum latet haec natura subestque
274 nec magis hac infra quicquam est in corpore nostro
275 atque anima est animae proporro totius ipsa.
276 Quod genus in nostris membris et corpore toto
277 mixta latens animi vis est animaeque potestas,
278 corporibus quia de parvis paucisque creatast,
279 sic tibi nominis haec expers vis, facta minutis
280 corporibus, latet atque animae quasi totius ipsa
281 proporrost anima et dominatur corpore toto.
282 Consimili ratione necessest ventus et aer
283 et calor inter se vigeant commixta per artus
284 atque aliis aliud subsit magis emineatque,
285 ut quiddam fieri videatur ab omnibus unum,
286 ni calor ac ventus seorsum seorsumque potestas
287 aeris interemant sensum diductaque solvant.
288 Est etiam calor ille animo, quem sumit, in ira
289 cum fervescit et ex oculis micat acrius ardor ;
290 est et frigida multa, comes formidinis, aura,
291 quae ciet horrorem membris et concitat artus ;
292 est etiam quoque pacati status aeris ille,
293 pectore tranquillo fit qui voltuque sereno.
294 Sed calidi plus est illis quibus acria corda
295 iracundaque mens facile effervescit in ira,
296 quo genere in primis vis est violenta leonum,
297 pectora qui fremitu rumpunt plerumque gementes
298 nec capere irarum fluctus in pectore possunt.
299 At ventosa magis cervorum frigida mens est
300 et gelidas citius per viscera concitat auras,

301 quae tremulum faciunt membris existere motum.
302 At natura boum placido magis aere vivit
303 nec nimis irai fax umquam subdita percit
304 fumida, suffundens caecae caliginis umbra,
305 nec gelidis torpet telis perfixa pavoris ;
306 interutrasque sitast cervos saevosque leones.
307 Sic hominum genus est : quamvis doctrina politos
308 constituat pariter quosdam, tamen illa relinquit
309 naturae cujusque animi vestigia prima.
310 Nec radicitus evelli mala posse putandumst,
311 quin proclivius hic iras decurrat ad acris,
312 ille metu citius paulo temptetur, at ille
313 tertius accipiat quaedam clementius aequo.
314 Inque aliis rebus multis differre necessest
315 naturas hominum varias moresque sequacis ;
316 quorum ego nunc nequeo caecas exponere causas
317 nec reperire figurarum tot nomina quot sunt
318 principiis, unde haec oritur variantia rerum.
319 Illud in his rebus video firmare potesse,
320 usque adeo naturarum vestigia linqui
321 parvola, quae nequeat ratio depellere nobis,
322 ut nihil inpediat dignam dis degere vitam.
323 Haec igitur natura tenetur corpore ab omni
324 ipsaque corporis est custos et causa salutis ;
325 nam communibus inter se radicibus haerent
326 nec sine pernicie divelli posse videntur.
327 Quod genus e thuris glaebis evellere odorem
328 haud facile est, quin intereat natura quoque ejus,
329 sic animi atque animae naturam corpore toto
330 extrahere haut facile est, quin omnia dissolvantur.
331 Inplexis ita principiis ab origine prima
332 inter se fiunt consorti praedita vita,
333 nec sibi quaeque sine alterius vi posse videtur
334 corporis atque animi seorsum sentire potestas,
335 sed communibus inter eas conflatur utrimque
336 motibus accensus nobis per viscera sensus.
337 Praeterea corpus per se nec gignitur umquam
338 nec crescit neque post mortem durare videtur.
339 Non enim, ut umor aquae dimittit saepe vaporem,
340 qui datus est, neque ea causa convellitur ipse,
341 sed manet incolumis, non, inquam, sic animai
342 discidium possunt artus perferre relictis,
343 sed penitus pereunt convulsi conque putrescunt.
344 Ex ineunte aevo sic corporis atque animai
345 mutua vitalis discunt contagia motus,
346 maternis etiam membris alvoque reposta,
347 discidium ut nequeat fieri sine peste maloque ;
348 ut videas, quoniam conjunctast causa salutis,
349 conjunctam quoque naturam consistere eorum.
350 Quod super est, siquis corpus sentire refutat
351 atque animam credit permixtam corpore toto
352 suscipere hunc motum quem sensum nominamus,
353 vel manifestas res contra verasque repugnat.
354 Quid sit enim corpus sentire quis adferet umquam,
355 si non ipsa palam quod res dedit ac docuit nos ?
356 "At dimissa anima corpus caret undique sensu."
357 Perdit enim quod non proprium fuit ejus in aevo
358 multaque praeterea perdit cum expellitur aevo.

359 Dicere porro oculos nullam rem cernere posse,
360 sed per eos animum ut foribus spectare reclusis,
361 difficilest, contra cum sensus ducat eorum ;
362 sensus enim trahit atque acies detrudit ad ipsas,
363 fulgida praesertim cum cernere saepe nequimus,
364 lumina luminibus quia nobis praepediuntur.
365 Quod foribus non fit ; neque enim, qua cernimus ipsi,
366 ostia suscipiunt ullum reclusa laborem.
367 Praeterea si pro foribus sunt lumina nostra,
368 jam magis exemptis oculis debere videtur
369 cernere res animus sublatis postibus ipsis.
370 Illud in his rebus nequaquam sumere possis,
371 Democriti quod sancta viri sententia ponit,
372 corporis atque animi primordia singula primis
373 adposita alternis, variare ac nectere membra.
374 Nam cum multo sunt animae elementa minora
375 quam quibus e corpus nobis et viscera constant,
376 tum numero quoque concedunt et rara per artus
377 dissita sunt, dum taxat ut hoc promittere possis,
378 quantula prima queant nobis injecta ciere
379 corpora sensiferos motus in corpore, tanta
380 intervalla tenere exordia prima animai.
381 Nam neque pulveris interdum sentimus adhaesum
382 corpore nec membris incussam sidere cretam,
383 nec nebulam noctu neque aranei tenuia fila
384 obvia sentimus, quando obretimur euntes,
385 nec supera caput ejusdem cecidisse vietam
386 vestem nec plumas avium papposque volantis,
387 qui nimia levitate cadunt plerumque gravatim,
388 nec repentis itum cujusvis cumque animantis
389 sentimus nec priva pedum vestigia quaeque,
390 corpore quae in nostro culices et cetera ponunt.
391 Usque adeo prius est in nobis multa ciendum
392 quam primordia sentiscant concussa animai,
393 semina corporibus nostris inmixta per artus,
394 et quamvis intervallis tuditantia possint
395 concursare coire et dissultare vicissim.
396 Et magis est animus vitai claustra coercens
397 et dominantior ad vitam quam vis animai.
398 Nam sine mente animoque nequit residere per artus
399 temporis exiguam partem pars ulla animai,
400 sed comes insequitur facile et discedit in auras
401 et gelidos artus in leti frigore linquit.
402 At manet in vita cui mens animusque remansit,
403 quamvis est circum caesis lacer undique membris ;
404 truncus adempta anima circum membrisque remota
405 vivit et aetherias vitalis suscipit auras ;
406 si non omnimodis, at magna parte animai
407 privatus, tamen in vita cunctatur et haeret ;
408 ut, lacerato oculo circum si pupula mansit
409 incolumis, stat cernundi vivata potestas,
410 dum modo ne totum corrumpas luminis orbem
411 et circum caedas aciem solamque relinquis ;
412 id quoque enim sine pernicie non fiet eorum.
413 At si tantula pars oculi media illa peresa est,
414 occidit extemplo lumen tenebraeque secuntur,
415 incolumis quamvis alioqui splendidus orbis.
416 Hoc anima atque animus vincti sunt foedere semper.

417 Nunc age, nativos animantibus et mortalis
 418 esse animos animasque levis ut noscere possis,
 419 conquisita diu dulcique reperta labore
 420 digna tua pergam disponere carmina vita.
 421 Tu fac utrumque uno subjungas nomine eorum
 422 atque animam verbi causa cum dicere pergam,
 423 mortalem esse docens, animum quoque dicere credas,
 424 qua tenus est unum inter se conjunctaque res est.
 425 Principio quoniam tenuem constare minutis
 426 corporibus docui multoque minoribus esse
 427 principiis factam quam liquidus umor aquai
 428 aut nebula aut fumus ;) nam longe mobilitate
 429 praestat et a tenui causa magis icta movetur,
 430 quippe ubi imaginibus fumi nebulaeque movetur ;
 431 quod genus in somnis sopiti ubi cernimus alte
 432 exhalare vaporem altaria ferreque fumum ;
 433 nam procul haec dubio nobis simulacra geruntur
 434 (nunc igitur quoniam quassatis undique vasis
 435 diffluere umorem et laticem discedere cernis,
 436 et nebula ac fumus quoniam discedit in auras,
 437 crede animam quoque diffundi multoque perire
 438 ocius et citius dissolvi in corpora prima,
 439 cum semel ex hominis membris ablata recessit ;
 440 quippe etenim corpus, quod vas quasi constitit ejus,
 441 cum cohibere nequit conquassatum ex aliqua re
 442 ac rarefactum detracto sanguine venis,
 443 aere qui credas posse hanc cohiberier ullo,
 444 corpore qui nostro rarus magis incohibescit ?
 445 Praeterea gigni pariter cum corpore et una
 446 crescere sentimus pariterque senescere mentem.
 447 Nam vel ut infirmo pueri teneroque vagantur
 448 corpore, sic animi sequitur sententia tenuis.
 449 Inde ubi robustis adolevit viribus aetas,
 450 consilium quoque majus et auctior est animi vis.
 451 Post ubi jam validis quassatum est viribus aevi
 452 corpus et obtusis ceciderunt viribus artus,
 453 claudicat ingenium, delirat lingua labat mens,
 454 omnia deficiunt atque uno tempore desunt.
 455 Ergo dissolvi quoque convenit omnem animai
 456 naturam, ceu fumus, in altas aeris auras ;
 457 quandoquidem gigni pariter pariterque videmus
 458 crescere et, ut docui, simul aevo fessa fatisci.
 459 Huc accedit uti videamus, corpus ut ipsum
 460 suscipere inmanis morbos durumque dolorem,
 461 sic animum curas acris luctumque metumque ;
 462 quare participem leti quoque convenit esse.
 463 Quin etiam morbis in corporis avius errat
 464 saepe animus ; dementit enim deliraque fatur,
 465 inter dumque gravi lethargo fertur in altum
 466 aeternumque soporem oculis nutuque cadenti ;
 467 unde neque exaudit voces nec noscere voltus
 468 illorum potis est, ad vitam qui revocantes
 469 circum stant lacrimis rorantes ora genasque.
 470 Quare animum quoque dissolvi fateare necessest,
 471 quandoquidem penetrant in eum contagia morbi ;
 472 nam dolor ac morbus leti fabricator uterquest,
 473 multorum exitio perdocti quod sumus ante.
 474 [et quoniam mentem sanari corpus ut aegrum

475 et pariter mentem sanari corpus inani]
476 denique cur, hominem cum vini vis penetravit
477 acris et in venas discessit diditus ardor,
478 consequitur gravitas membrorum, praepediuntur
479 crura vacillanti, tardescit lingua, madet mens,
480 nant oculi, clamor singultus jurgia gliscunt,
481 et jam cetera de genere hoc quae cumque secuntur,
482 cur ea sunt, nisi quod vehemens violentia vini
483 conturbare animam consuevit corpore in ipso ?
484 At quae cumque queunt conturbari inque pediri,
485 significant, paulo si durior insinuarit
486 causa, fore ut pereant aevo privata futuro.
487 Quin etiam subito vi morbi saepe coactus
488 ante oculos aliquis nostros, ut fulminis ictu,
489 concidit et spumas agit, ingemit et tremat artus,
490 desipit, extentat nervos, torquetur, anhelat
491 inconstanter, et in jactando membra fatigat,
492 ni mirum quia vis morbi distracta per artus
493 turbat agens animam, spumans ut in aequore salso
494 ventorum validis fervere viribus undae.
495 Exprimitur porro gemitus, quia membra dolore
496 adficiuntur et omnino quod semina vocis
497 eliciuntur et ore foras glomerata feruntur
498 qua quasi consuerunt et sunt munita viai.
499 Desipientia fit, quia vis animi atque animai
500 conturbatur et, ut docui, divisa seorsum
501 disjectatur eodem illo distracta veneno.
502 Inde ubi jam morbi reflexit causa, reditque
503 in latebras acer corrupti corporis umor,
504 tum quasi vacillans primum consurgit et omnis
505 paulatim redit in sensus animamque receptat.
506 Haec igitur tantis ubi morbis corpore in ipso
507 jactentur miserisque modis distracta laborent,
508 cur eadem credis sine corpore in aere aperto
509 cum validis ventis aetatem degere posse ?
510 Et quoniam mentem sanari corpus ut aegrum
511 cernimus et flecti medicina posse videmus,
512 id quoque praesagit mortalem vivere mentem.
513 Addere enim partis aut ordine trajicere aecumst
514 aut aliquid prosum de summa detrahere hilum,
515 commutare animum qui cumque adoritur et infit
516 aut aliam quamvis naturam flectere quaerit.
517 At neque transferri sibi partis nec tribui vult
518 inmortale quod est quicquam neque defluere hilum ;
519 nam quod cumque suis mutatum finibus exit,
520 continuo hoc mors est illius quod fuit ante.
521 Ergo animus sive aegrescit, mortalia signa
522 mittit, uti docui, seu flectitur a medicina.
523 Usque adeo falsae rationi vera videtur
524 res occurrere et effugium praecludere eunti
525 ancipitique refutatu convincere falsum.
526 Denique saepe hominem paulatim cernimus ire
527 et membratim vitalem deperdere sensum ;
528 in pedibus primum digitos livescere et unguis,
529 inde pedes et crura mori, post inde per artus
530 ire alios tractim gelidi vestigia leti.
531 Scinditur atque animae haec quoniam natura nec uno
532 tempore sincera existit, mortalis habendast.

533 Quod si forte putas ipsam se posse per artus
534 introsum trahere et partis conducere in unum
535 atque ideo cunctis sensum diducere membris,
536 at locus ille tamen, quo copia tanta animai
537 cogitur, in sensu debet majore videri ;
538 qui quoniam nusquamst, ni mirum, ut diximus ante,
539 dilaniata foras dispargitur, interit ergo.
540 Quin etiam si jam libeat concedere falsum
541 et dare posse animam glomerari in corpore eorum,
542 lumina qui lincunt moribundi particulatim,
543 mortalem tamen esse animam fateare necesse
544 nec refert utrum pereat dispersa per auras
545 an contracta suis e partibus obbrutescat,
546 quando hominem totum magis ac magis undique sensus
547 deficit et vitae minus et minus undique restat.
548 Et quoniam mens est hominis pars una locoque
549 fixa manet certo, vel ut aures atque oculi sunt
550 atque alii sensus qui vitam cumque gubernant,
551 et vel uti manus atque oculus naresve seorsum
552 secreta ab nobis nequeunt sentire neque esse,
553 sed tamen in parvo lincuntur tempore tali,
554 sic animus per se non quit sine corpore et ipso
555 esse homine, illius quasi quod vas esse videtur,
556 sive aliud quid vis potius conjunctius ei
557 fingere, quandoquidem conexu corpus adhaeret.
558 Denique corporis atque animi vivata potestas
559 inter se conjuncta valent vitaque fruuntur ;
560 nec sine corpore enim vitalis edere motus
561 sola potest animi per se natura nec autem
562 cassum anima corpus durare et sensibus uti.
563 Scilicet avolsus radicibus ut nequit ullam
564 dispicere ipse oculus rem seorsum corpore toto,
565 sic anima atque animus per se nil posse videtur.
566 Ni mirum quia per venas et viscera mixtim,
567 per nervos atque ossa tenentur corpore ab omni
568 nec magnis intervallis primordia possunt
569 libera dissultare, ideo conclusa moventur
570 sensiferos motus, quos extra corpus in auras
571 aeris haut possunt post mortem ejecta moveri
572 propterea quia non simili ratione tenentur ;
573 corpus enim atque animans erit aer, si cohibere
574 sese anima atque in eos poterit concludere motus,
575 quos ante in nervis et in ipso corpore agebat.
576 Quare etiam atque etiam resoluta corporis omni
577 tegmine et ejectis extra vitalibus auris
578 dissolvi sensus animi fateare necessest
579 atque animam, quoniam conjunctast causa duobus.
580 Denique cum corpus nequeat perferre animai
581 discidium, quin in taetro tabescat odore,
582 quid dubitas quin ex imo penitusque coorta
583 emanarit uti fumus diffusa animae vis,
584 atque ideo tanta mutatum putre ruina
585 conciderit corpus, penitus quia mota loco sunt
586 fundamenta foras manant animaeque per artus
587 perque viarum omnis flexus, in corpore qui sunt,
588 atque foramina ? Multimodis ut noscere possis
589 dispertitam animae naturam exisse per artus
590 et prius esse sibi distractam corpore in ipso,

591 quam prolapsa foras enaret in aeris auras.
 592 Quin etiam finis dum vitae vertitur intra,
 593 saepe aliqua tamen e causa labefacta videtur
 594 ire anima ac toto solvi de corpore tota
 595 et quasi supremo languescere tempore voltus
 596 molliaque exsanguis cadere omnia corpore membra.
 597 Quod genus est, animo male factum cum perhibetur
 598 aut animam liquisse ; ubi jam trepidatur et omnes
 599 extremum cupiunt vitae reprehendere vinculum ;
 600 conquassatur enim tum mens animaeque potestas
 601 omnis. Et haec ipso cum corpore conlabefiunt,
 602 ut gravior paulo possit dissolvere causa.
 603 Quid dubitas tandem quin extra prodita corpus
 604 inbecilla foras in aperto, tegmine dempto,
 605 non modo non omnem possit durare per aevom,
 606 sed minimum quodvis nequeat consistere tempus ?
 607 Nec sibi enim quisquam moriens sentire videtur
 608 ire foras animam incolumem de corpore toto,
 609 nec prius ad jugulum et supera succedere fauces,
 610 verum deficere in certa regione locatam ;
 611 ut sensus alios in parti quemque sua scit
 612 dissolvi. Quod si immortalis nostra foret mens,
 613 non tam se moriens dissolvi conquereretur,
 614 sed magis ire foras vestemque relinquere, ut anguis.
 615 Denique cur animi numquam mens consiliumque
 616 gignitur in capite aut pedibus manibusve, sed unis
 617 sedibus et certis regionibus omnibus haeret,
 618 si non certa loca ad nascendum reddita cuique
 619 sunt, et ubi quicquid possit durare creatum
 620 atque ita multimodis partitis artubus esse,
 621 membrorum ut numquam existat praeposterus ordo ?
 622 Usque adeo sequitur res rem, neque flamma creari
 623 fluminibus solitast neque in igni gignier alior.
 624 Praeterea si immortalis natura animaist
 625 et sentire potest secreta a corpore nostro,
 626 quinque, ut opinor, eam faciendum est sensibus auctam.
 627 Nec ratione alia nosmet proponere nobis
 628 possumus infernas animas Acherunte vagare.
 629 Pictores itaque et scriptorum saecula priora
 630 sic animas intro duxerunt sensibus auctas.
 631 At neque sorsum oculi neque nares nec manus ipsa
 632 esse potest animae neque sorsum lingua neque aures ;
 633 haud igitur per se possunt sentire neque esse.
 634 Et quoniam toto sentimus corpore inesse
 635 vitalem sensum et totum esse animale videmus,
 636 si subito medium celeri praeciderit ictu
 637 vis aliqua, ut sorsum partem secernat utramque,
 638 dispertita procul dubio quoque vis animai
 639 et discissa simul cum corpore dissicietur.
 640 At quod scinditur et partis discedit in ulla,
 641 scilicet aeternam sibi naturam abnuit esse.
 642 Falciferos memorant currus abscidere membra
 643 saepe ita de subito permixta caede calentis,
 644 ut tremere in terra videatur ab artubus id quod
 645 decidit abscisum, cum mens tamen atque hominis vis
 646 mobilitate mali non quit sentire dolorem ;
 647 et simul in pugnae studio quod dedita mens est,
 648 corpore relicuo pugnam caedesque petessit,

649 nec tenet amissam laevam cum tegmine saepe
650 inter equos abstraxe rotas falcesque rapaces,
651 nec cecidisse alius dextram, cum scandit et instat.
652 Inde alius conatur adempto surgere crure,
653 cum digitos agitatur propter moribundus humi pes.
654 Et caput abscisum calido viventeque trunco
655 servat humi voltum vitalem oculosque patentis,
656 donec reliquias animai reddidit omnes.
657 Quin etiam tibi si, lingua vibrante, minanti
658 serpentis cauda, procero corpore, utrumque
659 sit libitum in multas partis discidere ferro,
660 omnia jam sorsum cernes ancisa recenti
661 vulnere tortari et terram conspargere tabo,
662 ipsam seque retro partem petere ore priorem,
663 vulneris ardenti ut morsu premat icta dolore.
664 Omnibus esse igitur totas dicemus in illis
665 particulis animas ? At ea ratione sequetur
666 unam animantem animas habuisse in corpore multas.
667 Ergo divisast ea quae fuit una simul cum
668 corpore ; quapropter mortale utrumque putandumst,
669 in multas quoniam partis disciditur aequae.
670 Praeterea si immortalis natura animai
671 constat et in corpus nascentibus insinuat,ur,
672 cur super ante actam aetatem meminisse nequimus
673 nec vestigia gestarum rerum ulla tenemus ?
674 Nam si tanto operest animi mutata potestas,
675 omnis ut actarum exciderit retinentia rerum,
676 non, ut opinor, id ab leto jam longius errat ;
677 qua propter fateare necessessest quae fuit ante
678 interiisse, et quae nunc est nunc esse creatam.
679 Praeterea si jam perfecto corpore nobis
680 inferri solitast animi vivata potestas
681 tum cum gignimur et vitae cum limen inimus,
682 haud ita conveniebat uti cum corpore et una
683 cum membris videatur in ipso sanguine cresse,
684 sed vel ut in cavea per se sibi vivere solam
685 convenit, ut sensu corpus tamen affluat omne.
686 Quare etiam atque etiam neque originis esse putandumst
687 expertis animas nec leti lege solutas ;
688 nam neque tanto opere adnecti potuisse putandumst
689 corporibus nostris extrinsecus insinuat,as,
690 quod fieri totum contra manifesta docet res
691 namque ita conexa est per venas viscera nervos
692 ossaque, uti dentes quoque sensu participantur ;
693 morbus ut indicat et gelidai stringor aquai
694 et lapis oppressus subitis e frugibus asper
695 (nec, tam contextae cum sint, exire videntur
696 incolumes posse et salvas exsolvere sese
697 omnibus e nervis atque ossibus articulisque,
698 quod si forte putas extrinsecus insinuat,am
699 permanare animam nobis per membra solere,
700 tanto quique magis cum corpore fusa peribit ;
701 quod permanat enim, dissolvitur, interit ergo ;
702 dispertitur enim per caulas corporis omnis.
703 Ut cibus, in membra atque artus cum diditur omnis,
704 disperit atque aliam naturam sufficit ex se,
705 sic anima atque animus quamvis integra recens in
706 corpus eunt, tamen in manando dissolvuntur,

707 dum quasi per caulas omnis diduntur in artus
 708 particulae quibus haec animi natura creatur,
 709 quae nunc in nostro dominatur corpore nata
 710 ex illa quae tunc periit partita per artus.
 711 Quapropter neque natali privata videtur
 712 esse die natura animae nec funeris expers.
 713 Semina praeterea linquuntur necne animai
 714 corpore in exanimo ? Quod si lincuntur et insunt,
 715 haut erit ut merito immortalis possit haberi,
 716 partibus amissis quoniam libata recessit.
 717 Sin ita sinceris membris ablata profugit,
 718 ut nullas partis in corpore liquerit ex se,
 719 unde cadavera racenti jam viscere vermes
 720 expirant atque unde animantum copia tanta
 721 exos et exanguis tumidos perfluctuat artus ?
 722 Quod si forte animas extrinsecus insinuari ?
 723 Vermibus et privas in corpora posse venire
 724 credis nec reputas cur milia multa animarum
 725 convenient unde una recesserit, hoc tamen est ut
 726 quaerendum videatur et in discrimen agendum,
 727 utrum tandem animae venentur semina quaeque
 728 vermiculorum ipsaeque sibi fabricentur ubi sint,
 729 an quasi corporibus perfectis insinuentur.
 730 At neque cur faciant ipsae quareve laborent
 731 dicere suppeditat. Neque enim, sine corpore cum sunt,
 732 sollicitae volitant morbis alguque fameque ;
 733 corpus enim magis his vitiis adfine laborat,
 734 et mala multa animus contage fungitur ejus.
 735 Sed tamen his esto quamvis facere utile corpus,
 736 cum subeant ; at qua possint via nulla videtur.
 737 Haut igitur faciunt animae sibi corpora et artus.
 738 Nec tamen est utqui perfectis insinuentur
 739 corporibus ; neque enim poterunt suptiliter esse
 740 conexae neque consensu contagia fient.
 741 Denique cur acris violentia triste leonum
 742 seminium sequitur, volpes dolus, et fuga cervos ?
 743 A patribus datur et patrius pavor incitat artus,
 744 et jam cetera de genere hoc cur omnia membris
 745 ex ineunte aevo generascunt ingenioque,
 746 si non, certa suo quia semine seminioque
 747 vis animi pariter crescit cum corpore quoque ?
 748 Quod si immortalis foret et mutare soleret
 749 corpora, permixtis animantes moribus essent,
 750 effugeret canis Hyrcano de semine saepe
 751 cornigeri incursum cervi tremeretque per auras
 752 aeris accipiter fugiens veniente columba,
 753 desiperent homines, saperent fera saecla ferarum.
 754 Illud enim falsa fertur ratione, quod aiunt
 755 inmortalem animam mutato corpore flecti ;
 756 quod mutatur enim, dissolvitur, interit ergo ;
 757 traiciuntur enim partes atque ordine migrant ;
 758 quare dissolvi quoque debent posse per artus,
 759 denique ut intereant una cum corpore cunctae.
 760 Sin animas hominum dicent in corpora semper
 761 ire humana, tamen quaeram cur e sapienti
 762 stulta queat fieri, nec prudens sit puer ullus,
 763 [si non, certa suo quia semine seminioque]
 764 nec tam doctus equae pullus quam fortis equi vis.

765 Scilicet in tenero tenerascere corpore mentem
 766 confugient. Quod si jam fit, fateare necessest
 767 mortalem esse animam, quoniam mutata per artus
 768 tanto opere amittit vitam sensumque priorem.
 769 Quove modo poterit pariter cum corpore quoque
 770 confirmata cupitum aetatis tangere florem
 771 vis animi, nisi erit consors in origine prima ?
 772 Quidve foras sibi vult membris exire senectis ?
 773 An metuit conclusa manere in corpore putri
 774 et domus aetatis spatio ne fessa vetusto
 775 obruat ? At non sunt immortalis ulla pericla.
 776 Denique conubia ad Veneris partusque ferarum
 777 esse animas praesto deridiculum esse videtur,
 778 expectare immortalis mortalia membra
 779 innumero numero certareque praeproperanter
 780 inter se quae prima potissimaque insinuetur ;
 781 si non forte ita sunt animarum foedera pacta,
 782 ut quae prima volans advenerit insinuetur
 783 prima neque inter se contendant viribus hilum.
 784 Denique in aethere non arbor, non aequore in alto
 785 nubes esse queunt nec pisces vivere in arvis
 786 nec cruor in lignis neque saxis sucus inesse.
 787 Certum ac dispositumst ubi quicquid crescat et insit.
 788 Sic animi natura nequit sine corpore oriri
 789 sola neque a nervis et sanguine longius esse.
 790 Quod si posset enim, multo prius ipsa animi vis
 791 in capite aut umeris aut imis calcibus esse
 792 posset et innasci quavis in parte soleret,
 793 tandem in eodem homine atque in eodem vase manere.
 794 Quod quoniam nostro quoque constat corpore certum
 795 dispositumque videtur ubi esse et crescere possit
 796 sorsum anima atque animus, tanto magis infitiandum
 797 totum posse extra corpus durare genique.
 798 Quare, corpus ubi interiit, periisse necessest
 799 confiteare animam distractam in corpore toto.
 800 Quippe etenim mortale aeterno jungere et una
 801 consentire putare et fungi mutua posse
 802 desiperest ; quid enim diversius esse putandumst
 803 aut magis inter se disjunctum discrepitansque,
 804 quam mortale quod est inmortalis atque perenni
 805 junctum in concilio saevas tolerare procellas ?
 806 Praeterea quaecumque manent aeterna necessest
 807 aut quia sunt solido cum corpore respuere ictus
 808 nec penetrare pati sibi quicquam quod queat artas
 809 dissociare intus partis, ut material
 810 corpora sunt, quorum naturam ostendimus ante,
 811 aut ideo durare aetatem posse per omnem,
 812 plagarum quia sunt expertia sicut inanest,
 813 quod manet intactum neque ab ictu fungitur hilum,
 814 aut etiam quia nulla loci sit copia circum,
 815 quo quasi res possint discedere dissolvique,
 816 sicut summarum summast aeterna, neque extra
 817 quis locus est quo diffugiant neque corpora sunt quae
 818 possint incidere et valida dissolvere plaga.
 819 Quod si forte ideo magis immortalis habendast,
 820 quod vitalibus ab rebus munita tenetur,
 821 aut quia non veniunt omnino aliena salutis,
 822 aut quia quae veniunt aliqua ratione recedunt

823 pulsa prius quam quid noceant sentire queamus,
 824 praeter enim quam quod morbis cum corporis aegret,
 825 advenit id quod eam de rebus saepe futuris
 826 macerat inque metu male habet curisque fatigat,
 827 praeteritisque male admissis peccata remordent.
 828 Adde furorem animi proprium atque obliviam rerum,
 829 adde quod in nigras lethargi mergitur undas.
 830 Nil igitur mors est ad nos neque pertinet hilum,
 831 quandoquidem natura animi mortalis habetur.
 832 Et vel ut ante acto nil tempore sensimus aegri,
 833 ad confligendum venientibus undique Poenis,
 834 omnia cum belli trepido concussa tumultu
 835 horrida contremuere sub altis aetheris auris,
 836 in dubioque fuere utrorum ad regna cadendum
 837 omnibus humanis esset terraque marique,
 838 sic, ubi non erimus, cum corporis atque animai
 839 discidium fuerit, quibus e sumus uniter apti,
 840 scilicet haud nobis quicquam, qui non erimus tum,
 841 accidere omnino poterit sensumque movere,
 842 non si terra mari miscebitur et mare caelo.
 843 Et si jam nostro sentit de corpore postquam
 844 distractast animi natura animaeque potestas,
 845 nil tamen est ad nos, qui comptu conjugioque
 846 corporis atque animae consistimus uniter apti.
 847 Nec, si materiem nostram collegerit aetas
 848 post obitum rursusque redegerit ut sita nunc est,
 849 atque iterum nobis fuerint data lumina vitae,
 850 pertineat quicquam tamen ad nos id quoque factum,
 851 interrupta semel cum sit repetentia nostri.
 852 Et nunc nil ad nos de nobis attinet, ante
 853 qui fuimus, neque jam de illis nos adficit angor.
 854 Nam cum respicias inmensi temporis omne
 855 praeteritum spatium, tum motus materialis
 856 multimodi quam sint, facile hoc adcredere possis,
 857 semina saepe in eodem, ut nunc sunt, ordine posta
 858 haec eadem, quibus e nunc nos sumus, ante fuisse.
 859 Nec memori tamen id quimus reprehendere mente ;
 860 inter enim jectast vitae pausa vageque
 861 deerrarunt passim motus ab sensibus omnes.
 862 Debet enim, misere si forte aegreque futurumst ;
 863 ipse quoque esse in eo tum tempore, cui male possit
 864 accidere. Id quoniam mors eximit, esseque probet
 865 illum cui possint incommoda conciliari,
 866 scire licet nobis nihil esse in morte timendum
 867 nec miserum fieri qui non est posse, neque hilum
 868 differre an nullo fuerit jam tempore natus,
 869 mortalem vitam mors cum immortalis ademit.
 870 Proinde ubi se videas hominem indignarier ipsum,
 871 post mortem fore ut aut putescat corpore posto
 872 aut flammis interficiat malisve ferarum,
 873 scire licet non sincerum sonere atque subesse
 874 caecum aliquem cordi stimulum, quamvis neget ipse
 875 credere se quemquam sibi sensum in morte futurum ;
 876 non, ut opinor, enim dat quod promittit et unde
 877 nec radicitus e vita se tollit et eicit,
 878 sed facit esse sui quiddam super inscius ipse.
 879 Vivus enim sibi cum proponit quisque futurum,
 880 corpus uti volucres lacerent in morte feraeque,

881 ipse sui miseret ; neque enim se dividit illim
882 nec removet satis a projecto corpore et illum
883 se fingit sensuque suo contaminat astans.
884 Hinc indignatur se mortalem esse creatum
885 nec videt in vera nullum fore morte alium se,
886 qui possit vivus sibi se lugere peremptum
887 stansque jacentem se lacerari urive dolere.
888 Nam si in morte malumst malis morsuque ferarum
889 tractari, non invenio qui non sit acerbum
890 ignibus inpositum calidis torrescere flammis
891 aut in melle situm suffocari atque rigere
892 frigore, cum summo gelidi cubat aequore saxi,
893 urgerive superne obtritum pondere terrae.
894 "Jam jam non domus accipiet te laeta neque uxor
895 optima, nec dulces occurrent oscula nati
896 praeripere et tacita pectus dulcedine tangent.
897 Non poteris factis florentibus esse tuisque
898 praesidium. Misero misere", aiunt, "omnia ademit
899 una dies infesta tibi tot praemia vitae."
900 Illud in his rebus non addunt "nec tibi earum
901 jam desiderium rerum super insidet una."
902 Quod bene si videant animo dictisque sequantur,
903 dissolvant animi magno se angore metuque.
904 "Tu quidem ut es leto sopitus, sic eris aevi
905 quod super est cunctis privatu' doloribus aegris ;
906 at nos horrifico cinefactum te prope busto
907 insatiabiliter deflevimus, aeternumque
908 nulla dies nobis maerorem e pectore demet."
909 Illud ab hoc igitur quaerendum est, quid sit amari
910 tanto opere, ad somnum si res redit atque quietem,
911 cur quisquam aeterno possit tabescere luctu.
912 Hoc etiam faciunt ubi discubere tenentque
913 pocula saepe homines et inumbrant ora coronis,
914 ex animo ut dicant : "Brevis hic est fructus homullis ;
915 jam fuerit neque post umquam revocare licebit."
916 Tam quam in morte mali cum primis hoc sit eorum,
917 quod sitis exurat miseros atque arida torrat,
918 aut aliae cujus desiderium insideat rei.
919 Nec sibi enim quisquam tum se vitamque requiret,
920 cum pariter mens et corpus sopita quiescunt ;
921 nam licet aeternum per nos sic esse soporem,
922 nec desiderium nostri nos adficit ullum,
923 et tamen haud quaquam nostros tunc illa per artus
924 longe ab sensiferis primordia motibus errant,
925 cum correptus homo ex somno se colligit ipse.
926 Multo igitur mortem minus ad nos esse putandumst,
927 si minus esse potest quam quod nihil esse videmus ;
928 major enim turbae disjectus material
929 consequitur leto nec quisquam expergitus extat,
930 frigida quem semel est vitai pausa secuta.
931 Denique si vocem rerum natura repente.
932 Mittat et hoc alicui nostrum sic increpet ipsa :
933 "Quid tibi tanto operest, mortalis, quod nimis aegris
934 luctibus indulges ? Quid mortem congemis ac fles ?
935 Nam si grata fuit tibi vita ante acta priorque
936 et non omnia pertusum congesta quasi in vas
937 commoda perfluxere atque ingrata interiire ;
938 cur non ut plenus vitae conviva recedis

939 aequo animoque capis securam, stulte, quietem ?
940 Sin ea quae fructus cumque es periere profusa
941 vitaeque in offensost, cur amplius addere quaeris,
942 rursum quod pereat male et ingratum occidat omne,
943 non potius vitae finem facis atque laboris ?
944 Nam tibi praeterea quod machiner inveniamque,
945 quod placeat, nihil est ; eadem sunt omnia semper.
946 Si tibi non annis corpus jam marcet et artus
947 confecti languent, eadem tamen omnia restant,
948 omnia si perges vivendo vincere saecula,
949 atque etiam potius, si numquam sis moriturus",
950 quid respondemus, nisi justam intendere litem
951 naturam et veram verbis exponere causam ?
952 Grandior hic vero si jam seniorque queratur
953 atque obitum lamentetur miser amplius aequo,
954 non merito inclamet magis et voce increpet acri :
955 "Aufer abhinc lacrimas, balatro, et compesce querellas.
956 Omnia perfunctus vitae praemia marces ;
957 sed quia semper aves quod abest, praesentia temnis,
958 imperfecta tibi elapsast ingrataque vita,
959 et nec opinanti mors ad caput adstitit ante
960 quam satur ac plenus possis discedere rerum.
961 Nunc aliena tua tamen aetate omnia mitte
962 aequo animoque, age dum, magnis concede necessis ?"
963 Jure, ut opinor, agat, jure increpet inciletque ;
964 cedit enim rerum novitate extrusa vetustas
965 semper, et ex aliis aliud reparare necessest.
966 Nec quisquam in barathrum nec Tartara deditur atra ;
967 materies opus est, ut crescant postera saecula ;
968 quae tamen omnia te vita perfuncta sequentur ;
969 nec minus ergo ante haec quam tu cecidere cadentque.
970 Sic alid ex alio numquam desistet oriri
971 vitaeque mancipio nulli datur, omnibus usu.
972 Respice item quam nil ad nos ante acta vetustas
973 temporis aeterni fuerit, quam nascimur ante.
974 Hoc igitur speculum nobis natura futuri
975 temporis exponit post mortem denique nostram.
976 Numquid ibi horribile apparet, num triste videtur
977 quicquam, non omni somno securius exstat ?
978 Atque ea ni mirum quae cumque Acherunte profundo
979 prodita sunt esse, in vita sunt omnia nobis.
980 Nec miser inpendens magnum timet aere saxum
981 Tantalus, ut famast, cassa formidine torpens ;
982 sed magis in vita divom metus urget inanis
983 mortalis casumque timent quem cuique ferat fors.
984 Nec Tityon volucres ineunt Acherunte jacentem
985 nec quod sub magno scrutentur pectore quicquam
986 perpetuam aetatem possunt reperire profecto.
987 Quam libet immani projectu corporis exstet,
988 qui non sola novem dispessis jugera membris
989 obtineat, sed qui terrai totius orbem,
990 non tamen aeternum poterit perferre dolorem
991 nec praebere cibum proprio de corpore semper.
992 Sed Tityos nobis hic est, in amore jacentem
993 quem volucres lacerant atque exest anxius angor
994 aut alia quavis scindunt cuppedine curae.
995 Sisyphus in vita quoque nobis ante oculos est,
996 qui petere a populo fasces saevasque secures

997 imbibit et semper victus tristisque recedit.
998 Nam petere imperium, quod inanest nec datur umquam,
999 atque in eo semper durum sufferre laborem,
1000 hoc est adverso nixantem trudere monte
1001 saxum, quod tamen e summo jam vertice rusum
1002 volvitur et plani raptim petit aequora campi.
1003 Deinde animi ingratham naturam pascere semper
1004 atque explere bonis rebus satiareque numquam,
1005 quod faciunt nobis annorum tempora, circum
1006 cum redeunt fetusque ferunt variosque lepores,
1007 nec tamen explemur vitae fructibus umquam,
1008 hoc, ut opinor, id est, aevo florente puellas
1009 quod memorant laticem pertusum congerere in vas,
1010 quod tamen expleri nulla ratione potestur.
1011 Cerberus et Furiae jam vero et lucis egestas,
1012 Tartarus horriferos eructans faucibus aestus !
1013 Qui neque sunt usquam nec possunt esse profecto ;
1014 sed metus in vita poenarum pro male factis
1015 est insignibus insignis scelerisque luela,
1016 carcer et horribilis de saxo jactus deorsum,
1017 verbera carnifices robur pix lammina taedae ;
1018 quae tamen etsi absunt, at mens sibi conscia factis
1019 praemetuens adhibet stimulos torretque flagellis,
1020 nec videt interea qui terminus esse malorum
1021 possit nec quae sit poenarum denique finis,
1022 atque eadem metuit magis haec ne in morte gravescant.
1023 Hic Acherusia fit stultorum denique vita.
1024 Hoc etiam tibi tute interdum dicere possis.
1025 "Lumina sis oculis etiam bonus Ancu' reliquit,
1026 qui melior multis quam tu fuit, improbe, rebus.
1027 Inde alii multi reges rerumque potentes
1028 occiderunt, magnis qui gentibus imperitarunt.
1029 Ille quoque ipse, viam qui quondam per mare magnum
1030 stravit iterque dedit legionibus ire per altum
1031 ac pedibus salsas docuit super ire lucunas
1032 et contempsit equis insultans murmura ponti,
1033 lumine adempto animam moribundo corpore fudit.
1034 Scipiadas, belli fulmen, Carthaginis horror,
1035 ossa dedit terrae proinde ac famul infimus esset.
1036 Adde repertoires doctrinarum atque leporum,
1037 adde Heliconiadum comites ; quorum unus Homerus
1038 sceptrum potitus eadem aliis sopitu' quietest.
1039 Denique Democritum post quam matura vetustas
1040 admonuit memores motus languescere mentis,
1041 sponte sua leto caput obvius optulit ipse.
1042 Ipse Epicurus obit decurso lumine vitae,
1043 qui genus humanum ingenio superavit et omnis
1044 restinxit stellas exortus ut aetherius sol.
1045 Tu vero dubitabis et indignabere obire ?
1046 Mortua cui vita est prope jam vivo atque videnti,
1047 qui somno partem majorem conteris aevi,
1048 et vigilans stertis nec somnia cernere cessas
1049 sollicitamque geris cassa formidine mentem
1050 nec reperire potes tibi quid sit saepe mali, cum
1051 ebrius urgeris multis miser undique curis
1052 atque animo incerto fluitans errore vagaris."
1053 Si possent homines, proinde ac sentire videntur
1054 pondus inesse animo, quod se gravitate fatiget,

1055 e quibus id fiat causis quoque noscere et unde
 1056 tanta mali tam quam moles in pectore constet,
 1057 haut ita vitam agerent, ut nunc plerumque videmus
 1058 quid sibi quisque velit nescire et quaerere semper,
 1059 commutare locum, quasi onus deponere possit.
 1060 Exit saepe foras magnis ex aedibus ille,
 1061 esse domi quem pertaesumst, subitoque revertit,
 1062 quippe foris nihilo melius qui sentiat esse.
 1063 Currit agens mannos ad villam praecipitanter
 1064 auxilium tectis quasi ferre ardentibus instans ;
 1065 oscitat extemplo, tetigit cum limina villae,
 1066 aut abit in somnum gravis atque obliviam quaerit,
 1067 aut etiam properans urbem petit atque revisit.
 1068 Hoc se quisque modo fugit, at quem scilicet, ut fit,
 1069 effugere haut potis est : ingratus haeret et odit
 1070 propterea, morbi quia causam non tenet aeger ;
 1071 quam bene si videat, jam rebus quisque relictis
 1072 naturam primum studeat cognoscere rerum,
 1073 temporis aeterni quoniam, non unius horae,
 1074 ambigitur status, in quo sit mortalibus omnis
 1075 aetas, post mortem quae restat cumque manendo.
 1076 Denique tanto opere in dubiis trepidare periculis
 1077 quae mala nos subigit vitai tanta cupido ?
 1078 Certe equidem finis vitae mortalibus adstat
 1079 nec devitari letum pote, quin obeamus.
 1080 Praeterea versamur ibidem atque insumus usque
 1081 nec nova vivendo procuditur ulla voluptas ;
 1082 sed dum abest quod avemus, id exsuperare videtur
 1083 cetera ; post aliud, cum contigit illud, avemus
 1084 et sitis aequa tenet vitai semper hiantis.
 1085 Posteraque in dubiis fortunam quam vehat aetas,
 1086 quidve ferat nobis casus quive exitus instet.
 1087 Nec prorsum vitam ducendo demimus hilum
 1088 tempore de mortis nec delibare valemus,
 1089 quo minus esse diu possimus forte perempti.
 1090 Proinde licet quod vis vivendo condere saecula,
 1091 mors aeterna tamen nihilo minus illa manebit,
 1092 nec minus ille diu jam non erit, ex hodierno
 1093 lumine qui finem vitai fecit, et ille,
 1094 mensibus atque annis qui multis occidit ante.

L_4 v.1 Avia Pieridum peragro loca nullius ante
 2 trita solo. Juvat integros accedere fontis
 3 atque haurire, juvatque novos decerpere flores
 4 insignemque meo capiti petere inde coronam,
 5 unde prius nulli velarint tempora musae ;
 6 primum quod magnis doceo de rebus et artis
 7 religionum animum nodis exsolvere pergo,
 8 deinde quod obscura de re tam lucida pango
 9 carmina musaeo contingens cuncta lepore.
 10 Id quoque enim non ab nulla ratione videtur ;
 11 nam vel uti pueris absinthia taetra medentes
 12 cum dare conantur, prius oras pocula circum

13 contingunt mellis dulci flavoque liquore,
14 ut puerorum aetas improvida ludificetur
15 labrorum tenuis, interea perpotet amarum
16 absinthii laticem deceptaque non capiatur,
17 sed potius tali facto recreata valescat,
18 sic ego nunc, quoniam haec ratio plerumque videtur
19 tristior esse quibus non est tractata, retroque
20 vulgus abhorret ab hac, volui tibi suaviloquenti
21 carmine Pierio rationem exponere nostram
22 et quasi musaeo dulci contingere melle ;
23 si tibi forte animum tali ratione tenere
24 versibus in nostris possem, dum percipis omnem
25 naturam rerum ac persentis utilitatem.
26 Sed quoniam docui cunctarum exordia rerum
27 qualia sint et quam variis distantia formis
28 sponte sua volitent aeterno percita motu
29 quoque modo possit res ex his quaeque creari,
30 [nunc agere incipiam tibi quod vehementer ad has res
31 attinet esse ea quae rerum simulacra vocamus,
32 quae quasi membranae vel cortex nominandast,]
33 atque animi quoniam docui natura quid esset
34 et quibus e rebus cum corpore compta vigeret
35 quoque modo distracta rediret inordia prima,
36 nunc agere incipiam tibi, quod vehementer ad has res
37 attinet esse ea quae rerum simulacra vocamus,
38 quod speciem ac formam similem gerit ejus imago,
39 cujus cumque cluet de corpore fusa vagari ;
40 quae quasi membranae summo de corpore rerum
41 dereptae volitant utroque citroque per auras,
42 atque eadem nobis vigilantibus obvia mentes
43 terrificant atque in somnis, cum saepe figuras
44 contuimur miras simulacraque luce carentum,
45 quae nos horrifice languentis saepe sopore
46 excierunt ne forte animas Acherunte reamur
47 effugere aut umbras inter vivos volitare
48 neve aliquid nostri post mortem posse relinqui,
49 cum corpus simul atque animi natura perempta
50 in sua discessum dederint primordia quaeque.
51 Dico igitur rerum effigias tenuisque figuras
52 mittier ab rebus summo de cortice eorum ;
53 id licet hinc quamvis hebeti cognoscere corde.
54 Principio quoniam mittunt in rebus apertis
55 corpora res multae, partim diffusa solute,
56 robora ceu fumum mittunt ignesque vaporem,
57 et partim contexta magis condensaque, ut olim
58 cum teretis ponunt tunicas aestate cicadae,
59 et vituli cum membranas de corpore summo
60 nascentes mittunt, et item cum lubrica serpens
61 exiit in spinis vestem ; nam saepe videmus
62 illorum spoliis vepres volitantibus auctas.
63 Quae quoniam fiunt, tenuis quoque debet imago
64 ab rebus mitti summo de corpore rerum.
65 Nam cur illa cadant magis ab rebusque recedant
66 quam quae tenuia sunt, hiscendist nulla potestas ;
67 praesertim cum sint in summis corpora rebus
68 multa minuta, jaci quae possint ordine eodem
69 quo fuerint et formam servare figuram,
70 et multo citius, quanto minus indupediri

71 pauca queunt et quae sunt prima fronte locata.
72 Nam certe jacere ac largiri multa videmus,
73 non solum ex alto penitusque, ut diximus ante,
74 verum de summis ipsum quoque saepe colorem.
75 Et volgo faciunt id lutea russaque vela
76 et ferrugina, cum magnis intenta theatri
77 per malos volgata trabesque trementia flutant ;
78 namque ibi consessum caveai supter et omnem
79 scaenai speciem patrum matrumque deorsum
80 inficiunt coguntque suo fluitare colore.
81 Et quanto circum mage sunt inclusa theatri
82 moenia, tam magis haec intus perfusa lepore
83 omnia conrident correpta luce diei.
84 Ergo lintea de summo cum corpore fucum
85 mittunt, effigias quoque debent mittere tenuis
86 res quaeque, ex summo quoniam jaculantur utraque.
87 Sunt igitur jam formarum vestigia certa,
88 quae volgo volitant subtili praedita filo
89 nec singillatim possunt secreta videri.
90 Praeterea omnis odor fumus vapor atque aliae res
91 consimiles ideo diffusae rebus abundant,
92 ex alto quia dum veniunt extrinsecus ortae
93 scinduntur per iter flexum, nec recta viarum
94 ostia sunt, qua contendant exire coortae.
95 At contra tenuis summi membrana coloris
96 cum jacitur, nihil est quod eam discerpere possit,
97 in promptu quoniam est in prima fronte locata.
98 Postremo speculis in aqua splendoreque in omni
99 quae cumque apparent nobis simulacra, necessest,
100 quandoquidem simili specie sunt praedita rerum,
101 exin imaginibus missis consistere eorum.
102 [nam cur illa cadant magis ab rebusque recedant
103 quam quae tenuia sunt, hiscendist nulla potestas.]
104 sunt igitur tenues formarum illis similesque
105 effigiae, singillatim quas cernere nemo
106 cum possit, tamen adsiduo crebroque repulso
107 rejectae reddunt speculorum ex aequore visum,
108 nec ratione alia servari posse videntur,
109 tanto opere ut similes reddantur cuique figurae.
110 Nunc age, quam tenui natura constet imago
111 percipe. Et in primis, quoniam primordia tantum
112 sunt infra nostros sensus tantoque minora
113 quam quae primum oculi coeptant non posse tueri,
114 nunc tamen id quoque uti confirmem, exordia rerum
115 cunctarum quam sint subtilia percipe paucis.
116 Primum animalia sunt jam partim tantula, corum
117 tertia pars nulla possit ratione videri.
118 Horum intestinum quodvis quale esse putandumst !
119 Quid cordis globus aut oculi ? Quid membra ? Quid artus ?
120 Quantula sunt ! Quid praeterea primordia quaeque,
121 unde anima atque animi constet natura necessumst,
122 nonne vides quam sint subtilia quamque minuta ?
123 Praeterea quaecumque suo de corpore odorem
124 expirant acrem, panaces absinthia taetra
125 habrotonique graves et tristia centaurea,
126 quorum unum quidvis leviter si forte duobus
127 quin potius noscas rerum simulacra vagari
128 multa modis multis, nulla vi cassaque sensu ?

129 Sed ne forte putes ea demum sola vagari,
130 quae cumque ab rebus rerum simulacra recedunt,
131 sunt etiam quae sponte sua gignuntur et ipsa
132 constituuntur in hoc caelo, qui dicitur aer,
133 quae multis formata modis sublime feruntur,
134 ut nubes facile interdum concreescere in alto
135 cernimus et mundi speciem violare serenam
136 aera mulcentes motu ; nam saepe Gigantum
137 ora volare videntur et umbram ducere late,
138 inter dum magni montes avolsaque saxa
139 montibus ante ire et solem succedere praeter,
140 inde alios trahere atque inducere belua nimbos.
141 Nec speciem mutare suam liquentia cessant
142 et cujusque modi formarum vertere in oras.
143 Nunc ea quam facili et celeri ratione genantur
144 perpetuoque fluant ab rebus lapsaque cedant
145 semper enim summum quicquid de rebus abundat,
146 quod jaculentur. Et hoc alias cum pervenit in res,
147 transit, ut in primis vestem ; sed ubi aspera saxa
148 aut in materiam ligni pervenit, ibi jam
149 scinditur, ut nullum simulacrum reddere possit.
150 At cum splendida quae constant opposta fuerunt
151 densaque, ut in primis speculum est, nihil accidit horum ;
152 nam neque, uti vestem, possunt transire, neque autem
153 scindi ; quam meminit levor praestare salutem.
154 Qua propter fit ut hinc nobis simulacra redundant.
155 Et quamvis subito quovis in tempore quamque
156 rem contra speculum ponas, apparet imago ;
157 perpetuo fluere ut noscas e corpore summo
158 texturas rerum tenuis tenuisque figuras.
159 Ergo multa brevi spatio simulacra genuntur,
160 ut merito celer his rebus dicatur origo.
161 Et quasi multa brevi spatio summittere debet
162 lumina sol, ut perpetuo sint omnia plena,
163 sic ab rebus item simili ratione necessest
164 temporis in puncto rerum simulacra ferantur
165 multa modis multis in cunctas undique partis ;
166 quandoquidem speculum quo cumque obvertimus oris,
167 res ibi respondent simili forma atque colore.
168 Praeterea modo cum fuerit liquidissima caeli
169 tempestas, perquam subito fit turbida foede,
170 undique uti tenebras omnis Acherunta rearis
171 liquisse et magnas caeli complesse cavernas.
172 Usque adeo taetra nimborum nocte coorta
173 inpendent atrae Formidinis ora superne ;
174 quorum quantula pars sit imago dicere nemost
175 qui possit neque eam rationem reddere dictis.
176 Nunc age, quam celeri motu simulacra ferantur,
177 et quae mobilitas ollis tranantibus auras
178 reddita sit, longo spatio ut brevis hora teratur,
179 in quem quaeque locum diverso numine tendunt,
180 suavidicis potius quam multis versibus edam ;
181 parvus ut est cycni melior canor, ille gruum quam
182 clamor in aetheriis dispersus nubibus austri.
183 Principio persaepe levis res atque minutis
184 corporibus factas celeris licet esse videre.
185 In quo jam genere est solis lux et vapor ejus,
186 propterea quia sunt e primis facta minutis,

187 quae quasi cuduntur perque aeris intervallum
 188 non dubitant transire sequenti concita plaga ;
 189 suppeditatur enim confestim lumine lumen
 190 et quasi protelo stimulat fulgere fulgur.
 191 Qua propter simulacra pari ratione necessest
 192 inmemorable per spatium transcurre posse
 193 temporis in puncto, primum quod parvula causa
 194 est procul a tergo quae provehat atque propellat,
 195 quod super est, ubi tam volucris levitate ferantur,
 196 deinde quod usque adeo textura praedita rara
 197 mittuntur, facile ut quasvis penetrare queant res
 198 et quasi permanere per aeris intervallum.
 199 Praeterea si quae penitus corpuscula rerum
 200 ex altoque foras mittuntur, solis uti lux
 201 ac vapor, haec puncto cernuntur lapsa diei
 202 per totum caeli spatium diffundere sese
 203 perque volare mare ac terras caelumque rigare.
 204 Quid quae sunt igitur jam prima fronte parata,
 205 cum jaciuntur et emissum res nulla moratur ?
 206 Quone vides citius debere et longius ire
 207 multiplexque loci spatium transcurre eodem
 208 tempore quo solis pervolgant lumina caelum ?
 209 Hoc etiam in primis specimen verum esse videtur,
 210 quam celeri motu rerum simulacra ferantur,
 211 quod simul ac primum sub diu splendor aquai
 212 ponitur, extemplo caelo stellante serena
 213 sidera respondent in aqua radiantia mundi.
 214 Jamne vides igitur quam puncto tempore imago
 215 aetheris ex oris in terrarum accidat oras ?
 216 Quare etiam atque etiam mitti fateare necessest
 217 corpora quae feriant oculos visumque lacessant.
 218 Perpetuoque fluunt certis ab rebus odores,
 219 frigus ut a fluviis, calor ab sole, aestus ab undis
 220 aequoris, exesor moerorum litora circum,
 221 nec variae cessant voces volitare per auras.
 222 Denique in os salsi venit umor saepe saporis,
 223 cum mare versamur propter, dilutaque contra
 224 cum tuimur misceri absinthia, tangit amaror.
 225 Usque adeo omnibus ab rebus res quaeque fluenter
 226 fertur et in cunctas dimittitur undique partis
 227 nec mora nec requies interdatur ulla fluendi,
 228 perpetuo quoniam sentimus et omnia semper
 229 cernere odorari licet et sentire sonare.
 230 Praeterea quoniam manibus tractata figura
 231 in tenebris quaedam cognoscitur esse eadem quae
 232 cernitur in luce et claro candore, necessest
 233 consimili causa tactum visumque moveri.
 234 Nunc igitur si quadratum temptamus et id nos
 235 commovet in tenebris, in luci quae poterit res
 236 accidere ad speciem quadrata, nisi ejus imago ?
 237 Esse in imaginibus qua propter causa videtur
 238 cernundi neque posse sine his res ulla videri.
 239 Nunc ea quae dico rerum simulacra feruntur
 240 undique et in cunctas jaciuntur didita partis ;
 241 verum nos oculis quia solis cernere quimus,
 242 propterea fit uti, speciem quo vertimus, omnes
 243 res ibi eam contra feriant forma atque colore.
 244 Et quantum quaeque ab nobis res absit, imago

245 efficit ut videamus et internoscere curat ;
246 nam cum mittitur, extemplo protrudit agitque
247 aera qui inter se cumque est oculosque locatus,
248 isque ita per nostras acies perlabitur omnis
249 et quasi perterget pupillas atque ita transit.
250 Propterea fit uti videamus quam procul absit
251 res quaeque. Et quanto plus aeris ante agitur
252 et nostros oculos perterget longior aura,
253 tam procul esse magis res quaeque remota videtur.
254 Scilicet haec summe celeri ratione geruntur,
255 quale sit ut videamus, et una quam procul absit.
256 Illud in his rebus minime mirabile habendumst,
257 cur, ea quae feriant oculos simulacra videri
258 singula cum nequeant, res ipsae perspiciantur.
259 Ventus enim quoque paulatim cum verberat et cum
260 acre fluit frigus, non privam quamque solemus
261 particulam venti sentire et frigoris ejus,
262 sed magis unorsum, fierique perinde videmus
263 corpore tum plagas in nostro tam quam aliquae res
264 verberet atque sui det sensum corporis extra.
265 Praeterea lapidem digito cum tundimus, ipsum
266 tangimus extremum saxi summumque colorem
267 nec sentimus eum tactu, verum magis ipsam
268 duritiem penitus saxi sentimus in alto.
269 Nunc age, cur ultra speculum videatur imago
270 percipe : nam certe penitus semota videtur.
271 Quod genus illa foris quae vere transpiciuntur,
272 janua cum per se transpectum praebet apertum,
273 multa facitque foris ex aedibus ut videantur ;
274 is quoque enim duplici geminoque fit aere visus.
275 Primus enim citra postes tum cernitur aer,
276 inde fores ipsae dextra laevaue secuntur,
277 post extraria lux oculos perterget et aer
278 alter, et illa foris quae vere transpiciuntur.
279 Sic ubi se primum speculi projecit imago,
280 dum venit ad nostras acies, protrudit agitque
281 aera qui inter se cumquest oculosque locatus,
282 et facit, ut prius hunc omnem sentire queamus
283 quam speculum ; sed ubi speculum quoque sensimus ipsum,
284 continuo a nobis in eum quae fertur imago
285 pervenit, et nostros oculos rejecta revisit
286 atque alium prae se propellens aera volvit,
287 et facit ut prius hunc quam se videamus, eoque
288 distare ab speculo tantum semota videtur.
289 Quare etiam atque etiam minime mirarier est par
290 illis quae reddunt speculorum ex aequore visum,
291 aeribus binis quoniam res confit utraque.
292 Nunc ea quae nobis membrorum dextera pars est,
293 in speculis fit ut in laeva videatur eo quod
294 planitiem ad speculi veniens cum offendit imago,
295 non convertitur incolumis, sed recta retrorsum
296 sic eliditur, ut siquis, prius arida quam sit
297 cretea persona, adlidat pilaeve trabive,
298 atque ea continuo rectam si fronte figuram
299 servet et elisam retro sese exprimat ipsa.
300 Fiet ut, ante oculus fuerit qui dexter, ut idem
301 nunc sit laevus et e laevo sit mutua dexter.
302 Fit quoque de speculo in speculum ut tradatur imago,

303 quinque etiam aut sex ut fieri simulacra suerint.
304 Nam quae cumque retro parte interiore latebunt,
305 inde tamen, quamvis torte penitusque remota,
306 omnia per flexos aditus educta licebit
307 pluribus haec speculis videantur in aedibus esse.
308 Usque adeo speculo in speculum translucet imago,
309 et cum laeva data est, fit rusum ut dextera fiat,
310 inde retro rursum redit et convertit eodem.
311 Quin etiam quae cumque latuscula sunt speculorum
312 adsimili lateris flexura praedita nostri,
313 dextera ea propter nobis simulacra remittunt,
314 aut quia de speculo in speculum transfertur imago,
315 inde ad nos elisa bis advolat, aut etiam quod
316 circum agitur, cum venit, imago propterea quod
317 flexa figura docet speculi convertier ad nos.
318 Indugredi porro pariter simulacra pedemque
319 ponere nobiscum credas gestumque imitari
320 propterea quia, de speculi qua parte recedas,
321 continuo nequeunt illinc simulacra reverti ;
322 omnia quandoquidem cogit natura referri
323 ac resilire ab rebus ad aequos reddita flexus.
324 Splendida porro oculi fugitant vitantque tueri.
325 Sol etiam caecat, contra si tendere pergas,
326 propterea quia vis magnast ipsius et alte
327 aera per purum graviter simulacra feruntur
328 et feriunt oculos turbantia composituras.
329 Praeterea splendor qui cumque est acer adurit
330 saepe oculos ideo quod semina possidet ignis
331 multa, dolorem oculis quae gignunt insinuando.
332 Lurida praeterea fiunt quae cumque tuentur
333 arquati, quia luroris de corpore eorum
334 semina multa fluunt simulacris obvia rerum,
335 multaque sunt oculis in eorum denique mixta,
336 quae contage sua palloribus omnia pingunt.
337 E tenebris autem quae sunt in luce tuemur
338 propterea quia, cum propior caliginis aer
339 ater init oculos prior et possedit apertos,
340 insequitur candens confestim lucidus aer,
341 qui quasi purgat eos ac nigras discutit umbras
342 aeris illius ; nam multis partibus hic est
343 mobilior multisque minutior et mage pollens.
344 Qui simul atque vias oculorum luce replevit
345 atque pate fecit, quas ante obsederat aer
346 ater, continuo rerum simulacra secuntur,
347 quae sita sunt in luce, lacessuntque ut videamus.
348 Quod contra facere in tenebris e luce nequimus
349 propterea quia posterior caliginis aer
350 crassior insequitur, qui cuncta foramina complet
351 obsiditque vias oculorum, ne simulacra
352 possint ullarum rerum conjecta moveri.
353 Quadratasque procul turris cum cernimus urbis,
354 propterea fit uti videantur saepe rutundae,
355 angulus optusus quia longe cernitur omnis
356 sive etiam potius non cernitur ac perit ejus
357 plaga nec ad nostras acies perlabitur ictus,
358 aera per multum quia dum simulacra feruntur,
359 cogit hebescere eum crebris offensibus aer.
360 Hoc ubi suffugit sensum simul angulus omnis.

361 Fit quasi ut ad turnum saxorum structa tuantur ;
362 non tamen ut coram quae sunt vereque rutunda,
363 sed quasi adumbratim paulum simulata videntur.
364 Umbra videtur item nobis in sole moveri
365 et vestigia nostra sequi gestumque imitari,
366 aera si credis privatum lumine posse
367 indugredi, motus hominum gestumque sequentem ;
368 nam nihil esse potest aliud nisi lumine cassus
369 aer id quod nos umbram perhibere suemus.
370 Ni mirum, quia terra locis ex ordine certis
371 lumine privatur solis qua cumque meantes
372 officimus, repletur item quod liquimus ejus,
373 propterea fit uti videatur, quae fuit umbra
374 corporis, e regione eadem nos usque secuta.
375 Semper enim nova se radiorum lumina fundunt
376 primaque dispereunt, quasi in ignem lana trahatur.
377 Propterea facile et spoliatur lumine terra
378 et repletur item nigrasque sibi abluit umbras.
379 Nec tamen hic oculos falli concedimus hilum.
380 Nam quo cumque loco sit lux atque umbra tueri
381 illorum est ; eadem vero sint lumina necne,
382 umbraque quae fuit hic eadem nunc transeat illuc,
383 an potius fiat paulo quod diximus ante,
384 hoc animi demum ratio discernere debet,
385 nec possunt oculi naturam noscere rerum.
386 Proinde animi vitium hoc oculis adfingere noli.
387 Qua vehimur navi, fertur, cum stare videtur ;
388 quae manet in statione, ea praeter creditur ire.
389 Et fugere ad puppim colles campique videntur,
390 quos agimus praeter navem velisque volamus.
391 Sidera cessare aetheriis adfixa cavernis
392 cuncta videntur, et adsiduo sunt omnia motu,
393 quandoquidem longos obitus exorta revisunt,
394 cum permensa suo sunt caelum corpore claro.
395 Solque pari ratione manere et luna videtur
396 in statione, ea quae ferri res indicat ipsa.
397 Exstantisque procul medio de gurgite montis
398 classibus inter quos liber patet exitus ingens,
399 insula conjunctis tamen ex his una videtur.
400 Atria versari et circum cursare columnae
401 usque adeo fit uti pueris videantur, ubi ipsi
402 desierunt verti, vix ut jam credere possint
403 non supra sese ruere omnia tecta minari.
404 Jamque rubrum tremulis jubar ignibus erigere alte
405 cum coeptat natura supraque extollere montes,
406 quos tibi tum supra sol montis esse videtur
407 comminus ipse suo contingens fervidus igni,
408 vix absunt nobis missus bis mille sagittae,
409 vix etiam cursus quingentos saepe veruti ;
410 inter eos solemque jacent immania ponti
411 aequora substrata aetheriis ingentibus oris,
412 interjectaque sunt terrarum milia multa,
413 quae variae retinent gentes et saecula ferarum.
414 At conjectus aquae digitum non altior unum,
415 qui lapides inter sistit per strata viarum,
416 despectum praebet sub terras inpete tanto,
417 a terris quantum caeli patet altus hiatus,
418 nubila despiciere et caelum ut videare videre,

419 corpora mirande sub terras abdita caelo.
420 Denique ubi in medio nobis ecus acer obhaesit
421 flumine et in rapidas amnis despeximus undas,
422 stantis equi corpus transversum ferre videtur
423 vis et in adversum flumen contrudere raptim,
424 et quo cumque oculos trajecimus omnia ferri
425 et fluere adsimili nobis ratione videntur.
426 Porticus aequali quamvis est denique ductu
427 stansque in perpetuum paribus suffulta columnis,
428 longa tamen parte ab summa cum tota videtur,
429 paulatim trahit angusti fastigia coni,
430 tecta solo jungens atque omnia dextera laevis
431 donec in obscurum coni conduxit acumen.
432 In pelago nautis ex undis ortus in undis
433 sol fit uti videatur obire et condere lumen ;
434 quippe ubi nil aliud nisi aquam caelumque tuentur ;
435 ne leviter credas labefactari undique sensus.
436 At maris ignaris in portu clauda videntur
437 navigia aplustris fractis obnitier undis.
438 Nam quae cumque supra rorem salis edita pars est
439 remorum, recta est, et recta superne gubernata ;
440 quae demersa liquore obeunt, refracta videntur
441 omnia converti sursumque supina reverti
442 et reflexa prope in summo fluitare liquore.
443 Raraque per caelum cum venti nubila portant
444 tempore nocturno, tum splendida signa videntur
445 labier adversum nimbos atque ire superne
446 longe aliam in partem ac vera ratione feruntur
447 At si forte oculo manus uni subdita supter
448 pressit eum, quodam sensu fit uti videantur
449 omnia quae tuimur fieri tum bina tuendo,
450 bina lucernarum florentia lumina flammis
451 binaque per totas aedis geminare supellex
452 et duplicis hominum facies et corpora bina.
453 Denique cum suavi devinxit membra sopore
454 somnus et in summa corpus jacet omne quiete,
455 tum vigilare tamen nobis et membra movere
456 nostra videmur, et in noctis caligine caeca
457 cernere censemus solem lumenque diurnum,
458 conclusoque loco caelum mare flumina montis
459 mutare et campos pedibus transire videmur,
460 et sonitus audire, severa silentia noctis
461 undique cum constant, et reddere dicta tacentes.
462 Cetera de genere hoc mirande multa videmus,
463 quae violare fidem quasi sensibus omnia quaerunt,
464 ne quiquam, quoniam pars horum maxima fallit
465 propter opinatus animi, quos addimus ipsi,
466 pro visis ut sint quae non sunt sensibu' visa ;
467 nam nihil aegrius est quam res secernere apertas
468 ab dubiis, animus quas ab se protinus addit.
469 Denique nil sciri si quis putat, id quoque nescit
470 an sciri possit, quoniam nil scire fatetur.
471 Hunc igitur contra minuam contendere causam,
472 qui capite ipse sua in statuit vestigia sese.
473 Et tamen hoc quoque uti concedam scire, at id ipsum
474 quaeram, cum in rebus veri nil viderit ante,
475 unde sciat quid sit scire et nescire vicissim,
476 notitiam veri quae res falsique crearit

477 et dubium certo quae res differre probarit.
 478 Invenies primis ab sensibus esse creatam
 479 notitiam veri neque sensus posse refelli.
 480 Nam majore fide debet reperiri illud,
 481 sponte sua veris quod possit vincere falsa.
 482 Quid majore fide porro quam sensus haberi
 483 debet ? An ab sensu falso ratio orta valebit
 484 dicere eos contra, quae tota ab sensibus orta est ?
 485 Qui nisi sunt veri, ratio quoque falsa fit omnis.
 486 An poterunt oculos aures reprehendere, an aures
 487 tactus ? An hunc porro tactum sapor arguet oris,
 488 an confutabunt nares oculive revincent ?
 489 Non, ut opinor, ita est. Nam seorsum cuique potestas
 490 divisast, sua vis cuiquest, ideoque necesse est
 491 et quod molle sit et gelidum fervensve videre
 492 et seorsum varios rerum sentire colores
 493 et quae cumque coloribu' sint conjuncta necessest.
 494 Seorsus item sapor oris habet vim, seorsus odores
 495 nascuntur, seorsus sonitus. Ideoque necesse est
 496 non possint alios alii convincere sensus.
 497 Nec porro poterunt ipsi reprehendere sese,
 498 aequa fides quoniam debebit semper haberi.
 499 Proinde quod in quoquest his visum tempore, verumst.
 500 Et si non poterit ratio dissolvere causam,
 501 cur ea quae fuerint juxtim quadrata, procul sint
 502 visa rutunda, tamen praestat rationis egentem
 503 reddere mendose causas utriusque figurae,
 504 quam manibus manifesta suis emittere quoquam
 505 et violare fidem primam et convellere tota
 506 fundamenta quibus nixatur vita salusque.
 507 Non modo enim ratio ruat omnis, vita quoque ipsa
 508 concidat extemplo, nisi credere sensibus ausis
 509 praecipitisque locos vitare et cetera quae sint
 510 in genere hoc fugienda, sequi contraria quae sint.
 511 Illa tibi est igitur verborum copia cassa
 512 omnis, quae contra sensus instructa paratast.
 513 Denique ut in fabrica, si pravast regula prima,
 514 normaue si fallax rectis regionibus exit,
 515 et libella aliqua si ex parti claudicat hilum,
 516 omnia mendose fieri atque obstipa necessu est
 517 prava cubantia prona supina atque absona tecta,
 518 jam ruere ut quaedam videantur velle, ruantque
 519 prodita judiciis fallacibus omnia primis,
 520 sic igitur ratio tibi rerum prava necessest
 521 falsaue sit, falsis quae cumque ab sensibus ortast.
 522 Nunc alii sensus quo pacto quisque suam rem
 523 sentiat, haud quaquam ratio scruposa relicta est.
 524 Principio auditur sonus et vox omnis, in auris
 525 insinuata suo pepulere ubi corpore sensum.
 526 Corpoream quoque enim vocem constare fatendumst
 527 et sonitum, quoniam possunt inpellere sensus.
 528 Praeterea radit vox fauces saepe facitque
 529 asperiora foras gradiens arteria clamor,
 530 quippe per angustum turba majore coorta
 531 ire foras ubi coeperunt primordia vocum.
 532 Scilicet expletis quoque janua raditur oris.
 533 Haud igitur dubiumst quin voces verbaue constant
 534 corporeis e principiis, ut laedere possint.

535 Nec te fallit item quid corporis auferat et quid
536 detrahat ex hominum nervis ac viribus ipsis
537 perpetuus sermo nigrae noctis ad umbram
538 aurorae perductus ab exoriente nitore,
539 praesertim si cum summo clamore profusus.
540 Ergo corpoream vocem constare necessest,
541 multa loquens quoniam amittit de corpore partem.
542 Asperitas autem vocis fit ab asperitate
543 principiorum et item levor levore creatur ;
544 nec simili penetrant auris primordia forma,
545 cum tuba depresso graviter sub murmure mugit
546 et reboat raucum retro cita barbata bombum,
547 et jam Dauidae natae hortis ex Heliconis
548 cum liquidam tollunt lugubri voce querellam.
549 Hasce igitur penitus voces cum corpore nostro
550 exprimimus rectoque foras emittimus ore,
551 mobilis articulatur nervorum daedala lingua,
552 formaturaque labrorum pro parte figurat.
553 Hoc ubi non longum spatiumst unde illa profecta
554 perveniat vox quaeque, necessest verba quoque ipsa
555 plane exaudiri discernique articulatim ;
556 servat enim formaturam servatque figuram.
557 At si inter positum spatium sit longius aequo,
558 aera per multum confundi verba necessest
559 et conturbari vocem, dum transvolat auras.
560 Ergo fit, sonitum ut possis sentire neque illam
561 internoscere, verborum sententia quae sit ;
562 usque adeo confusa venit vox inque pedita.
563 Praeterea verbum saepe unum perciet auris
564 omnibus in populo missum praeconis ab ore.
565 In multas igitur voces vox una repente
566 diffugit, in privas quoniam se dividit auris
567 obsignans formam verbis clarumque sonorem.
568 At quae pars vocum non auris incidit ipsas,
569 praeter lata perit frustra diffusa per auras.
570 Pars solidis adlisa locis rejecta sonorem
571 reddit et interdum frustratur imagine verbi.
572 Quae bene cum videas, rationem reddere possis
573 tute tibi atque aliis, quo pacto per loca sola
574 saxa parvas formas verborum ex ordine reddant.
575 Palantis comites com montis inter opacos
576 quaerimus et magna dispersos voce ciemus.
577 Sex etiam aut septem loca vidi reddere vocis,
578 unam cum jaceres : ita colles collibus ipsi
579 verba repulsantes iterabant dicta referri.
580 Haec loca capripedes Satyros Nymphasque tenere
581 finitimi fingunt et Faunos esse locuntur,
582 quorum noctivago strepitu ludoque jocanti
583 adfirmant vulgo taciturna silentia rumpi
584 chordarumque sonos fieri dulcisque querellas,
585 tibia quas fundit digitis pulsata canentum,
586 et genus agricolam late sentiscere, quom Pan
587 pinea semiferi capitis velamina quassans
588 unco saepe labro calamos percurrit hiantis,
589 fistula silvestrem ne cesset fundere musam.
590 Cetera de genere hoc monstra ac portenta loquuntur,
591 ne loca deserta ab divis quoque forte putentur
592 sola tenere. Ideo jactant miracula dictis

593 aut aliqua ratione alia ducuntur, ut omne
 594 humanum genus est avidum nimis auricularum.
 595 Quod super est, non est mirandum qua ratione,
 596 per loca quae nequeunt oculi res cernere apertas,
 597 haec loca per voces veniant aurisque lacesant,
 598 conloquium clausis foribus quoque saepe videmus ;
 599 ni mirum quia vox per flexa foramina rerum
 600 incolumis transire potest, simulacra renutant ;
 601 perscinduntur enim, nisi recta foramina tranant,
 602 qualia sunt vitrei, species qua travolat omnis.
 603 Praeterea partis in cunctas dividitur vox,
 604 ex aliis aliae quoniam gignuntur, ubi una
 605 dissiluit semel in multas exorta, quasi ignis
 606 saepe solet scintilla suos se spargere in ignis.
 607 Ergo replentur loca vocibus abdita retro,
 608 omnia quae circum fervunt sonituque cientur.
 609 At simulacra viis directis omnia tendunt,
 610 ut sunt missa semel ; qua propter cernere nemo
 611 saepa intra potis est, at voces accipere extra.
 612 Et tamen ipsa quoque haec, dum transit clausa domorum
 613 vox optunditur atque auris confusa penetrat
 614 et sonitum potius quam verba audire videmur.
 615 Hoc, qui sentimus sucum, lingua atque palatum
 616 plusculum habent in se rationis, plus operai.
 617 Principio sucum sentimus in ore, cibum cum
 618 mandendo exprimimus, ceu plenam spongiam aquai
 619 siquis forte manu premere ac siccare coepit.
 620 Inde quod exprimimus per caulas omne palati
 621 diditur et rarae per flexa foramina linguae,
 622 hoc ubi levia sunt manantis corpora suci,
 623 suaviter attingunt et suaviter omnia tractant
 624 umida linguae circum sudantia templa ;
 625 at contra pungunt sensum lacerantque coorta,
 626 quanto quaeque magis sunt asperitate repleta.
 627 Deinde voluptas est e suco fine palati ;
 628 cum vero deorsum per fauces praecipitavit,
 629 nulla voluptas est, dum diditur omnis in artus ;
 630 nec refert quicquam quo victu corpus alatur,
 631 dum modo quod capias concoctum didere possis
 632 artubus et stomachi tumidum servare tenorem.
 633 Nunc aliis alius qui sit cibus ut videamus,
 634 expediam, quareve, aliis quod triste et amarumst,
 635 hoc tamen esse aliis possit perdulce videri,
 636 tantaque in his rebus distantia differitasque est,
 637 ut quod ali cibus est aliis fuit acre venenum ;
 638 est itaque ut serpens, hominis quae tacta salivis
 639 disperit ac sese mandendo conficit ipsa.
 640 Praeterea nobis veratrum est acre venenum,
 641 at capris adipis et cocturnicibus auget.
 642 Id quibus ut fiat rebus cognoscere possis,
 643 principio meminisse decet quae diximus ante,
 644 semina multimodis in rebus mixta teneri.
 645 Porro omnes quae cumque cibum capiunt animantes,
 646 ut sunt dissimiles extrinsecus et generatim
 647 extima membrorum circumcaesura coercet,
 648 proinde et seminibus constant variantque figura.
 649 Semina cum porro distent, differre necessest
 650 intervalla viasque, foramina quae perhibemus,

651 omnibus in membris et in ore ipsoque palato.
652 Esse minora igitur quaedam majoraque debent,
653 esse triquetra aliis, aliis quadrata necessest,
654 multa rutunda, modis multis multangula quaedam.
655 Namque figurarum ratio ut motusque reposcunt,
656 proinde foraminibus debent differre figurae
657 et variare viae proinde ac textura coercet.
658 Hoc ubi quod suave est aliis aliis fit amarum,
659 illi, cui suave est, levissima corpora debent
660 contractabiliter caulas intrare palati,
661 at contra quibus est eadem res intus acerba,
662 aspera ni mirum penetrant hamataque fauces.
663 Nunc facile est ex his rebus cognoscere quaeque.
664 Quippe ubi cui febris bili superante coorta est
665 aut alia ratione aliquast vis excita morbi,
666 perturbatur ibi jam totum corpus et omnes
667 commutantur ibi positurae principiorum ;
668 fit prius ad sensum ut quae corpora conveniebant
669 nunc non convenient, et cetera sint magis apta,
670 quae penetrata queunt sensum progignere acerbum ;
671 utraque enim sunt in mellis commixta sapore ;
672 id quod jam supera tibi saepe ostendimus ante.
673 Nunc age, quo pacto naris adjectus odoris
674 tangat agam. Primum res multas esse necessest
675 unde fluens volvat varius se fluctus odorum,
676 et fluere et mitti volgo spargique putandumst ;
677 verum aliis alius magis est animantibus aptus,
678 dissimilis propter formas. Ideoque per auras
679 mellis apes quamvis longe ducuntur odore,
680 volturiique cadaveribus ; tum fissa ferarum
681 ungula quo tulerit gressum promissa canum vis
682 ducit, et humanum longe praesentit odorem
683 Romulidarum arcis servator, candidus anser.
684 Sic aliis alius nidor datus ad sua quemque
685 pabula ducit et a taetro resilire veneno
686 cogit, eoque modo servantur saecla ferarum.
687 Hic odor ipse igitur, naris qui cumque lacessit,
688 est alio ut possit permitti longius alter ;
689 sed tamen haud quisquam tam longe fertur eorum
690 quam sonitus, quam vox, mitto jam dicere quam res
691 quae feriunt oculorum acies visumque lacessunt.
692 Errabundus enim tarde venit ac perit ante
693 paulatim facilis distractus in aeris auras ;
694 ex alto primum quia vix emittitur ex re ;
695 nam penitus fluere atque recedere rebus odores
696 significat quod fracta magis redolere videntur
697 omnia, quod contrita, quod igni conlabefacta.
698 Deinde videre licet majoribus esse creatum
699 principiis quam vox, quoniam per saxea saepta
700 non penetrat, qua vox volgo sonitusque feruntur.
701 Quare etiam quod olet non tam facile esse videbis
702 investigare in qua sit regione locatum ;
703 refrigescit enim cunctando plaga per auras
704 nec calida ad sensum decurrunt nuntia rerum.
705 Errant saepe canes itaque et vestigia quaerunt.
706 Nec tamen hoc solis in odoribus atque saporum
707 in generest, sed item species rerum atque colores
708 non ita conveniunt ad sensus omnibus omnes,

709 ut non sint aliis quaedam magis acria visu.
710 Quin etiam gallum noctem explaudentibus alis
711 auroram clara consuetum voce vocare,
712 noenu queunt rapidi contra constare leones
713 inque tueri : ita continuo meminere fugai.
714 Ni mirum quia sunt gallorum in corpore quaedam
715 semina, quae cum sunt oculis inmissa leonum,
716 pupillas interfodiunt acremque dolorem
717 praebent, ut nequeant contra durare feroces,
718 cum tamen haec nostras acies nil laedere possint,
719 aut quia non penetrant aut quod penetrantibus illis
720 exitus ex oculis liber datur, in remorando
721 laedere ne possint ex ulla lumina parte.
722 Nunc age, quae moveant animum res accipe, et unde
723 quae veniunt veniant in mentem percipe paucis.
724 Principio hoc dico, rerum simulacra vagari
725 multa modis multis in cunctas undique partis
726 tenuia, quae facile inter se junguntur in auris,
727 obvia cum veniunt, ut aranea bratteeaque auri.
728 Quippe etenim multo magis haec sunt tenuia textu
729 quam quae percipiunt oculos visumque lacessunt,
730 corporis haec quoniam penetrant per rara cientque
731 tenuem animi naturam intus sensumque lacessunt.
732 Centauros itaque et Scyllarum membra videmus
733 Cerbereasque canum facies simulacraque eorum
734 quorum morte obita tellus amplectitur ossa ;
735 omnigenus quoniam passim simulacra feruntur,
736 partim sponte sua quae fiunt aere in ipso,
737 partim quae variis ab rebus cumque recedunt
738 et quae confiunt ex horum facta figuris.
739 Nam certe ex vivo Centauri non fit imago,
740 nulla fuit quoniam talis natura animata ;
741 verum ubi equi atque hominis casu convenit imago,
742 haerescit facile extemplo, quod diximus ante,
743 propter subtilem naturam et tenuia texta.
744 Cetera de genere hoc eadem ratione creantur.
745 Quae cum mobiliter summa levitate feruntur,
746 ut prius ostendi, facile uno commovet ictu
747 quae libet una animum nobis subtilis imago ;
748 tenuis enim mens est et mire mobilis ipsa.
749 Haec fieri ut memoro, facile hinc cognoscere possis.
750 Quatenus hoc simile est illi, quod mente videmus
751 atque oculis, simili fieri ratione necessest.
752 Nunc igitur docui quoniam me forte leonum
753 cernere per simulacra, oculos quae cumque lacessunt,
754 scire licet mentem simili ratione moveri
755 per simulacra leonum et cetera quae videt aequae
756 nec minus atque oculi, nisi quod magis tenuia cernit.
757 Nec ratione alia, cum somnus membra profudit,
758 mens animi vigilat, nisi quod simulacra lacessunt
759 haec eadem nostros animos quae cum vigilamus,
760 usque adeo, certe ut videamur cernere eum quem
761 rellicita vita jam mors et terra potitast.
762 Hoc ideo fieri cogit natura, quod omnes
763 corporis effecti sensus per membra quiescunt
764 nec possunt falsum veris convincere rebus.
765 Praeterea meminisse jacet languetque sopore,
766 nec dissentit eum mortis letique potitum

767 jam pridem, quem mens vivom se cernere credit.
 768 Quod super est, non est mirum simulacra moveri
 769 bracchiaque in numerum jactare et cetera membra ;
 770 nam fit ut in somnis facere hoc videatur imago.
 771 Quippe, ubi prima perit alioque est altera nata
 772 inde statu, prior hic gestum mutasse videtur.
 773 Scilicet id fieri celeri ratione putandumst :
 774 tanta est mobilitas et rerum copia tanta
 775 tantaque sensibili quovis est tempore in uno
 776 copia particularum, ut possit suppeditare.
 777 Multaque in his rebus quaeruntur multaque nobis
 778 clarandumst, plane si res exponere avemus.
 779 Quaeritur in primis quare, quod cuique libido
 780 venerit, extemplo mens cogitet ejus id ipsum.
 781 Anne voluntatem nostram simulacra tuentur
 782 et simul ac volumus nobis occurrit imago,
 783 si mare, si terram cordist, si denique caelum ?
 784 Conventus hominum, pompam, convivium, pugnas,
 785 omnia sub verbone creat natura paratque ?
 786 Cum praesertim aliis eadem in regione locoque
 787 longe dissimilis animus res cogitet omnis.
 788 Quid porro, in numerum procedere cum simulacra
 789 cernimus in somnis et mollia membra movere,
 790 mollia mobiliter cum alternis bracchia mittunt
 791 et repetunt oculis gestum pede convenienti ?
 792 Scilicet arte madent simulacra et docta vagantur,
 793 nocturno facere ut possint in tempore ludos.
 794 An magis illud erit verum ? Quia tempore in uno,
 795 cum sentimus, id est cum vox emittitur una,
 796 tempora multa latent, ratio quae comperit esse,
 797 propterea fit uti quovis in tempore quaeque
 798 praesto sint simulacra locis in quisque parata.
 799 Tanta est mobilitas et rerum copia tanta.
 800 Hoc ubi prima perit alioque est altera nata
 801 inde statu, prior hic gestum mutasse videtur.
 802 Et quia tenuia sunt, nisi quae contendit, acute
 803 cernere non potis est animus ; proinde omnia quae sunt
 804 praeterea pereunt, nisi quae ex sese ipse paravit.
 805 Ipse parat sese porro speratque futurum
 806 ut videat quod consequitur rem quamque : fit ergo.
 807 Nonne vides oculos etiam, cum tenuia quae sunt
 808 praeterea pereunt, nisi si ad quae se ipse paravit.
 809 cernere coeperunt, contendere se atque parare,
 810 nec sine eo fieri posse ut cernamus acute ?
 811 Et tamen in rebus quoque apertis noscere possis,
 812 si non advertas animum, proinde esse quasi omni
 813 tempore semotum fuerit longeque remotum.
 814 Cur igitur mirumst, animus si cetera perdit
 815 praeter quam quibus est in rebus deditus ipse ?
 816 Deinde adopinamur de signis maxima parvis
 817 ac nos in fraudem induimus frustraminis ipsi.
 818 Fit quoque ut inter dum non suppeditetur imago
 819 ejusdem generis, sed femina quae fuit ante,
 820 in manibus vir uti factus videatur adesse,
 821 aut alia ex alia facies aetasque sequatur.
 822 Quod ne miremur sopor atque oblivia curant.
 823 Illud in his rebus vitium vehementer inesse
 824 effugere errorem vitareque praemetuenter,

825 lumina ne facias oculorum clara creata,
826 prospicere ut possimus, et ut proferre queamus
827 proceros passus, ideo fastigia posse
828 surarum ac feminum pedibus fundata plicari,
829 bracchia tum porro validis ex apta lacertis
830 esse manusque datas utraque ex parte ministras,
831 ut facere ad vitam possemus quae foret usus.
832 Cetera de genere hoc inter quae cumque pretantur,
833 omnia perversa praepostera sunt ratione,
834 nil ideo quoniam natumst in corpore ut uti
835 possemus, sed quod natumst id procreat usum.
836 Nec fuit ante videre oculorum lumina nata,
837 nec dictis orare prius quam lingua creatast,
838 sed potius longe linguae praecessit origo
839 sermonem multoque creatae sunt prius aures
840 quam sonus est auditus, et omnia denique membra
841 ante fuere, ut opinor, eorum quam foret usus ;
842 haud igitur potuere utendi crescere causa.
843 At contra conferre manu certamina pugnae
844 et lacerare artus foedareque membra cruore
845 ante fuit multo quam lucida tela volarent,
846 et volnus vitare prius natura coegit
847 quam daret objectum parmai laeva per artem.
848 Scilicet et fessum corpus mandare quieti
849 multo antiquius est quam lecti mollia strata,
850 et sedare sitim prius est quam pocula natum.
851 Haec igitur possunt utendi cognita causa
852 credier, ex usu quae sunt vitaque reperta.
853 Illa quidem seorsum sunt omnia, quae prius ipsa
854 nata dedere suae post notitiam utilitatis.
855 Quo genere in primis sensus et membra videmus ;
856 quare etiam atque etiam procul est ut credere possis
857 utilitatis ob officium potuisse creari.
858 Illud item non est mirandum, corporis ipsa
859 quod natura cibum quaerit cujusque animantis.
860 Quippe etenim fluere atque recedere corpora rebus
861 multa modis multis docui, sed plurima debent
862 ex animalibu' ; quae quia sunt exercita motu,
863 multa per os exhalantur, cum languida anhelant,
864 multaque per sudorem ex alto pressa feruntur.
865 His igitur rebus rarescit corpus et omnis
866 subruitur natura, dolor quam consequitur rem.
867 Propterea capitur cibus, ut suffulciat artus
868 et recreet vires inter datus, atque patentem
869 per membra ac venas ut amorem opturet edendi.
870 Umor item discedit in omnia quae loca cumque
871 poscunt umorem ; glomerataque multa vaporis
872 corpora, quae stomacho praebent incendia nostro,
873 dissipat adveniens liquor ac restinguit ut ignem,
874 urere ne possit calor amplius aridus artus.
875 Sic igitur tibi anhele sitis de corpore nostro
876 abluitur, sic expletur jejuna cupido.
877 Nunc qui fiat uti passus proferre queamus,
878 cum volumus, quareque datum sit membra movere
879 et quae res tantum hoc oneris protrudere nostri
880 corporis insuerit, dicam : tu percipe dicta.
881 Dico animo nostro primum simulacra meandi
882 accidere atque animum pulsare, ut diximus ante.

883 Inde voluntas fit ; neque enim facere incipit ullam
884 rem quisquam, quam mens providit quid velit ante.
885 Id quod providet, illius rei constat imago,
886 ergo animus cum sese ita commovet ut velit ire
887 inque gredi, ferit extemplo quae in corpore toto
888 per membra atque artus animai dissita vis est ;
889 et facilest factu, quoniam conjuncta tenetur.
890 Inde ea proporro corpus ferit, atque ita tota
891 paulatim moles protruditur atque movetur.
892 Praeterea tum rarescit quoque corpus et aer,
893 scilicet ut debet qui semper mobilis extat,
894 per patefacta venit penetratque foramina largus,
895 et dispargitur ad partis ita quasque minutas
896 corporis. Hic igitur rebus fit utrimque duabus,
897 corpus ut ac navis velis ventoque feratur.
898 Nec tamen illud in his rebus mirabile constat,
899 tantula quod tantum corpus corpuscula possunt
900 contorquere et onus totum convertere nostrum ;
901 quippe etenim ventus subtili corpore tenuis
902 trudit agens magnam magno molimine navem
903 et manus una regit quanto vis impete euntem
904 atque gubernaculum contorquet quo libet unum,
905 multaque per trocleas et tympana pondere magno
906 commovet atque levi sustollit machina nisu.
907 Nunc quibus ille modis somnus per membra quietem
908 inriget atque animi curas e pectore solvat,
909 suavidicis potius quom multis versibus edam,
910 parvus ut est cycni melior canor, ille gruum quam
911 clamor in aetheriis dispersus nubibus austri.
912 Tu mihi da tenuis auris animumque sagacem,
913 ne fieri negites quae dicam posse retroque
914 vera repulsanti discedas pectore dicta,
915 tutemet in culpa cum sis neque cernere possis.
916 Principio somnus fit ubi est distracta per artus
917 vis animae partimque foras ejecta recessit
918 et partim contrusa magis concessit in altum ;
919 dissolvuntur enim tum demum membra fluuntque.
920 Nam dubium non est, animai quin opera sit
921 sensus hic in nobis, quem cum sopor inpedit esse,
922 tum nobis animam perturbatam esse putandumst
923 ejectamque foras, non omnem ; namque jaceret
924 aeterno corpus perfusum frigore leti.
925 Quippe ubi nulla latens animai pars remaneret
926 in membris, cinere ut multa latet obrutus ignis,
927 unde reconfdari sensus per membra repente
928 possit, ut ex igni caeco consurgere flamma ?
929 Sed quibus haec rebus novitas confiat et unde
930 perturbari anima et corpus languescere possit,
931 expediam : tu fac ne ventis verba profundam.
932 Principio externa corpus de parte necessum est,
933 aeriis quoniam vicinum tangitur auris,
934 tundier atque ejus crebro pulsarier ictu,
935 proptereaque fere res omnes aut corio sunt
936 aut etiam conchis aut callo aut cortice tectae.
937 Interiorum etiam partem spirantibus aer
938 verberat hic idem, cum ducitur atque reflatur.
939 Quare utrimque secus cum corpus vapulet et cum
940 perveniant plagae per parva foramina nobis

941 corporis ad primas partis elementaque prima,
942 fit quasi paulatim nobis per membra ruina.
943 Conturbantur enim positurae principiorum
944 corporis atque animi. Fit uti pars inde animai
945 ejiciatur et introrsum pars abdita cedat,
946 pars etiam distracta per artus non queat esse
947 conjuncta inter se neque motu mutua fungi ;
948 inter enim saepit coetus natura viasque.
949 Ergo sensus abit mutatis motibus alte.
950 Et quoniam non est quasi quod suffulciat artus,
951 debile fit corpus languescuntque omnia membra,
952 bracchia palpebraeque cadunt poplitesque cubanti
953 saepe tamen summittuntur virisque resolvunt.
954 Deinde cibum sequitur somnus, quia, quae facit aer,
955 haec eadem cibus, in venas dum diditur omnis,
956 efficit. Et multo sopor ille gravissimus exstat,
957 quem satur aut lassus capias, quia plurima tum se
958 corpora conturbant magno contusa labore.
959 Fit ratione eadem conjectus parte animai
960 altior atque foras ejectus largior ejus,
961 et divisior inter se ac distractior intus.
962 Et quo quisque fere studio devinctus adhaeret
963 aut quibus in rebus multum sumus ante morati
964 atque in ea ratione fuit contenta magis mens,
965 in somnis eadem plerumque videmur obire :
966 causidici causas agere et componere leges,
967 induperatores pugnare ac proelia obire,
968 nautae contractum cum ventis degere bellum,
969 nos agere hoc autem et naturam quaerere rerum
970 semper et inventam patriis exponere chartis.
971 Cetera sic studia atque artes plerumque videntur
972 in somnis animos hominum frustrata tenere.
973 Et qui cumque dies multos ex ordine ludis
974 adsiduas dederunt operas, plerumque videmus,
975 cum jam destiterunt ea sensibus usurpare,
976 relicuas tamen esse vias in mente patentis,
977 qua possint eadem rerum simulacra venire ;
978 per multos itaque illa dies eadem obversantur
979 ante oculos, etiam vigilantes ut videantur
980 cernere saltantis et mollia membra moventis
981 et citharae liquidum carmen chordasque loquentis
982 auribus accipere et consessum cernere eundem
983 scenaique simul varios splendere decores.
984 Usque adeo magni refert studium atque voluntas,
985 et quibus in rebus consuerint esse operati
986 non homines solum sed vero animalia cuncta.
987 Quippe videbis equos fortis, cum membra jacebunt,
988 in somnis sudare tamen spirareque semper
989 et quasi de palma summas contendere viris
990 aut quasi carceribus patefactis edere voces
991 venantumque canes in molli saepe quiete
992 jactant crura tamen subito vocisque repente
993 mittunt et crebro redducunt naribus auras.
994 Ut vestigia si teneant inventa ferarum,
995 expergefactique secuntur inania saepe
996 cervorum simulacra, fugae quasi dedita cernant,
997 donec discussis redeant erroribus ad se.
998 At consueta domi catulorum blanda propago

999 discutere et corpus de terra corripere instant,
 1000 [jactant crura tamen subito vocisque repente
 1001 mittunt et crebro redducunt naribus auras
 1002 ut vestigia si teneant inventa ferarum
 1003 expergefactive secuntur inania saepe]
 1004 proinde quasi ignotas facies atque ora tuantur.
 1005 Et quo quaeque magis sunt aspera seminiorum,
 1006 tam magis in somnis eadem saevire necessust.
 1007 At variae fugiunt volucres pinnisque repente
 1008 sollicitant divom nocturno tempore lucos,
 1009 accipitres somno in leni si proelia pugnas
 1010 edere sunt persectantes visaeque volantes.
 1011 Porro hominum mentes, magnis quae motibus edunt
 1012 magna, itidem saepe in somnis faciuntque geruntque,
 1013 reges expugnant, capiuntur, proelia miscent,
 1014 tollunt clamorem, quasi si jugulentur ibidem.
 1015 Multi depugnant gemitusque doloribus edunt
 1016 et quasi pantherae morsu saevive leonis
 1017 mandantur, magnis clamoribus omnia complent.
 1018 Multi de magnis per somnum rebu' loquuntur
 1019 indicioque sui facti persaepe fuere.
 1020 Multi mortem obeunt. Multi, de montibus altis
 1021 ut quasi praecipitent ad terram corpore toto,
 1022 exterrentur et ex somno quasi mentibu' capti
 1023 vix ad se redeunt permoti corporis aestu.
 1024 Flumen item sitiens aut fontem propter amoenum
 1025 adsidet et totum prope faucibus occupat amnem.
 1026 Puri saepe lacum propter si ac dolia curta
 1027 somno devincti credunt se extollere vestem,
 1028 totius umorem saccatum corpori' fundunt,
 1029 cum Babylonica magnifico splendore rigantur.
 1030 Tum quibus aetatis freta primitus insinuatur
 1031 semen, ubi ipsa dies membris matura creavit,
 1032 conveniunt simulacra foris e corpore quoque,
 1033 nuntia praeclari voltus pulchrique coloris,
 1034 qui ciet inritans loca turgida semine multo,
 1035 ut quasi transactis saepe omnibu' rebu' profundant
 1036 fluminis ingentis fluctus vestemque cruentent.
 1037 Sollicitatur id in nobis, quod diximus ante,
 1038 semen, adulta aetas cum primum roborat artus.
 1039 Namque alias aliud res commovet atque lacessit ;
 1040 ex homine humanum semen ciet una hominis vis.
 1041 Quod simul atque suis ejectum sedibus exit,
 1042 per membra atque artus decedit corpore toto,
 1043 in loca conveniens nervorum certa cietque
 1044 continuo partis genitalis corporis ipsas.
 1045 Inritata tument loca semine fitque voluntas
 1046 eicere id quo se contendit dira lubido,
 1047 [incitat inritans loca turgida semine multo]
 1048 idque petit corpus, mens unde est saucia amore ;
 1049 namque omnes plerumque cadunt in vulnus et illam
 1050 emicat in partem sanguis, unde icimur ictu,
 1051 et si cominus est, hostem ruber occupat umor.
 1052 Sic igitur Veneris qui telis accipit ictus,
 1053 sive puer membris muliebribus hunc jaculatur
 1054 seu mulier toto jactans e corpore amorem,
 1055 unde feritur, eo tendit gestitque coire
 1056 et jacere umorem in corpus de corpore ductum ;

1057 namque voluptatem praesagit muta cupido.
1058 Haec Venus est nobis ; hinc autemst nomen Amoris,
1059 hinc illaec primum Veneris dulcedinis in cor
1060 stillavit gutta et successit frigida cura ;
1061 nam si abest quod ames, praesto simulacra tamen sunt
1062 illius et nomen dulce obversatur ad auris.
1063 Sed fugitare decet simulacra et pabula amoris
1064 absterrere sibi atque alio convertere mentem
1065 et jacere umorem conjectum in corpora quaeque
1066 nec retinere semel conversum unius amore
1067 et servare sibi curam certumque dolorem ;
1068 ulcus enim vivescit et inveterascit alendo
1069 inque dies gliscit furor atque aerumna gravescit,
1070 si non prima novis conturbes volnera plagis
1071 volgivagaque vagus Venere ante recentia cures
1072 aut alio possis animi traducere motus.
1073 Nec Veneris fructu caret is qui vitat amorem,
1074 sed potius quae sunt sine poena commoda sumit ;
1075 nam certe purast sanis magis inde voluptas
1076 quam miseris ; etenim potiundi tempore in ipso
1077 fluctuat incertis erroribus ardor amantum
1078 nec constat quid primum oculis manibusque fruuntur.
1079 Quod petiere, premunt arte faciuntque dolorem
1080 corporis et dentes inlidunt saepe labellis
1081 osculaque adfigunt, quia non est pura voluptas
1082 et stimuli subsunt, qui instigant laedere id ipsum,
1083 quod cumque est, rabies unde illaec germina surgunt.
1084 Sed leviter poenas frangit Venus inter amorem
1085 blandaque refrenat morsus admixta voluptas.
1086 Namque in eo spes est, unde est ardoris origo,
1087 restingui quoque posse ab eodem corpore flammam.
1088 Quod fieri contra totum natura repugnat ;
1089 unaque res haec est, cujus quam plurima habemus,
1090 tam magis ardescit dira cuppedine pectus.
1091 Nam cibus atque umor membris adsumitur intus ;
1092 quae quoniam certas possunt obsidere partis,
1093 hoc facile expletur laticum frugumque cupido.
1094 Ex hominis vero facie pulchroque colore
1095 nil datur in corpus praeter simulacra fruendum
1096 tenuia ; quae vento spes raptast saepe misella.
1097 Ut bibere in somnis sitiens quom quaerit et umor
1098 non datur, ardorem qui membris stinguere possit,
1099 sed laticum simulacra petit frustra laborat
1100 in medioque sitit torrenti flumine potans,
1101 sic in amore Venus simulacris ludit amantis,
1102 nec satiari queunt spectando corpora coram
1103 nec manibus quicquam teneris abradere membris
1104 possunt errantes incerti corpore toto.
1105 Denique cum membris conlatis flore fruuntur
1106 aetatis, jam cum praesagit gaudia corpus
1107 atque in eost Venus ut muliebria conserat arva,
1108 adfigunt avide corpus junguntque salivas
1109 oris et inspirant pressantes dentibus ora,
1110 ne quicquam, quoniam nihil inde abradere possunt
1111 nec penetrare et abire in corpus corpore toto ;
1112 nam facere interdum velle et certare videntur.
1113 Usque adeo cupide in Veneris compagibus haerent,
1114 membra voluptatis dum vi labefacta liquescunt.

1115 Tandem ubi se erupit nervis coniecta cupido,
1116 parva fit ardoris violenti pausa parumper.
1117 Inde redivit rabies eadem et furor ille revisit,
1118 cum sibi quod cupiant ipsi contingere quaerunt,
1119 nec reperire malum id possunt quae machina vincat.
1120 Usque adeo incerti tabescunt volnere caeco.
1121 Adde quod absumunt viris pereuntque labore,
1122 adde quod alterius sub nutu degitur aetas,
1123 languent officia atque aegrotat fama vacillans.
1124 Labitur interea res et Babylonia fiunt
1125 unguenta et pulchra in pedibus Sicyonia rident,
1126 scilicet et grandes viridi cum luce zmaragdi
1127 auro includuntur teriturque thalassina vestis
1128 adsidue et Veneris sudorem exercita potat.
1129 Et bene parta patrum fiunt anademata, mitrae,
1130 inter dum in pallam atque Alidensia Ciaeque vertunt.
1131 Eximia veste et victu convivium, ludi,
1132 pocula crebra, unguenta, coronae, sarta parantur,
1133 ne quiquam, quoniam medio de fonte leporum
1134 surgit amari aliquid, quod in ipsis floribus angat,
1135 aut cum conscius ipse animus se forte remordet
1136 desidiose agere aetatem lustrisque perire,
1137 aut quod in ambiguo verbum jaculata reliquit,
1138 quod cupido adfixum cordi vivescit ut ignis,
1139 aut nimium jactare oculos aliumve tueri
1140 quod putat in voltuque videt vestigia risus.
1141 Atque in amore mala haec proprio summeque secundo
1142 inveniuntur ; in adverso vero atque inopi sunt,
1143 prendere quae possis oculorum lumine operto.
1144 Innumerabilia ; ut melius vigilare sit ante,
1145 qua docui ratione, cavereque, ne inliciaris.
1146 Nam vitare, plagas in amoris ne jaciatur,
1147 non ita difficile est quam captum retibus ipsis
1148 exire et validos Veneris perrumpere nodos.
1149 Et tamen implicitus quoque possis inque peditus
1150 effugere infestum, nisi tute tibi obvius obstes
1151 et praetermittas animi vitia omnia primum
1152 aut quae corpori' sunt ejus, quam praepetis ac vis.
1153 Nam faciunt homines plerumque cupidine caeci
1154 et tribuunt ea quae non sunt his commoda vere.
1155 Multimodis igitur pravas turpisque videmus
1156 esse in deliciis summoque in honore vigere.
1157 Atque alios alii inrident Veneremque suadent
1158 ut placent, quoniam foedo adfligentur amore,
1159 nec sua respiciunt miseri mala maxima saepe.
1160 Nigra melichrus est, inmunda et fetida acosmos,
1161 caesia Palladium, nervosa et lignea dorcas,
1162 parvula, pumilio, chariton mia, tota merum sal,
1163 magna atque inmanis cataplexis plenaque honoris.
1164 Balba loqui non quit, traulizi, muta pudens est ;
1165 at flagrans, odiosa, loquacula Lampadium fit.
1166 Ischnon eromenion tum fit, cum vivere non quit
1167 prae macie ; rhadine verost jam mortua tussi.
1168 At nimia et mammosa Ceres est ipsa ab Iaccho,
1169 simula Silena ac Saturast, labeosa philema.
1170 Cetera de genere hoc longum est si dicere coner.
1171 Sed tamen esto jam quantovis oris honore,
1172 cui Veneris membris vis omnibus exoriatur ;

1173 nempe aliae quoque sunt ; nempe hac sine viximus ante ;
 1174 nempe eadem facit et scimus facere omnia turpi
 1175 et miseram taetris se suffit odoribus ipsa,
 1176 quam famulae longe fugitant furtimque cachinnant.
 1177 At lacrimans exclusus amator limina saepe
 1178 floribus et sertis operit postisque superbos
 1179 unguis amaracino et foribus miser oscula figit ;
 1180 quem si jam ammissum venientem offenderit aura
 1181 una modo, causas abeundi quaerat honestas
 1182 et meditata diu cadat alte sumpta querella
 1183 stultitiaque ibi se damnet, tribuisse quod illi
 1184 plus videat quam mortali concedere par est.
 1185 Nec Veneres nostras hoc fallit ; quo magis ipsae
 1186 omnia summo opere hos vitae poscaenia celant,
 1187 quos retinere volunt adstrictosque esse in amore,
 1188 ne quiquam, quoniam tu animo tamen omnia possis
 1189 protrahere in lucem atque omnis inquirere risus
 1190 et, si bello animos et non odiosa, vicissim
 1191 praetermittere et humanis concedere rebus.
 1192 Nec mulier semper ficto suspirat amore,
 1193 quae complexa viri corpus cum corpore jungit
 1194 et tenet adsuctis umectans oscula labris ;
 1195 nam facit ex animo saepe et communia quaerens
 1196 gaudia sollicitat spatium decurrere amoris.
 1197 Nec ratione alia volucres armenta feraeque
 1198 et pecudes et equae maribus subsidere possent,
 1199 si non, ipsa quod illarum subat, ardet abundans
 1200 natura et Venerem salientum laeta retractat.
 1201 Nonne vides etiam quos mutua saepe voluptas
 1202 vinxit, ut in vinclis communibus excrucientur,
 1203 in triviis cum saepe canes discedere aventis
 1204 divorsi cupide summis ex viribu' tendunt,
 1205 quom interea validis Veneris compagibus haerent ?
 1206 Quod facerent numquam, nisi mutua gaudia nossent,
 1207 quae jacere in fraudem possent vinctosque tenere.
 1208 Quare etiam atque etiam, ut dico, est communi' voluptas.
 1209 Et commiscendo quom semine forte virilem
 1210 femina vim vicit subita vi corripuitque,
 1211 tum similes matrum materno semine fiunt,
 1212 ut patribus patrio. Sed quos utriusque figurae
 1213 esse vides, juxtim miscentes vulta parentum,
 1214 corpore de patrio et materno sanguine crescunt,
 1215 semina cum Veneris stimulis excita per artus
 1216 obvia confligit conspirans mutuus ardor,
 1217 et neque utrum superavit eorum nec superatumst.
 1218 Fit quoque ut interdum similes existere avorum
 1219 possint et referant proavorum saepe figuras,
 1220 propterea quia multa modis primordia multis
 1221 mixta suo celant in corpore saepe parentis,
 1222 quae patribus patres tradunt a stirpe profecta.
 1223 Inde Venus varia producit sorte figuras,
 1224 majorumque refert vultus vocesque comasque ;
 1225 quandoquidem nihilo magis haec de semine certo
 1226 fiunt quam facies et corpora membraque nobis.
 1227 Et muliebre oritur patrio de semine saeculum
 1228 maternoque mares existunt corpore creti ;
 1229 semper enim partus duplici de semine constat,
 1230 atque utri similest magis id quod cumque creatur,

1231 ejus habet plus parte aequa ; quod cernere possis,
1232 sive virum suboles sive muliebris origo.
1233 Nec divina satum genitalem numina cuiquam
1234 absterrent, pater a gnatis ne dulcibus umquam
1235 appelletur et ut sterili Venere exigat aevom ;
1236 quod plerumque putant et multo sanguine maesti
1237 conspergunt aras adolentque altaria donis,
1238 ut gravidas reddant uxores semine largo ;
1239 ne quicumque divom numen sortisque fatigant ;
1240 nam steriles nimium crasso sunt semine partim,
1241 et liquido praeter justum tenuique vicissim.
1242 Tenue locis quia non potis est adfigere adhaesum,
1243 liquitur extemplo et revocatum cedit abortu.
1244 Crassius hinc porro quoniam concretius aequo
1245 mittitur, aut non tam prolixo provolat ictu
1246 aut penetrare locos aequae nequit aut penetratum
1247 aegre admiscetur muliebri semine semen.
1248 Nam multum harmoniae Veneris differre videntur.
1249 Atque alias alii complent magis ex aliisque
1250 succipiunt aliae pondus magis inque gravescunt.
1251 Et multae steriles Hymenaeis ante fuerunt
1252 pluribus et nactae post sunt tamen unde puellos
1253 suscipere et partu possent ditescere dulci.
1254 Et quibus ante domi fecundae saepe nequissent
1255 uxoris parere, inventast illis quoque compar
1256 natura, ut possent gnatis munire senectam.
1257 Usque adeo magni refert, ut semina possint
1258 seminibus commisceri genitaliter apta
1259 crassaque convenient liquidis et liquida crassis.
1260 Atque in eo refert quo victu vita colatur ;
1261 namque aliis rebus concresecunt semina membris
1262 atque aliis extenuantur tabentque vicissim.
1263 Et quibus ipsa modis tractetur blanda voluptas.
1264 Id quoque permagni refert ; nam more ferarum
1265 quadrupedumque magis ritu plerumque putantur
1266 concipere uxores, quia sic loca sumere possunt
1267 pectoribus positis sublatis semina lumbis.
1268 Nec molles opu' sunt motus uxoribus hilum.
1269 Nam mulier prohibet se concipere atque repugnat,
1270 clunibus ipsa viri Venerem si laeta retractat
1271 atque exossato ciet omni pectore fluctus ;
1272 eicit enim sulcum recta regione viaque
1273 vomeris atque locis avertit seminis ictum.
1274 Idque sua causa consuerunt scorta moveri,
1275 ne complerentur crebro gravidaeque jacerent,
1276 et simul ipsa viris Venus ut concinnior esset ;
1277 conjugibus quod nil nostris opus esse videtur.
1278 Nec divinitus interdum Venerisque sagittis
1279 deteriore fit ut forma muliercula ametur ;
1280 nam facit ipsa suis inter dum femina factis
1281 morigerisque modis et munde corpore culto,
1282 ut facile insuescat secum te degere vitam.
1283 Quod super est, consuetudo concinnat amorem ;
1284 nam leviter quamvis quod crebro tunditur ictu,
1285 vincitur in longo spatio tamen atque labascit.
1286 Nonne vides etiam guttas in saxa cadentis
1287 umoris longo in spatio pertundere saxa ?

L_5 v.1 Quis potis est dignum pollenti pectore carmen
 2 condere pro rerum maiestate hisque repertis ?
 3 Quisve valet verbis tantum, qui fingere laudes
 4 pro meritis ejus possit, qui talia nobis
 5 pectore parta suo quaesitaque praemia liquit ?
 6 Nemo, ut opinor, erit mortali corpore cretus.
 7 Nam si, ut ipsa petit maiestas cognita rerum,
 8 dicendum est, deus ille fuit, deus, inclyte Memmi,
 9 qui princeps vitae rationem invenit eam quae
 10 nunc appellatur sapientia, quique per artem
 11 fluctibus et tantis vitam tantisque tenebris
 12 in tam tranquillo et tam clara luce locavit.
 13 Confer enim divina aliorum antiqua reperta.
 14 Namque Ceres fertur fruges Liberque liquoris
 15 vitigeni laticem mortalibus instituisse ;
 16 cum tamen his posset sine rebus vita manere,
 17 ut fama est aliquas etiam nunc vivere gentis.
 18 At bene non poterat sine puro pectore vivi ;
 19 quo magis hic merito nobis deus esse videtur,
 20 ex quo nunc etiam per magnas didita gentis
 21 dulcia permulcent animos solacia vitae.
 22 Herculis antistare autem si facta putabis,
 23 longius a vera multo ratione ferere.
 24 Quid Nemeaeus enim nobis nunc magnus hiatus
 25 ille leonis obsesset et horrens Arcadius sus,
 26 tanto opere officerent nobis Stymphala colentes ?
 27 Denique quid Cretae taurus Lernaeeaque pestis
 28 hydra venenatis posset vallata colubris ?
 29 Quidve tripectora tergemini vis Geryonai
 30 et Diomedis equi spirantes naribus ignem
 31 Thracia Bistoniasque plagas atque Ismara propter
 32 aureaque Hesperidum servans fulgentia mala,
 33 asper, acerba tuens, immani corpore serpens
 34 arboris amplexus stirpes ? Quid denique obsesset
 35 propter Atlanteum litus pelagique severa,
 36 quo neque noster adit quisquam nec barbarus audet ?
 37 Cetera de genere hoc quae sunt portenta perempta,
 38 si non victa forent, quid tandem viva nocerent ?
 39 Nil, ut opinor : ita ad satiatem terra ferarum
 40 nunc etiam scatit et trepido terrore repleta est
 41 per nemora ac montes magnos silvasque profundas ;
 42 quae loca vitandi plerumque est nostra potestas.
 43 At nisi purgatumst pectus, quae proelia nobis
 44 atque pericula tumst ingratis insinuandum !
 45 Quantae tum scindunt hominem cuppedinis acres
 46 sollicitum curae quantique perinde timores !
 47 Quidve superbia spurcicia ac petulantia ? Quantas
 48 efficiunt clades ! Quid luxus desidiaequae ?
 49 Haec igitur qui cuncta subegerit ex animoque
 50 expulerit dictis, non armis, nonne decebit
 51 hunc hominem numero divom dignarier esse ?
 52 Cum bene praesertim multa ac divinitus ipsis
 53 jam mortalibus e divis dare dicta suerit

54 atque omnem rerum naturam pandere dictis.
 55 Cujus ego ingressus vestigia dum rationes
 56 persequor ac doceo dictis, quo quaeque creata
 57 foedere sint, in eo quam sit durare necessum
 58 nec validas valeant aevi rescindere leges,
 59 quo genere in primis animi natura reperta est
 60 nativo primum consistere corpore creta,
 61 nec posse incolumem magnum durare per aevum,
 62 sed simulacra solere in somnis fallere mentem,
 63 cernere cum videamur eum quem vita reliquit,
 64 quod super est, nunc huc rationis detulit ordo,
 65 ut mihi mortali consistere corpore mundum
 66 nativomque simul ratio reddunda sit esse ;
 67 et quibus ille modis congressus material
 68 fundarit terram caelum mare sidera solem
 69 lunaique globum ; tum quae tellure animantes
 70 extiterint, et quae nullo sint tempore natae ;
 71 quove modo genus humanum variante loquella
 72 coeperit inter se vesci per nomina rerum ;
 73 et quibus ille modis divom metus insinuarit
 74 pectora, terrarum qui in orbi sancta tuetur
 75 fana lacus lucos aras simulacraque divom.
 76 Praeterea solis cursus lunaeque meatus
 77 expediam qua vi flectat natura gubernans ;
 78 ne forte haec inter caelum terramque reamur
 79 libera sponte sua cursus lustrare perennis,
 80 morigera ad fruges augendas atque animantis,
 81 neve aliqua divom volvi ratione putemus.
 82 Nam bene qui didicere deos securum agere aevom,
 83 si tamen interea mirantur qua ratione
 84 quaeque geri possint, praesertim rebus in illis
 85 quae supera caput aetheriis cernuntur in oris,
 86 rursus in antiquas referuntur religiones
 87 et dominos acris adsciscunt, omnia posse
 88 quos miseri credunt, ignari quid queat esse,
 89 quid nequeat, finita potestas denique cuique
 90 qua nam sit ratione atque alte terminus haerens.
 91 Quod super est, ne te in promissis plura moremur,
 92 principio maria ac terras caelumque tuere ;
 93 quorum naturam triplicem, tria corpora, Memmi,
 94 tris species tam dissimilis, tria talia texta,
 95 una dies dabit exitio, multosque per annos
 96 sustentata ruet moles et machina mundi.
 97 Nec me animi fallit quam res nova miraque menti
 98 accidat exitium caeli terraeque futurum,
 99 et quam difficile id mihi sit pervincere dictis ;
 100 ut fit ubi insolitam rem adportes auribus ante
 101 nec tamen hanc possis oculorum subdere visu
 102 nec jacere indu manus, via qua munita fidei
 103 proxima fert humanum in pectus templaque mentis.
 104 Sed tamen effabor. Dictis dabit ipsa fidem res
 105 forsitan et graviter terrarum motibus ortis
 106 omnia conquassari in parvo tempore cernes.
 107 Quod procul a nobis flectat fortuna gubernans,
 108 et ratio potius quam res persuadeat ipsa
 109 succidere horrisono posse omnia victa fragore.
 110 Qua prius adgrediar quam de re fundere fata
 111 sanctius et multo certa ratione magis quam

112 Pythia quae tripode a Phoebi lauroque profatur,
 113 multa tibi expediam doctis solacia dictis ;
 114 religione refrenatus ne forte rearis
 115 terras et solem et caelum, mare sidera lunam,
 116 corpore divino debere aeterna manere,
 117 proptereaque putes ritu par esse Gigantum
 118 pendere eos poenas inmani pro scelere omnis,
 119 qui ratione sua disturbent moenia mundi
 120 praeclarumque velint caeli restinguere solem
 121 immortalia mortali sermone notantes ;
 122 quae procul usque adeo divino a numine distent
 123 inque deum numero quae sint indigna videri,
 124 notitiam potius praebere ut posse putentur
 125 quid sit vitali motu sensuque remotum.
 126 Quippe etenim non est, cum quovis corpore ut esse
 127 posse animi natura putetur consiliumque.
 128 Sicut in aethere non arbor, non aequore salso
 129 nubes esse queunt neque pisces vivere in arvis
 130 nec cruor in lignis neque saxis sucus inesse,
 131 certum ac dispositumst ubi quicquid crescat et insit,
 132 sic animi natura nequit sine corpore oriri
 133 sola neque a nervis et sanguine longius esse.
 134 Quod si posset enim, multo prius ipsa animi vis
 135 in capite aut umeris aut imis calcibus esse
 136 posset et innasci quavis in parte soleret,
 137 tandem in eodem homine atque in eodem vase manere.
 138 Quod quoniam nostro quoque constat corpore certum
 139 dispositumque videtur ubi esse et crescere possit
 140 seorsum anima atque animus, tanto magis infitiandum
 141 totum posse extra corpus formamque animalem
 142 putribus in glebis terrarum aut solis in igni
 143 aut in aqua durare aut altis aetheris oris.
 144 Haud igitur constant divino praedita sensu,
 145 quandoquidem nequeunt vitaliter esse animata.
 146 Illud item non est ut possis credere, sedes
 147 esse deum sanctas in mundi partibus ullis.
 148 Tenuis enim natura deum longeque remota
 149 sensibus ab nostris animi vix mente videtur ;
 150 quae quoniam manuum tactum suffugit et ictum,
 151 tactile nil nobis quod sit contingere debet ;
 152 tangere enim non quit quod tangi non licet ipsum.
 153 Quare etiam sedes quoque nostris sedibus esse
 154 dissimiles debent, tenues de corpore eorum ;
 155 quae tibi posterius largo sermone probabo.
 156 Dicere porro hominum causa voluisse parare
 157 praeclaram mundi naturam proptereaque
 158 adlaudabile opus divom laudare decere
 159 aeternumque putare atque immortale futurum,
 160 nec fas esse, deum quod sit ratione vetusta
 161 gentibus humanis fundatum perpetuo aevo,
 162 sollicitare suis ulla vi ex sedibus umquam
 163 nec verbis vexare et ab imo evertere summa,
 164 cetera de genere hoc adfingere et addere, Memmi,
 165 desiperest. Quid enim immortalibus atque beatis
 166 gratia nostra queat largirier emolumentum,
 167 ut nostra quicquam causa gerere adgrediantur ?
 168 Quidve novi potuit tanto post ante quietos
 169 inlicere ut cuperent vitam mutare priorem ?

170 Nam gaudere novis rebus debere videtur
 171 cui veteres obsunt ; sed cui nihil accidit aegri
 172 tempore in ante acto, cum pulchre degeret aevom,
 173 quid potuit novitatis amorem accendere tali ?
 174 Quidve mali fuerat nobis non esse creatis ?
 175 An, credo, in tenebris vita ac maerore jacebat,
 176 donec diluxit rerum genitalis origo ?
 177 Natus enim debet qui cumque est velle manere
 178 in vita, donec retinebit blanda voluptas ;
 179 qui numquam vero vitae gustavit amorem
 180 nec fuit in numero, quid obest non esse creatum ?
 181 Exemplum porro gignundis rebus et ipsa
 182 notities hominum divis unde insita primum est,
 183 quid vellent facere ut scirent animoque viderent,
 184 quove modost umquam vis cognita principiorum
 185 quidque inter sese permutato ordine possent.
 186 Si non ipsa dedit speciem natura creandi ?
 187 Namque ita multa modis multis primordia rerum
 188 ex infinito jam tempore percita plagis
 189 ponderibusque suis consuerunt concita ferri
 190 omnimodisque coire atque omnia pertemptare,
 191 quae cumque inter se possint congressa creare,
 192 ut non sit mirum, si in talis disposituras
 193 deciderunt quoque et in talis venere meatus,
 194 qualibus haec rerum geritur nunc summa novando.
 195 Quod si jam rerum ignorem primordia quae sint,
 196 hoc tamen ex ipsis caeli rationibus ausim
 197 confirmare aliisque ex rebus reddere multis,
 198 nequaquam nobis divinitus esse paratam
 199 naturam rerum : tanta stat praedita culpa.
 200 Principio quantum caeli tegit impetus ingens,
 201 inde avidam partem montes silvaeque ferarum
 202 possedere, tenent rupes vastaeque paludes
 203 et mare, quod late terrarum distinet oras.
 204 Inde duas porro prope partis fervidus ardor
 205 adsiduusque geli casus mortalibus aufert.
 206 Quod super est arvi, tamen id natura sua vi
 207 sentibus obducat, ni vis humana resistat
 208 vitai causa valido consueta bidenti
 209 ingemere et terram pressis proscindere aratris.
 210 Si non fecundas vertentes vomere glebas
 211 terraique solum subigentes cimus ad ortus.
 212 Sponte sua nequeant liquidas existere in auras.
 213 Et tamen inter dum magno quaesita labore
 214 cum jam per terras frondent atque omnia florent,
 215 aut nimis torret fervoribus aetherius sol
 216 aut subiti peremunt imbris gelidaeque pruinae
 217 flabraque ventorum violento turbine vexant.
 218 Praeterea genus horrifera natura ferarum
 219 humanae genti infestum terraque marique
 220 cur alit atque auget ? Cur anni tempora morbos
 221 adportant ? Quare mors inmatura vagatur ?
 222 Tum porro puer, ut saevis projectus ab undis
 223 navita, nudus humi jacet infans indigus omni
 224 vitali auxilio, cum primum in luminis oras
 225 nixibus ex alvo matris natura profudit,
 226 vagituque locum lugubri complet, ut aequumst
 227 cui tantum in vita restet transire malorum.

228 At variae crescunt pecudes armenta feraeque
 229 nec crepitacillis opus est nec cuiquam adhibendast
 230 almae nutricis blanda atque infracta loquella
 231 nec varias quaerunt vestes pro tempore caeli,
 232 denique non armis opus est, non moenibus altis,
 233 qui sua tutentur, quando omnibus omnia large
 234 tellus ipsa parit naturaque daedala rerum.
 235 Principio quoniam terrai corpus et umor
 236 aurarumque leves animae calidique vapores,
 237 e quibus haec rerum consistere summa videtur,
 238 omnia nativo ac mortali corpore constant,
 239 debet eodem omnis mundi natura putari.
 240 Quippe etenim, quorum partis et membra videmus
 241 corpore nativo mortalibus esse figuris,
 242 haec eadem ferme mortalia cernimus esse
 243 et nativa simul. Qua propter maxima mundi
 244 cum videam membra ac partis consumpta regigni,
 245 scire licet caeli quoque item terraeque fuisse
 246 principiale aliquod tempus clademque futuram.
 247 Illud in his rebus ne corripuisse rearis
 248 me mihi, quod terram atque ignem mortalia sumpsit
 249 esse neque umorem dubitavi aurasque perire
 250 atque eadem gigni rursusque augescere dixi.
 251 Principio pars terrai non nulla, perusta
 252 solibus adsiduis, multa pulsata pedum vi,
 253 pulveris exhalat nebulam nubesque volantis,
 254 quas validi toto dispergunt aere venti.
 255 Pars etiam glebarum ad diluviem revocatur
 256 imbribus et ripas radentia flumina rodunt.
 257 Praeterea pro parte sua, quod cumque alit auget,
 258 redditur ; et quoniam dubio procul esse videtur
 259 omniparens eadem rerum commune sepulcrum.
 260 Ergo terra tibi libatur et aucta recrescit.
 261 Quod super est, umore novo mare flumina fontes
 262 semper abundare et latices manare perennis
 263 nil opus est verbis : magnus decursus aquarum
 264 undique declarat. Sed primum quicquid aquai
 265 tollitur in summaque fit ut nihil umor abundet,
 266 partim quod validi verrentes aequora venti
 267 deminuunt radiisque retexens aetherius sol,
 268 partim quod supter per terras diditur omnis ;
 269 percolatur enim virus retroque remanat
 270 materies umoris et ad caput amnibus omnis
 271 convenit, inde super terras fluit agmine dulci
 272 qua via secta semel liquido pede detulit undas.
 273 Aera nunc igitur dicam, qui corpore toto
 274 innumerabiliter privas mutatur in horas.
 275 Semper enim, quodcumque fluit de rebus, id omne
 276 aeris in magnum fertur mare ; qui nisi contra
 277 corpora retribuatur rebus recreetque fluentis,
 278 omnia jam resoluta forent et in aera versa.
 279 Haut igitur cessat gigni de rebus et in res
 280 reccidere, adsidue quoniam fluere omnia constat.
 281 Largus item liquididi fons luminis, aetherius sol,
 282 inrigat adsidue caelum candore recenti
 283 suppeditatque novo confestim lumine lumen.
 284 Nam primum quicquid fulgoris disperit ei,
 285 quo cumque accidit. Id licet hinc cognoscere possis,

286 quod simul ac primum nubes succedere soli
 287 coepere et radios inter quasi rumpere lucis,
 288 extemplo inferior pars horum disperit omnis
 289 terraque inumbratur qua nimbi cumque feruntur ;
 290 ut noscas splendore novo res semper egere
 291 et primum jactum fulgoris quemque perire
 292 nec ratione alia res posse in sole videri,
 293 perpetuo ni suppeditet lucis caput ipsum.
 294 Quin etiam nocturna tibi, terrestria quae sunt,
 295 lumina, pendentes lychni claraeque coruscis
 296 fulguribus pingues multa caligine taedae
 297 consimili properant ratione, ardore ministro,
 298 suppeditare novom lumen, tremere ignibus instant,
 299 instant, nec loca lux inter quasi rupta relinquit :
 300 usque adeo properanter ab omnibus ignibus ei
 301 exitium celeri celeratur origine flammae.
 302 Sic igitur solem lunam stellasque putandum
 303 ex alio atque alio lucem jactare subortu
 304 et primum quicquid flammaram perdere semper,
 305 inviolabilia haec ne credas forte vigere.
 306 Denique non lapides quoque vinci cernis ab aevo,
 307 non altas turris ruere et putrescere saxa,
 308 non delubra deum simulacraque fessa fatisci
 309 nec sanctum numen fati protollere finis
 310 posse neque adversus naturae foedera niti ?
 311 Denique non monimenta virum dilapsa videmus,
 312 [quaerere proporro, sibi cumque senescere credas,]
 313 non ruere avolsos silices a montibus altis
 314 nec validas aevi vires perferre patique
 315 finiti ? Neque enim caderent avolsa repente,
 316 ex infinito quae tempore pertolerassent
 317 omnia tormenta aetatis, privata fragore.
 318 Denique jam tuere hoc, circum supraque quod omne
 319 continet amplexu terram : si procreat ex se
 320 omnia, quod quidam memorant, recipitque perempta,
 321 totum nativum mortali corpore constat.
 322 Nam quod cumque alias ex se res auget alitque,
 323 deminui debet, recreari, cum recipit res.
 324 Praeterea si nulla fuit genitalis origo
 325 terrarum et caeli semperque aeterna fuere,
 326 cur supera bellum Thebanum et funera Trojae
 327 non alias alii quoque res cecinere poetae ?
 328 Quo tot facta virum totiens cecidere neque usquam
 329 aeternis famae monimentis insita florent ?
 330 Verum, ut opinor, habet novitatem summa recensque
 331 naturast mundi neque pridem exordia cepit.
 332 Quare etiam quaedam nunc artes expoliuntur,
 333 nunc etiam augescunt ; nunc addita navigiis sunt
 334 multa, modo organici melicos peperere sonores,
 335 denique natura haec rerum ratioque repertast
 336 nuper, et hanc primus cum primis ipse repertus
 337 nunc ego sum in patrias qui possim vertere voces.
 338 Quod si forte fuisse ante hac eadem omnia credis,
 339 sed periisse hominum torrenti saecula vapore,
 340 aut cecidisse urbis magno vexamine mundi,
 341 aut ex imbris adsiduis exisse rapaces
 342 per terras amnes atque oppida coperuisse.
 343 Tanto quique magis victus fateare necesseset

344 exitium quoque terrarum caelique futurum ;
345 nam cum res tantis morbis tantisque periculis
346 temptarentur, ibi si tristior incubuisset
347 causa, darent late cladem magnasque ruinas.
348 Nec ratione alia mortales esse videmur,
349 inter nos nisi quod morbis aegrescimus isdem
350 atque illi quos a vita natura removit.
351 Praeterea quae cumque manent aeterna necessust
352 aut, quia sunt solido cum corpore, respuere ictus
353 nec penetrare pati sibi quicquam quod queat artas
354 dissociare intus partis, ut material
355 corpora sunt, quorum naturam ostendimus ante,
356 aut ideo durare aetatem posse per omnem,
357 plagarum quia sunt expertia, sicut inane est,
358 quod manet intactum neque ab ictu fungitur hilum,
359 aut etiam quia nulla loci sit copia circum,
360 quo quasi res possint discedere dissolvique,
361 sicut summarum summa est aeterna, neque extra
362 qui locus est quo dissiliant neque corpora sunt quae
363 possint incidere et valida dissolvere plaga.
364 At neque, uti docui, solido cum corpore mundi
365 naturast, quoniam admixtumst in rebus inane,
366 nec tamen est ut inane, neque autem corpora desunt,
367 ex infinito quae possint forte coorta
368 corruere hanc rerum violento turbine summam
369 aut aliam quamvis cladem inportare pericli,
370 nec porro natura loci spatiumque profundi
371 deficit, exspargi quo possint moenia mundi,
372 aut alia quavis possunt vi pulsa perire.
373 Haut igitur leti praeclusa est janua caelo
374 nec soli terraeque neque altis aequoris undis,
375 sed patet immani et vasto respectat hiatu.
376 Quare etiam nativa necessumst confiteare
377 haec eadem ; neque enim, mortali corpore quae sunt,
378 ex infinito jam tempore adhuc potuissent
379 inmensi validas aevi contemnere vires.
380 Denique tantopere inter se cum maxima mundi
381 pugnent membra, pio nequaquam concita bello,
382 nonne vides aliquam longi certaminis ollis
383 posse dari finem, vel cum sol et vapor omnis
384 omnibus epotis umoribus exsuperarint ?
385 Quod facere intendunt, neque adhuc conata patrantur ;
386 tantum suppeditant amnes ultraque minantur
387 omnia diluviare ex alto gurgite ponti :
388 ne ququam, quoniam verrentes aequora venti
389 deminuunt radiisque retexens aetherius sol,
390 et siccare prius confidunt omnia posse
391 quam liquor incepti possit contingere finem.
392 Tantum spirantes aequo certamine bellum
393 magnis inter se de rebus cernere certant,
394 cum semel interea fuerit superantior ignis
395 et semel, ut fama est, umor regnarit in arvis.
396 Ignis enim superat et lambens multa perussit,
397 avia cum Phaethonta rapax vis solis equorum
398 aethere raptavit toto terrasque per omnis.
399 At pater omnipotens ira tum percitus acri
400 magnanimum Phaethonta repenti fulminis ictu
401 deturbavit equis in terram, Solque cadenti

402 obuius aeternam suscepit lampada mundi
403 disiectosque redegit equos junxitque tremantis,
404 inde suum per iter recreavit cuncta gubernans,
405 scilicet ut veteres Graium cecinere poetae.
406 Quod procul a vera nimis est ratione repulsum.
407 Ignis enim superare potest ubi material
408 ex infinito sunt corpora plura coorta ;
409 inde cadunt vires aliqua ratione revictae,
410 aut pereunt res exustae torrentibus auris.
411 Umor item quondam coepit superare coortus,
412 ut fama est, hominum vitas quando obruit undis ;
413 inde ubi vis aliqua ratione aversa recessit,
414 ex infinito fuerat quae cumque coorta,
415 constiterunt imbres et flumina vim minuerunt.
416 Sed quibus ille modis coniectus material
417 fundarit terram et caelum pontique profunda,
418 solis lunai cursus, ex ordine ponam.
419 Nam certe neque consilio primordia rerum
420 ordine se suo quaeque sagaci mente locarunt
421 nec quos quaeque darent motus pepigere profecto ;
422 sed quia multa modis multis primordia rerum
423 ex infinito jam tempore percita plagis
424 ponderibusque suis consuerunt concita ferri
425 omnimodisque coire atque omnia pertemptare,
426 quae cumque inter se possent congressa creare,
427 propterea fit uti magnum volgata per aevom
428 omnigenus coetus et motus experiundo
429 tandem convenient ea quae coniecta repente
430 magnarum rerum fiunt exordia saepe,
431 terrai maris et caeli generisque animantum.
432 Hic neque tum solis rota cerni lumine largo
433 altivolans poterat nec magni sidera mundi
434 nec mare nec caelum nec denique terra neque aer
435 nec similis nostris rebus res ulla videri,
436 sed nova tempestas quaedam molesque coorta.
437 Diffugere inde loci partes coepere paresque
438 cum paribus jungi res et discludere mundum
439 membraque dividere et magnas disponere partes
440 omnigenis e principiis, discordia quorum
441 intervalla vias conexus pondera plagas
442 concursus motus turbabat proelia miscens
443 propter dissimilis formas variasque figuras,
444 quod non omnia sic poterant conjuncta manere
445 nec motus inter sese dare convenientis,
446 hoc est, a terris altum secernere caelum,
447 et sorsum mare, uti secreto umore pateret,
448 seorsus item puri secretique aetheris ignes.
449 Quippe etenim primum terrai corpora quaeque,
450 propterea quod erant gravia et perplexa, coibant
451 in medio atque imas capiebant omnia sedes ;
452 quae quanto magis inter se perplexa coibant,
453 tam magis expressere ea quae mare sidera solem
454 lunamque efficerent et magni moenia mundi ;
455 omnia enim magis haec e levibus atque rutundis
456 seminibus multoque minoribus sunt elementis
457 quam tellus. Ideo per rara foramina terrae
458 partibus erumpens primus se sustulit aether
459 ignifer et multos secum levis abstulit ignis,

460 non alia longe ratione ac saepe videmus,
461 aurea cum primum gemmantis rore per herbas
462 matutina rubent radiati lumina solis
463 exhalantque lacus nebulam fluviique perennes
464 ipsaque ut interdum tellus fumare videtur ;
465 omnia quae sursum cum conciliantur, in alto
466 corpore concreto subtexunt nubila caelum.
467 Sic igitur tum se levis ac diffusilis aether
468 corpore concreto circum datus undique saepsit
469 et late diffusus in omnis undique partis
470 omnia sic avido complexu cetera saepsit.
471 Hunc exordia sunt solis lunaeque secuta,
472 interutrasque globi quorum vertuntur in auris ;
473 quae neque terra sibi adscivit nec maximus aether,
474 quod neque tam fuerunt gravia ut depressa sederent,
475 nec levia ut possent per summas labier oras,
476 et tamen interutrasque ita sunt, ut corpora viva
477 versent et partes ut mundi totius extent ;
478 quod genus in nobis quaedam licet in statione
479 membra manere, tamen cum sint ea quae moveantur.
480 His igitur rebus retractis terra repente,
481 maxuma qua nunc se ponti plaga caerulea tendit,
482 succidit et salso suffudit gurgite fossas.
483 Inque dies quanto circum magis aetheris aestus
484 et radii solis cogebant undique terram
485 verberibus crebris extrema ad limina fartam
486 in medio ut propulsa suo condensa coiret,
487 tam magis expressus salsus de corpore sudor
488 augebat mare manando camposque natantis,
489 et tanto magis illa foras elapsa volabant
490 corpora multa vaporis et aeris altaque caeli
491 densabant procul a terris fulgentia templa.
492 Sidebant campi, crescebant montibus altis
493 ascensus ; neque enim poterant subsidere saxa
494 nec pariter tantundem omnes succumbere partis.
495 Sic igitur terrae concreto corpore pondus
496 constitit atque omnis mundi quasi limus in imum
497 confluit gravis et subsedit funditus ut faex ;
498 inde mare, inde aer, inde aether ignifer ipse
499 corporibus liquidis sunt omnia pura relictas
500 et leviora aliis alia, et liquidissimus aether
501 atque levissimus aethera super influit auras
502 nec liquidum corpus turbantibus aethera auras
503 commiscet ; sinit haec violentis omnia verti
504 turbinibus, sinit incertis turbare procellis,
505 ipse suos ignis certo fert impete labens.
506 Nam modice fluere atque uno posse aethera nisu
507 significat Pontos, mare certo quod fluit aestu
508 unum labendi conservans usque tenorem.
509 Motibus astrorum nunc quae sit causa canamus.
510 Principio magnus caeli si vortitur orbis,
511 ex utraque polum parti premere aera nobis
512 dicendum est extraque tenere et claudere utrimque ;
513 inde alium supra fluere atque intendere eodem
514 quo volvenda micant aeterni sidera mundi ;
515 aut alium super, contra qui subvehat orbem,
516 ut fluvios versare rotas atque haustra videmus.
517 Est etiam quoque uti possit caelum omne manere

518 in statione, tamen cum lucida signa ferantur,
 519 sive quod inclusi rapidi sunt aetheris aestus
 520 quaerentesque viam circum versantur et ignes
 521 passim per caeli volvunt summania templa,
 522 sive aliunde fluens alicunde extrinsecus aer
 523 versat agens ignis, sive ipsi serpere possunt,
 524 quo cujusque cibus vocat atque invitat euntis,
 525 flammea per caelum pascentis corpora passim.
 526 Nam quid in hoc mundo sit eorum ponere certum
 527 difficilest ; sed quid possit fiatque per omne
 528 in variis mundis varia ratione creatis,
 529 id doceo plurisque sequor disponere causas,
 530 motibus astrorum quae possint esse per omne ;
 531 e quibus una tamen sit et haec quoque causa necessest,
 532 quae vegeat motum signis ; sed quae sit earum
 533 praecipere haud quaquamst pedetemptim progredientis.
 534 Terraque ut in media mundi regione quiescat,
 535 evanescere paulatim et decrescere pondus
 536 convenit atque aliam naturam supter habere
 537 ex ineunte aevo conjunctam atque uniter aptam
 538 partibus aeriis mundi, quibus insita vivit.
 539 Propterea non est oneri neque deprimit auras,
 540 ut sua cuique homini nullo sunt pondere membra
 541 nec caput est oneri collo nec denique totum
 542 corporis in pedibus pondus sentimus inesse ;
 543 at quae cumque foris veniunt inpostaque nobis
 544 pondera sunt laedunt, permulto saepe minora.
 545 Usque adeo magni refert quid quaeque queat res.
 546 Sic igitur tellus non est aliena repente
 547 allata atque auris aliunde objecta alienis,
 548 sed pariter prima concepta ab origine mundi
 549 certaue pars ejus, quasi nobis membra videntur.
 550 Praeterea grandi tonitru concussa repente
 551 terra supra quae se sunt concutit omnia motu ;
 552 quod facere haut ulla posset ratione, nisi esset
 553 partibus aeriis mundi caeloque revincta ;
 554 nam communibus inter se radicibus haerent
 555 ex ineunte aevo conjuncta atque uniter aucta.
 556 Nonne vides etiam quam magno pondere nobis
 557 sustineat corpus tenuissima vis animai,
 558 propterea quia tam conjuncta atque uniter apta est ?
 559 Denique jam saltu pernici tollere corpus
 560 quid potis est nisi vis animae, quae membra gubernat ?
 561 Jamne vides quantum tenuis natura valere
 562 possit, ubi est conjuncta gravi cum corpore, ut aer
 563 conjunctus terris et nobis est animi vis ?
 564 Nec nimio solis major rota nec minor ardor
 565 esse potest, nostris quam sensibus esse videtur.
 566 Nam quibus e spatiis cumque ignes lumina possunt
 567 adjicere et calidum membris adflare vaporem,
 568 nil magnis intervallis de corpore libant
 569 flammaram, nihil ad speciem est contractior ignis.
 570 Proinde, calor quoniam solis lumenque profusum
 571 perveniunt nostros ad sensus et loca fulgent,
 572 forma quoque hinc solis debet filumque videri,
 573 nil adeo ut possis plus aut minus addere vere.
 574 [perveniunt nostros ad sensus et loca fulgent]
 575 lunaque sive notho fertur loca lumine lustrans,

576 sive suam proprio jactat de corpore lucem,
 577 quidquid id est, nihilo fertur majore figura
 578 quam, nostris oculis qua cernimus, esse videtur.
 579 Nam prius omnia, quae longe semota tuemur
 580 aera per multum, specie confusa videntur
 581 quam minui filum. Quapropter luna necesse est,
 582 quandoquidem claram speciem certamque figuram
 583 praebet, ut est oris extremis cumque notata,
 584 quanta quoquest, tanta hinc nobis videatur in alto.
 585 Postremo quos cumque vides hinc aetheris ignes,
 586 scire licet perquam pauxillo posse minores
 587 esse vel exigua majoris parte brevique.
 588 Quandoquidem quos cumque in terris cernimus ignes,
 589 dum tremor et clarus dum cernitur ardor eorum,
 590 perparvom quiddam interdum mutare videntur
 591 alteram utram in partem filum, quo longius absunt.
 592 Illud item non est mirandum, qua ratione
 593 tantulus ille queat tantum sol mittere lumen,
 594 quod maria ac terras omnis caelumque rigando
 595 compleat et calido perfundat cuncta vapore.
 596 [quanta quoquest tanta hinc nobis videatur in alto]
 597 nam licet hinc mundi patefactum totius unum
 598 largifluum fontem scatere atque erumpere lumen,
 599 ex omni mundo quia sic elementa vaporis
 600 undique conveniunt et sic conjectus eorum
 601 confluit, ex uno capite hic ut profluat ardor.
 602 Nonne vides etiam quam late parvus aquai
 603 prata riget fons interdum campisque redundet ?
 604 Est etiam quoque uti non magno solis ab igni
 605 aera percipiat calidis fervoribus ardor,
 606 opportunus ita est si forte et idoneus aer,
 607 ut queat accendi parvis ardoribus ictus ;
 608 quod genus inter dum segetes stipulamque videmus
 609 accidere ex una scintilla incendia passim.
 610 Forsitan et rosea sol alte lampade lucens
 611 possideat multum caecis fervoribus ignem
 612 circum se, nullo qui sit fulgore notatus,
 613 aestifer ut tantum radiorum exaugeat ictum.
 614 Nec ratio solis simplex et recta patescit,
 615 quo pacto aestivis e partibus aegocerotis
 616 brumalis adeat flexus atque inde revertens
 617 canceris ut vertat metas ad solstitialis,
 618 lunaque mensibus id spatium videatur obire,
 619 annua sol in quo consumit tempora cursu.
 620 Non, inquam, simplex his rebus reddita causast.
 621 Nam fieri vel cum primis id posse videtur,
 622 Democriti quod sancta viri sententia ponit,
 623 tanto quaeque magis sint terram sidera propter,
 624 tanto posse minus cum caeli turbine ferri ;
 625 evanescere enim rapidas illius et acris
 626 imminui suppter viris, ideoque relinqui
 627 paulatim solem cum posterioribus signis,
 628 inferior multo quod sit quam fervida signa.
 629 Et magis hoc lunam : quanto demissior ejus
 630 cursus abest procul a caelo terrisque propinquat,
 631 tanto posse minus cum signis tendere cursum.
 632 Flaccidiore etiam quanto jam turbine fertur
 633 inferior quam sol, tanto magis omnia signa

634 hanc adipiscuntur circum praeterque feruntur.
635 Propterea fit ut haec ad signum quodque reverti
636 mobilius videatur, ad hanc quia signa revisit.
637 Fit quoque ut e mundi transversis partibus aer
638 alternis certo fluere alter tempore possit,
639 qui queat aestivis solem detrudere signis
640 brumalis usque ad flexus gelidumque rigorem,
641 et qui reiciat gelidis a frigoris umbris
642 aestiferas usque in partis et fervida signa.
643 Et ratione pari lunam stellasque putandumst,
644 quae volvunt magnos in magnis orbibus annos,
645 aeribus posse alternis e partibus ire.
646 Nonne vides etiam diversis nubila ventis
647 diversas ire in partis inferna supernis ?
648 Qui minus illa queant per magnos aetheris orbis
649 aestibus inter se diversis sidera ferri ?
650 At nox obruit ingenti caligine terras,
651 aut ubi de longo cursu sol ultima caeli
652 impulit atque suos efflavit languidus ignis
653 concussos itere et labefactos aere multo,
654 aut quia sub terras cursum convortere cogit
655 vis eadem, supra quae terras pertulit orbem.
656 Tempore item certo roseam Matuta per oras
657 aetheris auroram differt et lumina pandit,
658 aut quia sol idem, sub terras ille revertens,
659 anticipat caelum radiis accendere temptans,
660 aut quia conveniunt ignes et semina multa
661 confluere ardoris consuerunt tempore certo,
662 quae faciunt solis nova semper lumina gigni ;
663 quod genus Idaeis fama est e montibus altis
664 dispersos ignis orienti lumine cerni,
665 inde coire globum quasi in unum et conficere orbem.
666 Nec tamen illud in his rebus mirabile debet
667 esse, quod haec ignis tam certo tempore possint
668 semina confluere et solis reparare nitorem.
669 Multa videmus enim, certo quae tempore fiunt
670 omnibus in rebus. Florescunt tempore certo
671 arbusta et certo dimittunt tempore florem.
672 Nec minus in certo dentes cadere imperat aetas
673 tempore et inpubem molli pubescere veste
674 et pariter mollem malis demittere barbam.
675 Fulmina postremo nix imbres nubila venti
676 non nimis incertis fiunt in partibus anni.
677 Namque ubi sic fuerunt causarum exordia prima
678 atque ita res mundi cecidere ab origine prima,
679 consecue quoque jam redeunt ex ordine certo.
680 Crescere itemque dies licet et tabescere noctes,
681 et minui luces, cum sumant augmina noctis,
682 aut quia sol idem sub terras atque superne
683 imparibus currens amfractibus aetheris oras
684 partit et in partis non aequas dividit orbem,
685 et quod ab alterutra detraxit parte, reponit
686 ejus in adversa tanto plus parte relatus,
687 donec ad id signum caeli pervenit, ubi anni
688 nodus nocturnas exaequat lucibus umbras ;
689 nam medio cursu flatus aquilonis et austri
690 distinet aequato caelum discrimine metas
691 propter signiferi posituram totius orbis,

692 annua sol in quo concludit tempora serpens,
693 obliquo terras et caelum lumine lustrans,
694 ut ratio declarat eorum qui loca caeli
695 omnia dispositis signis ornata notarunt.
696 Aut quia crassior est certis in partibus aer,
697 sub terris ideo tremulum jubar haesitat ignis
698 nec penetrare potest facile atque emergere ad ortus ;
699 propterea noctes hiberno tempore longae
700 cessant, dum veniat radiatum insigne diei.
701 Aut etiam, quia sic alternis partibus anni
702 tardius et citius consuerunt confluere ignes,
703 qui faciunt solem certa de surgere parte,
704 propterea fit uti videantur dicere verum.
705 Luna potest solis radiis percussa nitere
706 inque dies magis id lumen convertere nobis
707 ad speciem, quantum solis secedit ab orbi,
708 donique eum contra pleno bene lumine fulsit
709 atque oriens obitus ejus super edita vidit ;
710 inde minutatim retro quasi condere lumen
711 debet item, quanto propius jam solis ad ignem
712 labitur ex alia signorum parte per orbem ;
713 ut faciunt, lunam qui fingunt esse pilai
714 consimilem cursusque viam sub sole tenere.
715 Est etiam quare proprio cum lumine possit
716 volvier et varias splendoris reddere formas ;
717 corpus enim licet esse aliud, quod fertur et una
718 labitur omnimodis occursans officiensque,
719 nec potis est cerni, quia cassum lumine fertur.
720 Versarique potest, globus ut, si forte, pilai
721 dimidia ex parti candenti lumine tinctus,
722 versandoque globum variantis edere formas,
723 donique eam partem, quae cumque est ignibus aucta,
724 ad speciem vertit nobis oculosque patentis ;
725 inde minutatim retro contorquet et aufert
726 luciferam partem glomeraminis atque pilai ;
727 ut Babylonica Chaldaeum doctrina refutans
728 astrologorum artem contra convincere tendit,
729 proinde quasi id fieri nequeat quod pugnat uterque
730 aut minus hoc illo sit cur amplectier ausis.
731 Denique cur nequeat semper nova luna creari
732 ordine formarum certo certisque figuris
733 inque dies privos aborisci quaeque creata
734 atque alia illius reparari in parte locoque,
735 difficilest ratione docere et vincere verbis,
736 ordine cum videas tam certo multa creari.
737 It Ver et Venus et Veneris praenuntius ante
738 pennatus graditur, Zephyri vestigia propter
739 Flora quibus mater praespargens ante viai
740 cuncta coloribus egregiis et odoribus oplet.
741 Inde loci sequitur Calor aridus et comes una
742 pulverulenta Ceres et etesia flabra aquilonum.
743 Inde Autumnus adit, graditur simul Euhius Euan.
744 Inde aliae tempestates ventique secuntur,
745 altitonans Voltumnus et Auster fulmine pollens.
746 Tandem Bruma nives adfert pigrumque rigorem
747 reddit. Hiemps sequitur crepitans hanc dentibus algu.
748 Quo minus est mirum, si certo tempore luna
749 gignitur et certo deletur tempore rusus,

750 cum fieri possint tam certo tempore multa.
 751 Solis item quoque defectus lunaeque latebras
 752 pluribus e causis fieri tibi posse putandumst.
 753 Nam cur luna queat terram secludere solis
 754 lumine et a terris altum caput obstruere ei,
 755 obiciens caecum radiis ardentibus orbem,
 756 tempore eodem aliud facere id non posse putetur
 757 corpus, quod cassum labatur lumine semper ?
 758 Solque suos etiam dimittere languidus ignis
 759 tempore cur certo nequeat recreareque lumen,
 760 cum loca praeteriit flammis infesta per auras,
 761 quae faciunt ignis interstingui atque perire ?
 762 Et cur terra queat lunam spoliare vicissim
 763 lumine et oppressum solem super ipsa tenere,
 764 menstrua dum rigidas coni perlabitur umbras,
 765 tempore eodem aliud nequeat succurrere lunae
 766 corpus vel supra solis perlabilir orbem,
 767 quod radios interrumpat lumenque profusum ?
 768 Et tamen ipsa suo si fulget luna nitore,
 769 cur nequeat certa mundi languescere parte,
 770 dum loca luminibus propriis inimica per exit ?
 771 [menstrua dum rigidas coni perlabitur umbras].
 772 Quod superest, quoniam magni per caerula mundi
 773 qua fieri quicquid posset ratione resolvi,
 774 solis uti varios cursus lunaeque meatus
 775 noscere possemus quae vis et causa cieret,
 776 quove modo possent offecto lumine obire
 777 et neque opinantis tenebris obducere terras,
 778 cum quasi conivent et aperto lumine rursum
 779 omnia convisunt clara loca candida luce,
 780 nunc redeo ad mundi novitatem et mollia terrae
 781 arva, novo fetu quid primum in luminis oras
 782 tollere et incertis crerint committere ventis.
 783 Principio genus herbarum viridemque nitorem
 784 terra dedit circum collis camposque per omnis,
 785 florida fulserunt viridanti prata colore,
 786 arboribusque datumst variis exinde per auras
 787 crescendi magnum inmissis certamen habenis.
 788 Ut pluma atque pili primum saetaeque creantur
 789 quadripedum membris et corpore pennipotentum,
 790 sic nova tum tellus herbas virgultaque primum
 791 sustulit, inde loci mortalia saecla creavit
 792 multa modis multis varia ratione coorta.
 793 Nam neque de caelo cecidisse animalia possunt,
 794 nec terrestria de salsis exisse lacunis.
 795 Linquitur ut merito maternum nomen adepta
 796 terra sit, e terra quoniam sunt cuncta creata.
 797 Multaque nunc etiam existunt animalia terris
 798 imbribus et calido solis concreta vapore ;
 799 quo minus est mirum, si tum sunt plura coorta
 800 et majora, nova tellure atque aethere adulta.
 801 Principio genus alituum variaeque volucres
 802 ova relinquebant exclusae tempore verno,
 803 folliculos ut nunc teretis aestate cicadae
 804 lincunt sponte sua victum vitamque petentes.
 805 Tum tibi terra dedit primum mortalia saecla.
 806 Multus enim calor atque umor superabat in arvis.
 807 Hoc ubi quaeque loci regio opportuna dabatur,

808 crescebant uteri terram radicibus apti ;
 809 quos ubi tempore maturo patefecerat aetas
 810 infantum, fugiens umorem aurasque petessens,
 811 convertibat ibi natura foramina terrae
 812 et sucum venis cogebat fundere apertis
 813 consimilem lactis, sicut nunc femina quaeque
 814 cum peperit, dulci repletur lacte, quod omnis
 815 impetus in mammas convertitur ille alimenti.
 816 Terra cibum pueris, vestem vapor, herba cubile
 817 praebebat multa et molli lanugine abundans.
 818 At novitas mundi nec frigora dura ciebat
 819 nec nimios aestus nec magnis viribus auras.
 820 Omnia enim pariter crescunt et robora sumunt.
 821 Quare etiam atque etiam maternum nomen adepta
 822 terra tenet merito, quoniam genus ipsa creavit
 823 humanum atque animal prope certo tempore fudit
 824 omne quod in magnis bacchatur montibu' passim,
 825 aeriasque simul volucres variantibu' formis.
 826 Sed quia finem aliquam pariendi debet habere,
 827 destitit, ut mulier spatio defessa vetusto.
 828 Mutat enim mundi naturam totius aetas
 829 ex alioque alius status excipere omnia debet
 830 nec manet ulla sui similis res : omnia migrant,
 831 omnia commutat natura et vertere cogit.
 832 Namque aliud putrescit et aevo debile languet,
 833 porro aliud succrescit et e contemptibus exit.
 834 Sic igitur mundi naturam totius aetas
 835 mutat, et ex alio terram status excipit alter,
 836 quod potuit nequeat, possit quod non tulit ante.
 837 Multaque tum tellus etiam portenta creare
 838 conatast mira facie membrisque coorta,
 839 androgynem, interutras necutrumque utrimque remotum,
 840 orba pedum partim, manuum viduata vicissim,
 841 muta sine ore etiam, sine vultu caeca reperta,
 842 vinctaque membrorum per totum corpus adhaesu,
 843 nec facere ut possent quicquam nec cedere quoquam
 844 nec vitare malum nec sumere quod volet usus.
 845 Cetera de genere hoc monstra ac portenta creabat,
 846 ne quiquam, quoniam natura absterruit auctum
 847 nec potuere cupitum aetatis tangere florem
 848 nec reperire cibum nec jungi per Veneris res.
 849 Multa videmus enim rebus concurrere debere,
 850 ut propagando possint procudere saecla ;
 851 pabula primum ut sint, genitalia deinde per artus
 852 semina qua possint membris manare remissis,
 853 feminaque ut maribus conjungi possit, habere,
 854 mutua qui mutent inter se gaudia uterque.
 855 Multaque tum interiisse animantum saecla necessest
 856 nec potuisse propagando procudere prolem.
 857 Nam quae cumque vides vesci vitalibus auris,
 858 aut dolus aut virtus aut denique mobilitas est
 859 ex ineunte aevo genus id tutata reservans.
 860 Multaque sunt, nobis ex utilitate sua quae
 861 commendata manent, tutelae tradita nostrae.
 862 Principio genus acre leonum saevaue saecla
 863 tutatast virtus, volpes dolus et fuga cervos.
 864 At levisomna canum fido cum pectore corda,
 865 et genus omne quod est veterino semine partum

866 lanigeraeque simul pecudes et bucera saecla
867 omnia sunt hominum tutelae tradita, Memmi ;
868 nam cupide fugere feras pacemque secuta
869 sunt et larga suo sine pabula parta labore,
870 quae damus utilitatis eorum praemia causa.
871 At quis nil horum tribuit natura, nec ipsa
872 sponte sua possent ut vivere nec dare nobis
873 utilitatem aliquam, quare pateremur eorum
874 praesidio nostro pasci genus esseque tutum,
875 scilicet haec aliis praedae lucroque jacebant
876 indupedita suis fatalibus omnia vinclis,
877 donec ad interitum genus id natura redegit.
878 Sed neque Centauri fuerunt nec tempore in ullo
879 esse queunt duplici natura et corpore bino
880 ex alienigenis membris compacta, potestas
881 hinc illinc partis ut sat par esse potissit.
882 Id licet hinc quamvis hebeti cognoscere corde.
883 Principio circum tribus actis impiger annis
884 floret equus, puer haut quaquam ; nam saepe etiam nunc
885 ubera mammaram in somnis lactantia quaeret.
886 Post ubi equum validae vires aetate senecta
887 membraque deficiunt fugienti languida vita,
888 tum demum puerili aevo florente juvenitas
889 officit et molli vestit lanugine malas ;
890 ne forte ex homine et veterino semine equorum
891 confieri credas Centauros posse neque esse,
892 aut rapidis canibus succinctas semimarinis
893 corporibus Scyllas et cetera de genere horum,
894 inter se quorum discordia membra videmus ;
895 quae neque florescunt pariter nec robora sumunt
896 corporibus neque proiciunt aetate senecta
897 nec simili Venere ardescunt nec moribus unis
898 conveniunt neque sunt eadem jucunda per artus.
899 Quippe videre licet pinguescere saepe cicuta
900 barbigeras pecudes, homini quae est acre venenum.
901 Flamma quidem vero cum corpora fulva leonum
902 tam soleat torrere atque urere quam genus omne
903 visceris in terris quod cumque et sanguinis extet,
904 qui fieri potuit, triplici cum corpore ut una,
905 prima leo, postrema draco, media ipsa, Chimaera
906 ore foras acrem flaret de corpore flammam ?
907 Quare etiam tellure nova caeloque recenti
908 talia qui fingit potuisse animalia gigni,
909 nixus in hoc uno novitatis nomine inani,
910 multa licet simili ratione effutiat ore,
911 aurea tum dicat per terras flumina vulgo
912 fluxisse et gemmis florere arbusta suesse
913 aut hominem tanto membrorum esse impete natum,
914 trans maria alta pedum nisus ut ponere posset
915 et manibus totum circum se vertere caelum.
916 Nam quod multa fuere in terris semina rerum,
917 tempore quo primum tellus animalia fudit,
918 nil tamen est signi mixtas potuisse creari
919 inter se pecudes compactaque membra animantum,
920 propterea quia quae de terris nunc quoque abundant
921 herbarum genera ac fruges arbustaque laeta
922 non tamen inter se possunt complexa creari,
923 sed res quaeque suo ritu procedit et omnes

924 foedere naturae certo discrimina servant.
 925 Et genus humanum multo fuit illud in arvis
 926 durius, ut decuit, tellus quod dura creasset,
 927 et majoribus et solidis magis ossibus intus
 928 fundatum, validis aptum per viscera nervis,
 929 nec facile ex aestu nec frigore quod caperetur
 930 nec novitate cibi nec labi corporis ulla.
 931 Multaque per caelum solis volventia lustra
 932 volgivago vitam tractabant more ferarum.
 933 Nec robustus erat curvi moderator aratri
 934 quisquam, nec scibat ferro molirier arva
 935 nec nova defodere in terram virgulta neque altis
 936 arboribus veteres decidere falcibu' ramos.
 937 Quod sol atque imbres dederant, quod terra creatat
 938 sponte sua, satis id placabat pectora donum.
 939 Glandiferas inter curabant corpora quercus
 940 plerumque ; et quae nunc hiberno tempore cernis
 941 arbita puniceo fieri matura colore,
 942 plurima tum tellus etiam majora ferebat.
 943 Multaque praeterea novitas tum florida mundi
 944 pabula dura tulit, miseris mortalibus ampla.
 945 At sedare sitim fluvii fontesque vocabant,
 946 ut nunc montibus e magnis decursus aquai
 947 claricitat late sitientia saecla ferarum.
 948 Denique nota vagis silvestria templa tenebant
 949 nympharum, quibus e scibant umore fluenta
 950 lubrica proluvie larga lavere umida saxa,
 951 umida saxa, super viridi stillantia musco,
 952 et partim plano scatere atque erumpere campo.
 953 Necdum res igni scibant tractare neque uti
 954 pellibus et spoliis corpus vestire ferarum,
 955 sed nemora atque cavos montis silvasque colebant
 956 et frutices inter condebant squalida membra
 957 verbera ventorum vitare imbrisque coacti.
 958 Nec commune bonum poterant spectare neque ullis
 959 moribus inter se scibant nec legibus uti.
 960 Quod cuique obtulerat praedae fortuna, ferebat
 961 sponte sua sibi quisque valere et vivere doctus.
 962 Et Venus in silvis jungebat corpora amantum ;
 963 conciliabat enim vel mutua quamque cupido
 964 vel violenta viri vis atque inpensa libido
 965 vel pretium, glandes atque arbita vel pira lecta.
 966 Et manuum mira freti virtute pedumque
 967 consecabantur silvestria saecla ferarum
 968 missilibus saxis et magno pondere clavae.
 969 Multaque vincebant, vitabant pauca latebris ;
 970 saetigerisque pares subus silvestria membra
 971 nuda dabant terrae nocturno tempore capti,
 972 circum se foliis ac frondibus involventes.
 973 Nec plangore diem magno solemque per agros
 974 quaerebant pavidi palantes noctis in umbris,
 975 sed taciti respectabant somnoque sepulti,
 976 dum rosea face sol inferret lumina caelo.
 977 A parvis quod enim consuerant cernere semper
 978 alterno tenebras et lucem tempore gigni,
 979 non erat ut fieri posset mirarier umquam
 980 nec diffidere, ne terras aeterna teneret
 981 nox in perpetuum detracto lumine solis.

982 Sed magis illud erat curae, quod saecla ferarum
 983 infestam miseris faciebant saepe quietem.
 984 Ejectique domo fugiebant saxea tecta
 985 spumigeri suis adventu validique leonis
 986 atque intempesta cedebant nocte paventes
 987 hospitibus saevis instrata cubilia fronde.
 988 Nec nimio tum plus quam nunc mortalia saecla
 989 dulcia linquebant lamentis lumina vitae.
 990 Unus enim tum quisque magis deprensus eorum
 991 pabula viva feris praebebat, dentibus haustus,
 992 et nemora ac montis gemitu silvasque replebat
 993 viva videns vivo sepeliri viscera busto.
 994 At quos effugium servarat corpore adeso,
 995 posterius tremulas super ulcera tetra tenentes
 996 palmas horriferas accibant vocibus Orcum,
 997 donique eos vita privarant vermina saeva
 998 expertis opis, ignaros quid volnera vellent.
 999 At non multa virum sub signis milia ducta
 1000 una dies dabat exitio nec turbida ponti
 1001 aequora lidebant navis ad saxa virosque.
 1002 Nam temere in cassum frustra mare saepe coortum
 1003 saevibat leviterque minas ponebat inanis,
 1004 nec poterat quemquam placidi pellacia ponti
 1005 subdola pellicere in fraudem ridentibus undis.
 1006 Improba navigii ratio tum caeca jacebat.
 1007 Tum penuria deinde cibi languentia leto
 1008 membra dabat, contra nunc rerum copia mersat.
 1009 Illi imprudentes ipsi sibi saepe venenum
 1010 vergebant, nunc dant aliis sollertius ipsi.
 1011 Inde casas postquam ac pellis ignemque pararunt
 1012 et mulier conjuncta viro concessit in unum
 1013 cognita sunt, prolemque ex se videre creatam,
 1014 tum genus humanum primum mollescere coepit.
 1015 Ignis enim curavit, ut alsia corpora frigus
 1016 non ita jam possent caeli sub tegmine ferre,
 1017 et Venus inminuit viris puerique parentum
 1018 blanditiis facile ingenium fregere superbum.
 1019 Tunc et amicitiam coeperunt jungere aventes
 1020 finitimi inter se nec laedere nec violari,
 1021 et pueros commendarunt muliebrique saeclum,
 1022 vocibus et gestu cum balbe significarent
 1023 imbecillorum esse aequum misererier omnis.
 1024 Nec tamen omnimodis poterat concordia gigni,
 1025 sed bona magnaue pars servabat foedera caste ;
 1026 aut genus humanum jam tum foret omne peremptum
 1027 nec potuisset adhuc perducere saecla propago.
 1028 At varios linguae sonitus natura subegit
 1029 mittere et utilitas expressit nomina rerum,
 1030 non alia longe ratione atque ipsa videtur
 1031 protrahere ad gestum pueros infantia linguae,
 1032 cum facit ut digito quae sint praesentia monstrent.
 1033 Sentit enim vim quisque suam quod possit abuti.
 1034 Cornua nata prius vitulo quam frontibus extent,
 1035 illis iratus petit atque infestus inurget.
 1036 At catuli pantherarum scymnique leonum
 1037 unguibus ac pedibus jam tum morsuque repugnant,
 1038 vix etiam cum sunt dentes unguesque creati.
 1039 Alituum porro genus alis omne videmus

1040 fidere et a pennis tremulum petere auxiliatum.
1041 Proinde putare aliquem tum nomina distribuisse
1042 rebus et inde homines didicisse vocabula prima,
1043 desiperest. Nam cur hic posset cuncta notare
1044 vocibus et varios sonitus emittere linguae,
1045 tempore eodem alii facere id non quisque putentur ?
1046 Praeterea si non alii quoque vocibus usi
1047 inter se fuerant, unde insita notities est
1048 utilitatis et unde data est huic prima potestas,
1049 quid vellet facere ut sciret animoque videret ?
1050 Cogere item pluris unus victosque domare
1051 non poterat, rerum ut perdiscere nomina vellent.
1052 Nec ratione docere ulla suadereque surdis,
1053 quid sit opus facto, facilest ; neque enim paterentur
1054 nec ratione ulla sibi ferrent amplius auris
1055 vocis inauditos sonitus obtundere frustra.
1056 Postremo quid in hac mirabile tantoperest re,
1057 si genus humanum, cui vox et lingua vigeret,
1058 pro vario sensu varia res voce notaret ?
1059 Cum pecudes mutae, cum denique saecla ferarum
1060 dissimilis soleant voces variasque ciere,
1061 cum metus aut dolor est et cum jam gaudia gliscunt.
1062 Quippe etenim licet id rebus cognoscere apertis.
1063 Inritata canum cum primum magna Molossum
1064 mollia ricta fremunt duros nudantia dentes,
1065 longe alio sonitu rabies restricta minatur,
1066 et cum jam latrant et vocibus omnia complent ;
1067 at catulos blande cum lingua lambere temptant
1068 aut ubi eos lactant, pedibus morsuque potentes
1069 suspensis teneros imitantur dentibus haustus,
1070 longe alio pacto gannitu vocis adulant,
1071 et cum deserti baubantur in aedibus, aut cum
1072 plorantis fugiunt summisso corpore plagas.
1073 Denique non hinnitus item differre videtur,
1074 inter equas ubi equus florenti aetate juvenis
1075 pinnigeri saevit calcaribus ictus Amoris
1076 et fremitum patulis sub naribus edit ad arma,
1077 et cum sic alias concussis artibus hinnit ?
1078 Postremo genus alituum variaequae volucres,
1079 accipitres atque ossifragae mergique marinis
1080 fluctibus in salso victum vitamque petentes,
1081 longe alias alio jaciunt in tempore voces,
1082 et quom de victu certant praedaeque repugnant.
1083 Et partim mutant cum tempestatibus una
1084 raucisonos cantus, cornicum ut saecla vetusta
1085 corvorumque greges ubi aquam dicuntur et imbris
1086 poscere et interdum ventos aurasque vocare.
1087 Ergo si varii sensus animalia cogunt,
1088 muta tamen cum sint, varias emittere voces,
1089 quanto mortalis magis aequumst tum potuisse
1090 dissimilis alia atque alia res voce notare !
1091 Illud in his rebus tacitus ne forte requiras,
1092 fulmen detulit in terram mortalibus ignem
1093 primitus, inde omnis flammaram diditur ardor ;
1094 multa videmus enim caelestibus insita flammis
1095 fulgere, cum caeli donavit plaga vaporis.
1096 Et ramosa tamen cum ventis pulsa vacillans
1097 aestuat in ramos incumbens arboris arbor,

1098 exprimitur validis extritus viribus ignis,
1099 emicat inter dum flammai fervidus ardor,
1100 mutua dum inter se rami stirpesque teruntur.
1101 Quorum utrumque dedisse potest mortalibus ignem.
1102 Inde cibum coquere ac flammae mollire vapore
1103 sol docuit, quoniam mitescere multa videbant
1104 verberibus radiorum atque aestu victa per agros.
1105 Inque dies magis hi victum vitamque priorem
1106 commutare novis monstrabant rebus et igni,
1107 ingenio qui praestabant et corde vigeabant.
1108 Condere coeperunt urbis arcemque locare
1109 praesidium reges ipsi sibi perfugiumque,
1110 et pecudes et agros divisere atque dedere
1111 pro facie cujusque et viribus ingenioque ;
1112 nam facies multum valuit viresque vigeabant.
1113 Posterius res inventast aurumque repertum,
1114 quod facile et validis et pulchris dempsit honorem ;
1115 divitioris enim sectam plerumque secuntur
1116 quam lubet et fortes et pulchro corpore creti.
1117 Quod siquis vera vitam ratione gubernet,
1118 divitiae grandes homini sunt vivere parce
1119 aequo animo ; neque enim est umquam penuria parvi.
1120 At claros homines volverunt se atque potentes,
1121 ut fundamento stabili fortuna maneret
1122 et placidam possent opulenti degere vitam,
1123 ne quiquam, quoniam ad summum succedere honorem
1124 certantes iter infestum fecere viai,
1125 et tamen e summo, quasi fulmen, deicit ictos
1126 invidia interdum contemptim in Tartara taetra ;
1127 invidia quoniam ceu fulmine summa vaporant
1128 plerumque et quae sunt aliis magis edita cumque ;
1129 ut satius multo jam sit parere quietum
1130 quam regere imperio res velle et regna tenere.
1131 Proinde sine in cassum defessi sanguine sudent,
1132 angustum per iter luctantes ambitionis ;
1133 quandoquidem sapiunt alieno ex ore petuntque
1134 res ex auditis potius quam sensibus ipsis,
1135 nec magis id nunc est neque erit mox quam fuit ante.
1136 Ergo regibus occisis subversa jacebat
1137 pristina majestas soliorum et sceptrum superba,
1138 et capitis summi praeclarum insigne cruentum
1139 sub pedibus vulgi magnum lugebat honorem ;
1140 nam cupide conculcatur nimis ante metutum.
1141 Res itaque ad summam faecem turbasque redibat,
1142 imperium sibi cum ac summatum quisque petebat.
1143 Inde magistratum partim docuere creare
1144 juraque constituere, ut vellent legibus uti.
1145 Nam genus humanum, defessum vi colere aevom,
1146 ex inimicitiis languebat ; quo magis ipsum
1147 sponte sua cecidit sub leges artaque jura.
1148 Acrius ex ira quod enim se quisque parabat
1149 ulcisci quam nunc concessumst legibus aequis,
1150 hanc ob rem est homines pertaesum vi colere aevom.
1151 Inde metus maculat poenarum praemia vitae.
1152 Circumretit enim vis atque injuria quemque
1153 atque unde exortast, ad eum plerumque revertit,
1154 nec facilest placidam ac pacatam degere vitam
1155 qui violat factis communia foedera pacis.

1156 Etsi fallit enim divom genus humanumque,
 1157 perpetuo tamen id fore clam diffidere debet ;
 1158 quippe ubi se multi per somnia saepe loquentes
 1159 aut morbo delirantes protraxe ferantur
 1160 et celata mala in medium et peccata dedisse.
 1161 Nunc quae causa deum per magnas numina gentis
 1162 pervulgarit et ararum compleverit urbis
 1163 suscipiendaque curarit sollemnia sacra,
 1164 quae nunc in magnis florent sacra rebu' locisque,
 1165 unde etiam nunc est mortalibus insitus horror,
 1166 qui delubra deum nova toto suscitatur orbi
 1167 terrarum et festis cogit celebrare diebus,
 1168 non ita difficilest rationem reddere verbis.
 1169 Quippe etenim jam tum divom mortalia saecla
 1170 egregias animo facies vigilante videbant
 1171 et magis in somnis mirando corporis auctu.
 1172 His igitur sensum tribuebant propterea quod
 1173 membra movere videbantur vocesque superbas
 1174 mittere pro facie praeclara et viribus amplis.
 1175 Aeternamque dabant vitam, quia semper eorum
 1176 subpeditabatur facies et forma manebat,
 1177 et tamen omnino quod tantis viribus auctos
 1178 non temere ulla vi convinci posse putabant.
 1179 Fortunisque ideo longe praestare putabant,
 1180 quod mortis timor haut quemquam vexaret eorum,
 1181 et simul in somnis quia multa et mira videbant
 1182 efficere et nullum capere ipsos inde laborem.
 1183 Praeterea caeli rationes ordine certo
 1184 et varia annorum cernebant tempora verti
 1185 nec poterant quibus id fieret cognoscere causis.
 1186 Ergo perfugium sibi habebant omnia divis
 1187 tradere et illorum nutu facere omnia flecti.
 1188 In caeloque deum sedes et templa locarunt,
 1189 per caelum volvi quia nox et luna videtur,
 1190 luna dies et nox et noctis signa severa
 1191 noctivagaeque faces caeli flammaeque volantes,
 1192 nubila sol imbres nix venti fulmina grando
 1193 et rapidi fremitus et murmura magna minarum.
 1194 O genus infelix humanum, talia divis
 1195 cum tribuit facta atque iras adjunxit acerbas !
 1196 Quantos tum gemitus ipsi sibi, quantaque nobis
 1197 volnera, quas lacrimas peperere minoribu' nostris !
 1198 Nec pietas ullast velatum saepe videri
 1199 vertier ad lapidem atque omnis accedere ad aras
 1200 nec procumbere humi prostratum et pandere palmas
 1201 ante deum delubra nec aras sanguine multo
 1202 spargere quadrupedum nec votis nectere vota,
 1203 sed mage pacata posse omnia mente tueri.
 1204 Nam cum suspicimus magni caelestia mundi
 1205 templa super stellisque micantibus aethera fixum,
 1206 et venit in mentem solis lunaeque viarum,
 1207 tunc aliis oppressa malis in pectora cura
 1208 illa quoque expergefactum caput erigere inquit,
 1209 ne quae forte deum nobis inmensa potestas
 1210 sit, vario motu quae candida sidera verset ;
 1211 temptat enim dubiam mentem rationis egestas,
 1212 ecquaenam fuerit mundi genitalis origo,
 1213 et simul ecquae sit finis, quoad moenia mundi

1214 et taciti motus hunc possint ferre laborem,
 1215 an divinitus aeterna donata salute
 1216 perpetuo possint aevi labentia tractu
 1217 inmensi validas aevi contemnere viris.
 1218 Praeterea cui non animus formidine divum
 1219 contrahitur, cui non correpunt membra pavore,
 1220 fulminis horribili cum plaga torrida tellus
 1221 contremit et magnum percurrunt murmura caelum ?
 1222 Non populi gentesque tremunt, regesque superbi
 1223 corripunt divum percussi membra timore,
 1224 ne quod ob admissum foede dictumve superbe
 1225 poenarum grave sit solvendi tempus adauctum ?
 1226 Summa etiam cum vis violenti per mare venti
 1227 induperatorem classis super aequora verrit
 1228 cum validis pariter legionibus atque elephantis,
 1229 non divom pacem votis adit ac prece quaesit
 1230 ventorum pavidus paces animasque secundas ?
 1231 Ne quiquam, quoniam violento turbine saepe
 1232 correptus nihilo fertur minus ad vada leti.
 1233 Usque adeo res humanas vis abdita quaedam
 1234 opterit et pulchros fascis saevasque secures
 1235 proculcare ac ludibrio sibi habere videtur.
 1236 Denique sub pedibus tellus cum tota vacillat
 1237 concussaeque cadunt urbes dubiaeque minantur,
 1238 quid mirum si se temnunt mortalia saecula
 1239 atque potestatis magnas mirasque relinquunt
 1240 in rebus viris divum, quae cuncta gubernent ?
 1241 Quod super est, aes atque aurum ferrumque repertumst
 1242 et simul argenti pondus plumbique potestas,
 1243 ignis ubi ingentis silvas ardore cremarat
 1244 montibus in magnis, seu caelo fulmine misso,
 1245 sive quod inter se bellum silvestre gerentes
 1246 hostibus intulerant ignem formidinis ergo,
 1247 sive quod inducti terrae bonitate volebant
 1248 pandere agros pinguis et pascua reddere rura,
 1249 sive feras interficere et ditescere praeda ;
 1250 nam fovea atque igni prius est venarier ortum
 1251 quam saepire plagis saltum canibusque ciere.
 1252 Quicquid id est, qua cumque e causa flammeus ardor
 1253 horribili sonitu silvas exederat altis
 1254 a radicibus et terram percoxerat igni,
 1255 manabat venis ferventibus in loca terrae
 1256 concava conveniens argenti rivus et auri,
 1257 aeris item et plumbi. Quae cum concreta videbant
 1258 posterius claro in terra splendere colore,
 1259 tollebant nitido capti levique lepore,
 1260 et simili formata videbant esse figura
 1261 atque lacunarum fuerant vestigia cuique.
 1262 Tum penetrabat eos posse haec liquefacta calore
 1263 quamlibet in formam et faciem decurrere rerum,
 1264 et prorsum quamvis in acuta ac tenuia posse
 1265 mucronum duci fastigia procudendo,
 1266 ut sibi tela parent silvasque ut caedere possint
 1267 materiemque dolare et levia radere tigna
 1268 et terebrare etiam ac pertundere perque forare.
 1269 Nec minus argento facere haec auroque parabant
 1270 quam validi primum violentis viribus aeris,
 1271 ne quiquam, quoniam cedebat victa potestas

1272 nec poterant pariter durum sufferre laborem.
1273 Nam fuit in pretio magis aes aurumque jacebat
1274 propter inutilitatem hebeti mucrone retusum ;
1275 nunc jacet aes, aurum in summum successit honorem.
1276 Sic volvenda aetas commutat tempora rerum.
1277 Quod fuit in pretio, fit nullo denique honore ;
1278 porro aliud succedit et e contemptibus exit
1279 inque dies magis adpetitur floretque repertum
1280 laudibus et miro est mortalis inter honore.
1281 Nunc tibi quo pacto ferri natura reperta
1282 sit facilest ipsi per te cognoscere, Memmi.
1283 Arma antiqua manus ungues dentesque fuerunt
1284 et lapides et item silvarum fragmina rami
1285 et flamma atque ignes, post quam sunt cognita primum.
1286 Posterius ferri vis est aerisque reperta.
1287 Et prior aeris erat quam ferri cognitus usus,
1288 quo facilis magis est natura et copia major.
1289 Aere solum terrae tractabant, aereque belli
1290 miscebant fluctus et vulnera vasta serebant
1291 et pecus atque agros adimebant ; nam facile ollis
1292 omnia cedebant armatis nuda et inerma.
1293 Inde minutatim processit ferreus ensis
1294 versaue in obprobrium species est falcis ahenae,
1295 et ferro coepere solum proscindere terrae
1296 exaequataque sunt creperi certamina belli.
1297 Et prius est armatum in equi conscendere costas
1298 et moderarier hunc frenis dextraque vigere
1299 quam bijugo curru belli temptare pericla.
1300 Et bijugo prius est quam bis conjungere binos
1301 et quam falciferos armatum escendere currus.
1302 Inde boves Lucas turrito corpore, tetras,
1303 anguimanus, belli docuerunt volnera Poeni
1304 sufferre et magnas Martis turbare catervas.
1305 Sic alid ex alio peperit discordia tristis,
1306 horribile humanis quod gentibus esset in armis,
1307 inque dies belli terroribus addidit augmen.
1308 Temptarunt etiam tauros in moenere belli
1309 expertique sues saevos sunt mittere in hostis.
1310 Et validos partim prae se misere leones
1311 cum doctoribus armatis saevisque magistris,
1312 qui moderarier his possent vinclisque tenere,
1313 ne quiquam, quoniam permixta caede calentes
1314 turbabant saevi nullo discrimine turmas,
1315 terrificas capitum quatientis undique cristas,
1316 nec poterant equites fremitu perterrita equorum
1317 pectora mulcere et frenis convertere in hostis.
1318 Inritata leae jaciebant corpora saltu
1319 undique et adversum venientibus ora patebant
1320 et nec opinantis a tergo deripiebant
1321 deplexaeque dabant in terram volnere victos,
1322 morsibus adfixae validis atque unguibus uncis.
1323 Jactabantque suos tauri pedibusque terebant
1324 et latera ac ventres hauribant supter equorum
1325 cornibus et terram minitanti mente ruebant.
1326 Et validis socios caedebant dentibus apri
1327 tela infracta suo tinguentes sanguine saevi
1328 [in se fracta suo tingentes sanguine tela,]
1329 permixtasque dabant equitum peditumque ruinas.

1330 Nam transversa feros exhibant dentis adactus
1331 jumenta aut pedibus ventos erecta petebant,
1332 ne quiquam, quoniam ab nervis succisa videres
1333 concidere atque gravi terram consternere casu.
1334 Si quos ante domi domitos satis esse putabant,
1335 effervescere cernebant in rebus agundis
1336 volneribus clamore fuga terrore tumultu,
1337 nec poterant ullam partem reducere eorum ;
1338 diffugiebat enim varium genus omne ferarum,
1339 ut nunc saepe boves Lucae ferro male mactae
1340 diffugiunt, fera facta suis cum multa dedere.
1341 Sed facere id non tam vincendi spe voluerunt ;
1342 quam dare quod gemerent hostes, ipsique perire,
1343 qui numero diffidebant armisque vacabant,
1344 si fuit ut facerent. Sed vix adducor ut ante
1345 non quierint animo praesentire atque videre,
1346 quam commune malum fieret foedumque, futurum.
1347 Et magis id possis factum contendere in omni
1348 in variis mundis varia ratione creatis,
1349 quam certo atque uno terrarum quolibet orbi.
1350 Nexilis ante fuit vestis quam textile tegmen.
1351 Textile post ferrumst, quia ferro tela paratur,
1352 nec ratione alia possunt tam levia gigni
1353 insilia ac fusi, radii, scapique sonantes.
1354 Et facere ante viros lanam natura coegit
1355 quam muliebre genus ; nam longe praestat in arte
1356 et sollertius est multo genus omne virile ;
1357 agricolae donec vitio vertere severi,
1358 ut muliebribus id manibus concedere vellent
1359 atque ipsi pariter durum sufferre laborem
1360 atque opere in duro durarent membra manusque.
1361 At specimen sationis et insitionis origo
1362 ipsa fuit rerum primum natura creatrix,
1363 arboribus quoniam baccae glandesque caducae
1364 tempestiva dabant pullorum examina supter ;
1365 unde etiam libitumst stirpis committere ramis
1366 et nova defodere in terram virgulta per agros.
1367 Inde aliam atque aliam culturam dulcis agelli
1368 temptabant fructusque feros mansuescere terra
1369 cernebant indulgendo blandequae colendo.
1370 Inque dies magis in montem succedere silvas
1371 cogebant infraque locum concedere cultis,
1372 prata lacus rivos segetes vinetaque laeta
1373 collibus et campis ut haberent, atque olearum
1374 caerula distinguens inter plaga currere posset
1375 per tumulos et convallis camposque profusa ;
1376 ut nunc esse vides vario distincta lepore
1377 omnia, quae pomis intersita dulcibus ornant
1378 arbustisque tenent felicibus opsita circum.
1379 At liquidas avium voces imitarier ore
1380 ante fuit multo quam levia carmina cantu
1381 concelebrare homines possent aurisque juvare.
1382 Et zephyri cava per calamorum sibila primum
1383 agrestis docuere cavas inflare cicutas.
1384 Inde minutatim dulcis didicere querellas,
1385 tibia quas fundit digitis pulsata canentum,
1386 avia per nemora ac silvas saltusque reperta,
1387 per loca pastorum deserta atque otia dia.

1388 [sic unum quicquid paulatim protrahit aetas
1389 in medium ratioque in luminis eruit oras.]
1390 haec animos ollis mulcebant atque juvabant
1391 cum satiate cibi ; nam tum sunt omnia cordi.
1392 Saepe itaque inter se prostrati in gramine molli
1393 propter aquae rivom sub ramis arboris altae.
1394 Non magnis opibus jucunde corpora habebant,
1395 praesertim cum tempestas ridebat et anni
1396 tempora pingebant viridantis floribus herbas.
1397 Tum joca, tum sermo, tum dulces esse cachinni
1398 consuerant ; agrestis enim tum musa vigebat.
1399 Tum caput atque umeros plexis redimire coronis
1400 floribus et foliis lascivia laeta movebat,
1401 atque extra numerum procedere membra moventes
1402 duriter et duro terram pede pellere matrem ;
1403 unde oriebantur risus dulcesque cachinni,
1404 omnia quod nova tum magis haec et mira vigebant.
1405 Et vigilantibus hinc aderant solacia somno
1406 ducere multimodis voces et flectere cantus
1407 et supera calamos unco percurrere labro ;
1408 unde etiam vigiles nunc haec accepta tuentur.
1409 Et numerum servare genus didicere, neque hilo
1410 majore interea capiunt dulcedine fructum
1411 quam silvestre genus capiebat terrigenarum.
1412 Nam quod adest praesto, nisi quid cognovimus ante
1413 suavius, in primis placet et pollere videtur,
1414 posteriorque fere melior res illa reperta
1415 perdit et immutat sensus ad pristina quaeque.
1416 Sic odium coepit glandis, sic illa relicta
1417 strata cubilia sunt herbis et frondibus aucta.
1418 Pellis item cecidit vestis contempta ferina ;
1419 quam reor invidia tali tunc esse repertam,
1420 ut letum insidiis qui gessit primus obiret,
1421 et tamen inter eos distractam sanguine multo
1422 desperiisse neque in fructum convertere quisse.
1423 Tunc igitur pelles, nunc aurum et purpura curis
1424 exercent hominum vitam belloque fatigant ;
1425 quo magis in nobis, ut opinor, culpa resedit.
1426 Frigus enim nudos sine pellibus excruciabat
1427 terrigenas ; at nos nil laedit veste carere
1428 purpurea atque auro signisque ingentibus apta,
1429 dum plebeia tamen sit, quae defendere possit.
1430 Ergo hominum genus in cassum frustra laborat
1431 semper et in curis consumit inanibus aevom,
1432 ni mirum quia non cognovit quae sit habendi
1433 finis et omnino quoad crescat vera voluptas ;
1434 idque minutatim vitam provexit in altum
1435 et belli magnos commovit funditus aestus.
1436 At vigiles mundi magnum versatile templum
1437 sol et luna suo lustrantes lumine circum
1438 perdocuere homines annorum tempora verti
1439 et certa ratione geri rem atque ordine certo.
1440 Jam validis saepti degebant turribus aevom,
1441 et divisa colebatur discretaque tellus,
1442 tum mare velivolis florebat navibu' ponti,
1443 auxilia ac socios jam pacto foedere habebant,
1444 carminibus cum res gestas coepere poetae
1445 tradere ; nec multo priu' sunt elementa reperta.

1446 Propterea quid sit prius actum respicere aetas
 1447 nostra nequit, nisi qua ratio vestigia monstrat.
 1448 Navigia atque agri culturas moenia leges
 1449 arma vias vestes et cetera de genere horum,
 1450 praemia, delicias quoque vitae funditus omnis,
 1451 carmina, picturas et daedala signa polita
 1452 usus et impigrae simul experientia mentis
 1453 paulatim docuit pedetemptim progredientis.
 1454 Sic unum quicquid paulatim protrahit aetas
 1455 in medium ratioque in luminis erigit oras ;
 1456 namque alid ex alio clarescere corde videbant,
 1457 artibus ad summum donec venere cacumen.

L_6 v.1 Primaе frugiparos fetus mortalibus aegris
 2 dididerunt quondam praeclaro nomine Athenae
 3 et recreaverunt vitam legesque rogarunt
 4 et primae dederunt solacia dulcia vitae,
 5 cum genuere virum tali cum corde repertum,
 6 omnia veridico qui quondam ex ore profudit ;
 7 cujus et extincti propter divina reperta
 8 divulgata vetus jam ad caelum gloria fertur.
 9 Nam cum vidit hic ad victum quae flagitat usus
 10 omnia jam ferme mortalibus esse parata
 11 et, pro quam possent, vitam consistere tutam,
 12 divitiis homines et honore et laude potentis
 13 affluere atque bona gnatorum excellere fama,
 14 nec minus esse domi cuiquam tamen anxia cordi,
 15 atque animi ingratis vitam vexare sine ulla
 16 pausa atque infestis cogi saevire querellis,
 17 intellegit ibi vitium vas efficere ipsum
 18 omniaque illius vitio corrumpier intus,
 19 quae conlata foris et commoda cumque venirent ;
 20 partim quod fluxum pertusumque esse videbat,
 21 ut nulla posset ratione explerier umquam,
 22 partim quod taetro quasi conspurcare sapore
 23 omnia cernebat, quae cumque receperat, intus.
 24 Veridicis igitur purgavit pectora dictis
 25 et finem statuit cuppedinis atque timoris
 26 exposuitque bonum summum, quo tendimus omnes,
 27 quid foret, atque viam monstravit, tramite parvo
 28 qua possemus ad id recto contendere cursu,
 29 quidve mali foret in rebus mortalibu' passim,
 30 quod fieret naturali varieque volaret
 31 seu casu seu vi, quod sic natura parasset,
 32 et quibus e portis occurri cuique deceret,
 33 et genus humanum frustra plerumque probavit
 34 volvere curarum tristis in pectore fluctus.
 35 Nam vel uti pueri trepidant atque omnia caecis
 36 in tenebris metuunt, sic nos in luce timemus
 37 inter dum, nihilo quae sunt metuenda magis quam
 38 quae pueri in tenebris pavitant finguntque futura.
 39 Hunc igitur terrorem animi tenebrasque necessest
 40 non radii solis nec lucida tela diei

41 discutiant, sed naturae species ratioque.
42 Quo magis inceptum pergam pertexere dictis.
43 Et quoniam docui mundi mortalia templa
44 esse et nativo consistere corpore caelum,
45 et quae cumque in eo fiunt fierique necessest
46 pleraque dissolvi, qui restant percipe porro,
47 quandoquidem semel insignem conscendere curram
48 tu mihi supremae praescripta ad candida callis
49 currenti spatium praemonstra, callida musa
50 Calliope, requies hominum divomque voluptas,
51 te duce ut insigni capiam cum laude coronam.
52 Ventorum existant, placentur ut omnia rursus
53 quae fuerint, sint placato conversa furore.
54 Cetera quae fieri in terris caeloque tuentur
55 mortales, pavidis cum pendent mentibu' saepe
56 et faciunt animos humilis formidine divom
57 depressosque premunt ad terram propterea quod
58 ignorantia causarum conferre deorum
59 cogit ad imperium res et concedere regnum.
60 [quorum operum causas nulla ratione videre
61 possunt ac fieri divino numine rentur.]
62 nam bene qui didicere deos securum agere aevom,
63 si tamen interea mirantur qua ratione
64 quaeque geri possint, praesertim rebus in illis
65 quae supera caput aetheriis cernuntur in oris,
66 rursus in antiquas referuntur religionis
67 et dominos acris adsciscunt, omnia posse
68 quos miseri credunt, ignari quid queat esse,
69 quid nequeat, finita potestas denique cuique
70 qua nam sit ratione atque alte terminus haerens ;
71 quo magis errantes caeca ratione feruntur.
72 Quae nisi respuis ex animo longeque remittis
73 dis indigna putare alienaque pacis eorum,
74 delibata deum per te tibi numina sancta
75 saepe oberunt ; non quo violari summa deum vis
76 possit, ut ex ira poenas petere inbibat acris,
77 sed quia tute tibi placida cum pace quietos
78 constitues magnos irarum volvere fluctus,
79 nec delubra deum placido cum pectore adibis,
80 nec de corpore quae sancto simulacra feruntur
81 in mentes hominum divinae nuntia formae,
82 suscipere haec animi tranquilla pace valebis.
83 Inde videre licet qualis jam vita sequatur.
84 Quam quidem ut a nobis ratio verissima longe
85 reiciat, quamquam sunt a me multa profecta,
86 multa tamen restant et sunt ornanda politis
87 versibus ; est ratio caelique ignisque tenenda,
88 sunt tempestates et fulmina clara canenda,
89 quid faciant et qua de causa cumque ferantur ;
90 ne trepides caeli divisis partibus amens,
91 unde volans ignis pervenerit aut in utram se
92 verterit hinc partim, quo pacto per loca saepta
93 insinuarit, et hinc dominatus ut extulerit se.
94 [quorum operum causas nulla ratione videre
95 possunt ac fieri divino numine rentur.]
96 Principio tonitru quatiuntur caerula caeli
97 propterea quia concurrunt sublime volantes
98 aetheriae nubes contra pugnantibu' ventis.

99 Nec fit enim sonitus caeli de parte serena,
 100 verum ubi cumque magis denso sunt agmine nubes,
 101 tam magis hinc magno fremitus fit murmure saepe.
 102 Praeterea neque tam condense corpore nubes
 103 esse queunt quam sunt lapides ac ligna, neque autem
 104 tam tenues quam sunt nebulae fumique volantes ;
 105 nam cadere aut bruto deberent pondere pressae
 106 ut lapides, aut ut fumus constare nequirent
 107 nec cohibere nives gelidas et grandinis imbris.
 108 Dant etiam sonitum patuli super aequora mundi,
 109 carbasus ut quondam magnis intenta theatris
 110 dat crepitum malos inter jactata trabesque,
 111 inter dum perscissa furit petulantibus auris
 112 et fragilis sonitus chartarum commeditatur ;
 113 id quoque enim genus in tonitru cognoscere possis,
 114 aut ubi suspensam vestem chartasque volantis
 115 verberibus venti versant planguntque per auras.
 116 Fit quoque enim interdum ut non tam concurrere nubes
 117 frontibus adversis possint quam de latere ire
 118 diverso motu radentes corpora tractim,
 119 aridus unde auris terget sonus ille diuque
 120 ducitur, exierunt donec regionibus artis.
 121 Hoc etiam pacto tonitru concussa videntur
 122 omnia saepe gravi tremere et divolsa repente
 123 maxima dissiluisse capacis moenia mundi,
 124 cum subito validi venti conlecta procella
 125 nubibus intorsit sese conclusaque ibidem
 126 turbine versanti magis ac magis undique nubem
 127 cogit uti fiat spisso cava corpore circum,
 128 post ubi conminuit vis ejus et impetus acer,
 129 tum perterricrepto sonitu dat scissa fragorem.
 130 Nec mirum, cum plena animae vesicula parva
 131 saepe haud dat parvum sonitum displosa repente.
 132 Est etiam ratio, cum venti nubila perflant,
 133 ut sonitus faciant ; etenim ramosa videmus
 134 nubila saepe modis multis atque aspera ferri ;
 135 scilicet ut, crebram silvam cum flamina cauri
 136 perflant, dant sonitum frondes ramique fragorem.
 137 Fit quoque ut inter dum validi vis incita venti
 138 perscindat nubem perfringens impete recto ;
 139 nam quid possit ibi flatus manifesta docet res,
 140 hic, ubi lenior est, in terra cum tamen alta
 141 arbusta evolvens radicibus haurit ab imis.
 142 Sunt etiam fluctus per nubila, qui quasi murmur
 143 dant in frangendo graviter ; quod item fit in altis
 144 fluminibus magnoque mari, cum frangitur aestus.
 145 Fit quoque, ubi e nubi in nubem vis incidit ardens
 146 fulminis ; haec multo si forte umore recepit
 147 ignem, continuo magno clamore trucidat ;
 148 ut calidis candens ferrum e fornacibus olim
 149 stridit, ubi in gelidum propter demersimus imbrem.
 150 Aridior porro si nubes accipit ignem,
 151 uritur ingenti sonitu succensa repente,
 152 lauricos ut si per montis flamma vegetur
 153 turbine ventorum comburens impete magno ;
 154 nec res ulla magis quam Phoebi Delphica laurus
 155 terribili sonitu flamma crepitante crematur.
 156 Denique saepe geli multus fragor atque ruina

157 grandinis in magnis sonitum dat nubibus alte ;
158 ventus enim cum confercit, franguntur in artum
159 concreti montes nimborum et grandine mixti.
160 Fulgit item, nubes ignis cum semina multa
161 excussere suo concursu, ceu lapidem si
162 percutiat lapis aut ferrum ; nam tum quoque lumen
163 exilit et claras scintillas dissipat ignis.
164 Sed tonitrum fit uti post auribus accipiamus,
165 fulgere quam cernant oculi, quia semper ad auris
166 tardius adveniunt quam visum quae moveant res.
167 Id licet hinc etiam cognoscere : caedere si quem
168 ancipiti videas ferro procul arboris auctum,
169 ante fit ut cernas ictum quam plaga per auris
170 det sonitum ; sic fulgorem quoque cernimus ante
171 quam tonitrum accipimus, pariter qui mittitur igni
172 e simili causa, concursu natus eodem.
173 Hoc etiam pacto volucris loca lumine tingunt
174 nubes et tremulo tempestas impete fulgit.
175 Ventus ubi invasit nubem et versatus ibidem
176 fecit ut ante cavam docui spissescere nubem,
177 mobilitate sua fervere ; ut omnia motu
178 percalefacta vides ardescere, plumbea vero
179 glans etiam longo cursu volvenda liquescit.
180 Ergo fervidus hic nubem cum perscidit atram,
181 dissipat ardoris quasi per vim expressa repente
182 semina, quae faciunt nictantia fulgura flammae ;
183 inde sonus sequitur, qui tardius adlicit auris
184 quam quae perveniunt oculorum ad lumina nostra.
185 Scilicet hoc densis fit nubibus et simul alte
186 extractis aliis alias super impete miro.
187 Ne tibi sit frudi quod nos inferne videmus
188 quam sint lata magis quam sursum extracta quid extent.
189 Contemplator enim, cum montibus adsimulata
190 nubila portabunt venti transversa per auras,
191 aut ubi per magnos montis cumulata videbis
192 insuper esse aliis alia atque urguere superna
193 in statione locata sepultis undique ventis ;
194 tum poteris magnas moles cognoscere eorum
195 speluncasque velut saxi pendentibus structas
196 cernere, quas venti cum tempestate coorta
197 conplerunt, magno indignantur murmure clausi
198 nubibus in caveisque ferarum more minantur,
199 nunc hinc nunc illinc fremitus per nubila mittunt,
200 quaerentesque viam circum versantur et ignis
201 semina convolvunt e nubibus atque ita cogunt
202 multa rotantque cavis flammam fornacibus intus,
203 donec divolsa fulserunt nube corusci.
204 Hac etiam fit uti de causa mobilis ille
205 devolet in terram liquidi color aureus ignis,
206 semina quod nubes ipsas permulta necessust
207 ignis habere ; etenim cum sunt umore sine ullo,
208 flammeus est plerumque colos et splendidus ollis.
209 Quippe etenim solis de lumine multa necessest
210 concipere, ut merito rubeant ignesque profundant.
211 Hasce igitur cum ventus agens contrusit in unum
212 compressitque locum cogens, expressa profundunt
213 semina, quae faciunt flammae fulgere colores.
214 Fulgit item, cum rarescunt quoque nubila caeli ;

215 nam cum ventus eas leviter diducit euntis
216 dissolvitque, cadant ingratus illa necessest
217 semina quae faciunt fulgorem. Tum sine taetro
218 terrore atque sonis fulgit nulloque tumultu.
219 Quod superest, quali natura praedita constant
220 fulmina, declarant ictus et inusta vaporis
221 signa notaeque gravis halantis sulphuris auras ;
222 ignis enim sunt haec non venti signa neque imbris.
223 Praeterea saepe accendunt quoque tecta domorum
224 et celeri flamma dominantur in aedibus ipsis.
225 Hunc tibi subtilem cum primis ignibus ignem
226 constituit natura minutis mobilibusque
227 corporibus, cui nil omnino obsistere possit.
228 Transit enim validum fulmen per saepa domorum
229 clamor ut ac voces, transit per saxa, per aera
230 et liquidum puncto facit aes in tempore et aurum.
231 Curat item vasis integris vina repente
232 diffugiant, quia ni mirum facile omnia circum
233 conlaxat rareque facit lateramina vasis
234 adveniens calor ejus et insinuatus in ipsum
235 mobiliter solvens differt primordia vini.
236 Quod solis vapor aetatem non posse videtur
237 efficere usque adeo pollens fervore corusco.
238 Tanto mobilior vis et dominantior haec est.
239 Nunc ea quo pacto gignantur et impete tanto
240 fiant ut possint ictu discludere turris,
241 disturbare domos, avellere tigna trabesque
242 et monimenta virum commoliri atque cedere,
243 exanimare homines, pecudes prosternere passim,
244 cetera de genere hoc qua vi facere omnia possint,
245 expediam neque te in promissis plura morabor.
246 Fulmina gignantur e crassis alteque putandumst
247 nubibus extractis ; nam caelo nulla sereno
248 nec leviter densis mittuntur nubibus umquam.
249 Nam dubio procul hoc fieri manifesta docet res ;
250 quod tunc per totum concrescunt aera nubes,
251 undique uti tenebras omnis Acherunta reamur
252 liquisse et magnas caeli complectente cavernas.
253 Usque adeo tetra nimborum nocte coorta
254 independent atrae formidinis ora superne,
255 (cum commoliri tempestas fulmina coepit).
256 Praeterea persaepe niger quoque per mare nimbus,
257 ut picis e caelo demissum flumen, in undas
258 sic cadit effertus tenebris procul et trahit atram
259 fulminibus gravidam tempestatem atque procellis,
260 ignibus ac ventis cum primis ipse repletus,
261 in terra quoque ut horrescant ac tecta requirant.
262 Sic igitur supera nostrum caput esse putandumst
263 tempestatem altam ; neque enim caligine tanta
264 obruerent terras, nisi inaedificata superne
265 multa forent multis exempto nubila sole ;
266 nec tanto possent venientes opprimere imbri,
267 flumina abundare ut facerent camposque natata,
268 si non extractis foret alte nubibus aether.
269 Hic igitur ventis atque ignibus omnia plena
270 sunt ; ideo passim fremitus et fulgura fiunt.
271 Quippe etenim supra docui permulta vaporis
272 semina habere cavas nubes et multa necessest

273 concipere ex solis radiis ardoreque eorum.
274 Hoc ubi ventus eas idem qui cogit in unum
275 forte locum quemvis, expressit multa vaporis
276 semina seque simul cum eo commiscuit igni,
277 insinuatus ibi vortex versatur in arto
278 et calidis acuit fulmen fornacibus intus ;
279 nam duplici ratione accenditur : ipse sua cum
280 mobilitate calescit et e contagibus ignis.
281 Inde ubi percaluit venti vis et gravis ignis
282 impetus incessit, maturum tum quasi fulmen
283 perscindit subito nubem ferturque coruscis
284 omnia luminibus lustrans loca percitus ardor.
285 Quem gravis insequitur sonitus, displosa repente
286 opprimere ut caeli videantur templa superne.
287 Inde tremor terras graviter pertemptat et altum
288 murmura percurrunt caelum ; nam tota fere tum
289 tempestas concussa tremit fremitusque moventur.
290 Quo de concussu sequitur gravis imber et uber,
291 omnis uti videatur in imbrem vertier aether
292 atque ita praecipitans ad diluviem revocare ;
293 tantus discidio nubis ventique procella
294 mittitur, ardenti sonitus cum provolat ictu.
295 Est etiam cum vis extrinsecus incita venti
296 incidit in validam maturo culmine nubem ;
297 quam cum perscidit, extemplo cadit igneus ille
298 vertex, quem patrio vocitamus nomine fulmen.
299 Hoc fit idem in partis alias, quo cumque tulit vis.
300 Fit quoque ut inter dum venti vis missa sine igni
301 igniscat tamen in spatio longoque meatu,
302 dum venit amittens in cursu corpora quaedam
303 grandia, quae nequeunt pariter penetrare per auras,
304 atque alia ex ipso conradens aere portat
305 parvola, quae faciunt ignem commixta volando ;
306 non alia longe ratione ac plumbea saepe
307 fervida fit glans in cursu, cum multa rigoris
308 corpora dimittens ignem concepit in auris.
309 Fit quoque ut ipsius plagae vis excitet ignem,
310 frigida cum venti pepulit vis missa sine igni,
311 ni mirum quia, cum vehementi perculit ictu,
312 confluere ex ipso possunt elementa vaporis
313 et simul ex illa quae tum res excipit ictum ;
314 ut, lapidem ferro cum caedimus, evolat ignis,
315 nec, quod frigida vis ferrist, hoc setius illi
316 semina concurrunt calidi fulgoris ad ictum.
317 Sic igitur quoque res accendi fulmine debet,
318 opportuna fuit si forte et idonea flammis.
319 Nec temere omnino plane vis frigida venti
320 esse potest, ea quae tanta vi missa supernest,
321 quin, prius in cursu si non accenditur igni,
322 at tepefacta tamen veniat commixta calore.
323 Mobilitas autem fit fulminis et gravis ictus
324 et celeri ferme percurrunt fulmina lapsu,
325 nubibus ipsa quod omnino prius incita se vis
326 colligit et magnum conamen sumit eundi,
327 inde ubi non potuit nubes capere inpetis auctum,
328 exprimitur vis atque ideo volat impete miro,
329 ut validis quae de tormentis missa feruntur.
330 Adde quod e parvis et levibus est elementis,

331 nec facilest tali naturae obsistere quicquam ;
332 inter enim fugit ac penetrat per rara viarum,
333 non igitur multis offensibus in remorando
334 haesitat, hanc ob rem celeri volat impete labens.
335 Deinde, quod omnino natura pondera deorsum
336 omnia nituntur, cum plagast addita vero,
337 mobilitas duplicatur et impetus ille gravescit,
338 ut vehementius et citius quae cumque morantur
339 obvia discutiat plagis itinerque sequatur.
340 Denique quod longo venit impete, sumere debet
341 mobilitatem etiam atque etiam, quae crescit eundo
342 et validas auget viris et roborat ictum ;
343 nam facit ut quae sint illius semina cumque
344 e regione locum quasi in unum cuncta ferantur,
345 omnia coniciens in eum volventia cursum.
346 Forsitan ex ipso veniens trahat aere quaedam
347 corpora, quae plagis incendunt mobilitatem.
348 Incolumisque venit per res atque integra transit
349 multa, foraminibus liquidus quia transviat ignis.
350 Multaque perfringit, cum corpora fulminis ipsa
351 corporibus rerum inciderunt, qua texta tenentur.
352 Dissolvit porro facile aes aurumque repente
353 conferve facit, e parvis quia facta minute
354 corporibus vis est et levibus ex elementis,
355 quae facile insinuantur et insinuata repente
356 dissolvont nodos omnis et vincla relaxant.
357 Autumnoque magis stellis fulgentibus alta
358 concutitur caeli domus undique totaque tellus,
359 et cum tempora se veris florentia pandunt.
360 Frigore enim desunt ignes ventique calore
361 deficiunt neque sunt tam denso corpore nubes.
362 Interutrasque igitur cum caeli tempora constant,
363 tum variae causae concurrunt fulminis omnes.
364 Nam fretus ipse anni permiscet frigus ad aestum.
365 Quorum utrumque opus est fabricanda ad fulmina nubi,
366 ut discordia sit rerum magnoque tumultu
367 ignibus et ventis furibundus fluctuet aer.
368 Prima caloris enim pars est postrema rigoris ;
369 tempus id est vernum ; quare pugnare necessest
370 dissimilis res inter se turbareque mixtas.
371 Et calor extremus primo cum frigore mixtus
372 volvitur, autumnus quod fertur nomine tempus,
373 hic quoque conflagunt hiemes aestatibus acres.
374 Propterea freta sunt haec anni nomenita,
375 nec mirumst, in eo si tempore plurima fiunt
376 fulmina tempestasque cietur turbida caelo,
377 ancipiti quoniam bello turbatur utrimque,
378 hinc flammis, illinc ventis umoreque mixto.
379 Hoc est igniferi naturam fulminis ipsam
380 perspicere et qua vi faciat rem quamque videre,
381 non Tyrrhena retro volventem carmina frustra
382 indicia occultae divum perquirere mentis,
383 unde volans ignis pervenerit aut in utram se
384 verterit hinc partim, quo pacto per loca saepta
385 insinuarit, et hinc dominatus ut extulerit se,
386 quidve nocere queat de caelo fulminis ictus.
387 Quod si Juppiter atque alii fulgentia divi
388 terrifico quatiunt sonitu caelestia templa

389 et jaciunt ignem quo cuique est cumque voluntas,
 390 cur quibus incautum scelus aversabile cumque
 391 non faciunt icti flammam ut fulguris halent
 392 pectore prefixo, documentum mortalibus acre,
 393 et potius nulla sibi turpi conscius in re
 394 volvitur in flammis innoxius inque peditur
 395 turbine caelesti subito correptus et igni ?
 396 Cur etiam loca sola petunt frustra que laborant ?
 397 An tum brachia consuescunt firmantque lacertos ?
 398 In terra que patris cur telum perpetiuntur
 399 optundi ? Cur ipse sinit neque parcit in hostis ?
 400 Denique cur numquam caelo jacet undique puro
 401 Juppiter in terras fulmen sonitusque profundit ?
 402 An simul ac nubes successere, ipse in eas tum
 403 descendit, prope ut hinc teli determinet ictus ?
 404 In mare qua porro mittit ratione ? Quid undas
 405 arguit et liquidam molem camposque natantis ?
 406 Praeterea si vult caveamus fulminis ictum,
 407 cur dubitat facere ut possimus cernere missum ?
 408 Si nec opinantis autem volt opprimere igni,
 409 cur tonat ex illa parte, ut vitare queamus,
 410 cur tenebras ante et fremitus et murmura concit ?
 411 Et simul in multas partis qui credere possis
 412 mittere ? An hoc ausis numquam contendere factum,
 413 ut fierent ictus uno sub tempore plures ?
 414 At saepe numero factum fierique necessest,
 415 ut pluuere in multis regionibus et cadere imbris,
 416 fulmina sic uno fieri sub tempore multa.
 417 Postremo cur sancta deum delubra suasque
 418 discutit infesto praeclaras fulmine sedes
 419 et bene facta deum frangit simulacra suisque
 420 demit imaginibus violento vulnere honorem ?
 421 Altaque cur plerumque petit loca plurimaque ejus
 422 montibus in summis vestigia cernimus ignis ?
 423 Quod super est, facilest ex his cognoscere rebus,
 424 presteras Graii quos ab re nominatarunt,
 425 in mare qua missi veniant ratione superne.
 426 Nam fit ut inter dum tam quam demissa columna
 427 in mare de caelo descendat, quam freta circum
 428 fervere graviter spirantibus incita flabris,
 429 et quae cumque in eo tum sint depressa tumultu
 430 navigia in summum veniant vexata periculum.
 431 Hoc fit ubi inter dum non quit vis incita venti
 432 rumpere quam coepit nubem, sed deprimit, ut sit
 433 in mare de caelo tam quam demissa columna,
 434 paulatim, quasi quid pugno brachique superne
 435 conjectu trudatur et extendatur in undas ;
 436 quam cum discidit, hinc prorumpitur in mare venti
 437 vis et fervorem mirum concinnat in undis ;
 438 versabundus enim turbo descendit et illam
 439 deducit pariter lento cum corpore nubem ;
 440 quam simul ac gravidam detrusit ad aequora ponti,
 441 ille in aquam subito totum se inmittit et omne
 442 excitat ingenti sonitu mare fervere cogens.
 443 Fit quoque ut involvat venti se nubibus ipse
 444 vertex conradens ex aere semina nubis
 445 et quasi demissum caelo prestera imitetur ;
 446 hic ubi se in terras demisit dissolvitque,

447 turbinis immanem vim provomit atque procellae.
448 Sed quia fit raro omnino montisque necessest
449 officere in terris, apparet crebrius idem
450 prospectu maris in magno caeloque patenti.
451 Nubila concrescunt, ubi corpora multa volando
452 hoc super in caeli spatio coiere repente
453 asperiora, modis quae possint indupedita
454 exiguis tamen inter se compressa teneri.
455 Haec faciunt primum parvas consistere nubes ;
456 inde ea comprehendunt inter se conque gregantur
457 et conjungendo crescunt ventisque feruntur
458 usque adeo donec tempestas saeva coortast.
459 Fit quoque uti montis vicina cacumina caelo
460 quam sint quoque magis, tanto magis edita fument
461 adsidue fulvae nubis caligine crassa
462 propterea quia, cum consistunt nubila primum,
463 ante videre oculi quam possint tenuia, venti
464 portantes cogunt ad summa cacumina montis ;
465 hic demum fit uti turba majore coorta
466 et condensa queant apparere et simul ipso
467 vertice de montis videantur surgere in aethram.
468 Nam loca declarat sursum ventosa patere
469 res ipsa et sensus, montis cum ascendimus altos.
470 Praeterea permulta mari quoque tollere toto
471 corpora naturam declarant litore vestis
472 suspensae, cum concipiunt umoris adhaesum.
473 Quo magis ad nubis augendas multa videntur
474 posse quoque e salso consurgere momine ponti ;
475 nam ratio consanguineast umoribus omnis.
476 Praeterea fluviis ex omnibus et simul ipsa
477 surgere de terra nebulas aestumque videmus,
478 quae vel ut halitus hinc ita sursum expressa feruntur
479 suffunduntque sua caelum caligine et altas
480 sufficiunt nubis paulatim conveniundo ;
481 urget enim quoque signiferi super aetheris aestus
482 et quasi densendo subtexit caerula nimbis.
483 Fit quoque ut hunc veniant in caelum extrinsecus illa
484 corpora quae faciunt nubis nimbosque volantis ;
485 innumerabilem enim numerum summamque profundi
486 esse infinitam docui, quantaque volarent
487 corpora mobilitate ostendi quamque repente
488 immemorabile per spatium transire solerent.
489 Haut igitur mirumst, si parvo tempore saepe
490 tam magnis ventis tempestas atque tenebrae
491 coperiant maria ac terras inpensa superne,
492 undique quandoquidem per caulas aetheris omnis
493 et quasi per magni circum spiracula mundi
494 exitus introitusque elementis redditus extat.
495 Nunc age, quo pacto pluvius concrescat in altis
496 nubibus umor et in terras demissus ut imber
497 decidat, expediam. Primum jam semina aquai
498 multa simul vincam consurgere nubibus ipsis
499 omnibus ex rebus pariterque ita crescere utrumque
500 et nubis et aquam, quae cumque in nubibus extat,
501 ut pariter nobis corpus cum sanguine crescit,
502 sudor item atque umor qui cumque est denique membris.
503 Concipiunt etiam multum quoque saepe marinum
504 umorem, vel uti pendentia vellera lanae,

505 cum supera magnum mare venti nubila portant.
506 Consimili ratione ex omnibus amnibus umor
507 tollitur in nubis. Quo cum bene semina aquarum
508 multa modis multis convenere undique adaucta,
509 confertae nubes umorem mittere certant
510 dupliciter ; nam vis venti contrudit et ipsa
511 copia nimborum turba majore coacta
512 urget et e supero premit ac facit effluere imbris.
513 Praeterea cum rarescunt quoque nubila ventis
514 aut dissolvuntur solis super icta calore,
515 mittunt umorem pluvium stillantque, quasi igni
516 cera super calido tabescens multa liquescat.
517 Sed vehemens imber fit, ubi vehementer utraque
518 nubila vi cumulata premuntur et impete venti.
519 At retinere diu pluviae longumque morari
520 consuerunt, ubi multa cientur semina aquarum
521 atque aliis aliae nubes nimbiue rigantes
522 insuper atque omni vulgo de parte feruntur,
523 terraque cum fumans umorem tota redhalat.
524 Hic ubi sol radiis tempestatem inter opacam
525 adversa fulsit nimborum aspargine contra,
526 tum color in nigris existit nubibus arqui.
527 Cetera quae sursum crescunt sursumque creantur,
528 et quae concrescunt in nubibus, omnia, prorsum
529 omnia, nix venti grando gelidaeque pruinae
530 et vis magna geli, magnum duramen aquarum,
531 et mora quae fluvios passim refrenat aventis,
532 perfacilest tamen haec reperire animoque videre,
533 omnia quo pacto fiant quareve creentur,
534 cum bene cognoris elementis reddita quae sint.
535 Nunc age, quae ratio terrai motibus extet
536 percipe. Et in primis terram fac ut esse rearis
537 supter item ut supera ventosis undique plenam
538 speluncis multosque lacus multasque lucunas
539 in gremio gerere et rupes deruptaque saxa ;
540 multaque sub tergo terrai flumina tecta
541 volvere vi fluctus summersos caeca putandumst ;
542 undique enim similem esse sui res postulat ipsa.
543 His igitur rebus subjunctis suppositisque
544 terra superne tremit magnis concussa ruinis,
545 subter ubi ingentis speluncas subruit aetas ;
546 quippe cadunt toti montes magnoque repente
547 concussu late disserpunt inde tremores.
548 Et merito, quoniam plaustris concussa tremescunt
549 tecta viam propter non magno pondere tota,
550 nec minus exultant, si quidvis cumque viai
551 ferratos utrimque rotarum succutit orbes.
552 Fit quoque, ubi in magnas aquae vastasque lucunas
553 gleba vetustate e terra provolvitur ingens,
554 ut jactetur aquae fluctu quoque terra vacillans ;
555 ut vas inter aquas non quit constare, nisi umor
556 destitit in dubio fluctu jactarier intus.
557 Praeterea ventus cum per loca subcava terrae
558 collectus parte ex una procumbit et urget
559 obnixus magnis speluncas viribus altas,
560 incumbit tellus quo venti prona premit vis.
561 Tum supera terram quae sunt extracta domorum
562 ad caelumque magis quanto sunt edita quaeque,

563 inclinata minent in eandem prodita partem
564 protractaeque trabes inpendent ire paratae.
565 Et metuunt magni naturam credere mundi
566 exitiale aliquod tempus clademque manere,
567 cum videant tantam terrarum incumbere molem !
568 Quod nisi respirent venti, vis nulla refrenet
569 res neque ab exitio possit reprehendere euntis ;
570 nunc quia respirant alternis inque gravescunt
571 et quasi collecti redeunt ceduntque repulsi,
572 saepius hanc ob rem minitatur terra ruinas
573 quam facit ; inclinatur enim retroque recellit
574 et recipit prolapsa suas in pondere sedes.
575 Hac igitur ratione vacillant omnia tecta,
576 summa magis mediis, media imis, ima perhilum.
577 Est haec ejusdem quoque magni causa tremoris.
578 Ventus ubi atque animae subito vis maxima quaedam
579 aut extrinsecus aut ipsa tellure coorta
580 in loca se cava terrai conjecit ibique
581 speluncas inter magnas fremit ante tumultu
582 versabundaque portatur, post incita cum vis
583 exagitata foras erumpitur et simul altam
584 diffindens terram magnum concinnat hiatum.
585 In Syria Sidone quod accidit et fuit Aegi
586 in Peloponneso, quas exitus hic animai
587 disturbat urbes et terrae motus obortus.
588 Multaque praeterea ceciderunt moenia magnis
589 motibus in terris et multae per mare pessum
590 subsedere suis pariter cum civibus urbes.
591 Quod nisi prorumpit, tamen impetus ipse animai
592 et fera vis venti per crebra foramina terrae
593 dispertitur ut horror et incutit inde tremorem ;
594 frigus uti nostros penitus cum venit in artus,
595 concutit invitos cogens tremere atque movere.
596 Ancipiti trepidant igitur terrore per urbis,
597 tecta superne timent, metuunt inferne cavernas
598 terrai ne dissolvat natura repente,
599 neu distracta suum late dispandat hiatum
600 idque suis confusa velit complere ruinis.
601 Proinde licet quamvis caelum terramque reantur
602 incorrupta fore aeternae mandata saluti :
603 et tamen inter dum praesens vis ipsa pericli
604 subdit et hunc stimulum quadam de parte timoris,
605 ne pedibus raptim tellus subtracta feratur
606 in barathrum rerumque sequatur prodita summa
607 funditus et fiat mundi confusa ruina.
608 Principio mare mirantur non reddere majus
609 naturam, quo sit tantus decursus aquarum,
610 omnia quo veniant ex omni flumina parte.
611 Adde vagos imbris tempestatesque volantes,
612 omnia quae maria ac terras sparguntque rigantque ;
613 adde suos fontis ; tamen ad maris omnia summam
614 guttai vix instar erunt unius adaugmen ;
615 quo minus est mirum mare non augescere magnum.
616 Praeterea magnam sol partem detrahit aestu.
617 Quippe videmus enim vestis umore madentis
618 exsiccare suis radiis ardentibu' solem ;
619 at pelage multa et late substrata videmus.
620 Proinde licet quamvis ex uno quoque loco sol

621 umoris parvam delibet ab aequore partem,
622 largiter in tanto spatio tamen auferet undis.
623 Tum porro venti quoque magnam tollere partem
624 umoris possunt verrentes aequora, ventis
625 una nocte vias quoniam persaepe videmus
626 siccari mollisque luti concrecere crustas.
627 Praeterea docui multum quoque tollere nubes
628 umorem magno conceptum ex aequore ponti
629 et passim toto terrarum spargere in orbi,
630 cum pluit in terris et venti nubila portant.
631 Postremo quoniam raro cum corpore tellus
632 est et conjunctast oras maris undique cingens,
633 debet, ut in mare de terris venit umor aquai,
634 in terras itidem manare ex aequore salso ;
635 percolatur enim virus retroque remanat
636 materies umoris et ad caput amnibus omnis
637 confluit, inde super terras redit agmine dulci
638 qua via secta semel liquido pede detulit undas.
639 Nunc ratio quae sit, per fauces montis ut Aetnae
640 expirent ignes interdum turbine tanto,
641 expediam ; neque enim mediocri clade coorta
642 flammae tempestas Siculum dominata per agros
643 finitimis ad se convertit gentibus ora,
644 fumida cum caeli scintillare omnia templa
645 cernentes pavida complebant pectora cura,
646 quid moliretur rerum natura novarum.
647 Hisce tibi in rebus latest alteque videndum
648 et longe cunctas in partis dispiciendum,
649 ut reminiscaris summam rerum esse profundam
650 et videas caelum summae totius unum
651 quam sit parvula pars et quam multesima constet
652 nec tota pars, homo terrae quota totius unus.
653 Quod bene propositum si plane contueare
654 ac videas plane, mirari multa relinquant.
655 Numquis enim nostrum miratur, si quis in artus
656 accepit calido febrim fervore coortam
657 aut alium quemvis morbi per membra dolorem ?
658 Opturgescit enim subito pes, arripit acer
659 saepe dolor dentes, oculos invadit in ipsos,
660 existit sacer ignis et urit corpore serpens
661 quam cumque arripuit partem repitque per artus,
662 ni mirum quia sunt multarum semina rerum
663 et satis haec tellus morbi caelumque mali fert,
664 unde queat vis immensi procreare morbi.
665 Sic igitur toti caelo terraeque putandumst
666 ex infinito satis omnia suppeditare,
667 unde repente queat tellus concussa moveri
668 perque mare ac terras rapidus percurrere turbo,
669 ignis abundare Aetnaeus, flammescere caelum ;
670 id quoque enim fit et ardescunt caelestia templa
671 et tempestates pluviae graviore coortu
672 sunt, ubi forte ita se tetulerunt semina aquarum.
673 "At nimis est ingens incendi turbidus ardor."
674 Scilicet et fluvius qui visus maximus ei,
675 qui non ante aliquem majorem vidit, et ingens
676 arbor homoque videtur et omnia de genere omni
677 maxima quae vidit quisque, haec ingentia fingit,
678 cum tamen omnia cum caelo terraque marique

679 nil sint ad summam summai totius omnem.
680 Nunc tamen illa modis quibus inritata repente
681 flamma foras vastis Aetnae fornacibus efflet,
682 expediam. Primum totius subcava montis
683 est natura fere silicum suffulta cavernis.
684 Omnibus est porro in speluncis ventus et aer.
685 Ventus enim fit, ubi est agitando percitus aer.
686 Hic ubi percaluit calefecitque omnia circum
687 saxa furens, qua contingit, terramque et ab ollis
688 excussit calidum flammis velocibus ignem,
689 tollit se ac rectis ita faucibus eicit alte.
690 Fert itaque ardorem longe longeque favillam
691 differt et crassa volvit caligine fumum
692 extruditque simul mirando pondere saxa ;
693 ne dubites quin haec animai turbida sit vis.
694 Praeterea magna ex parti mare montis ad ejus
695 radices frangit fluctus aestumque resolvit.
696 Ex hoc usque mari speluncae montis ad altas
697 perveniunt subter fauces. Hac ire fatendumst
698 et penetrare mari penitus res cogit aperto
699 atque efflare foras ideoque extollere flammam
700 saxaque subjectare et arenae tollere nimbos.
701 In summo sunt vertice enim crateres, ut ipsi
702 nominant, nos quod fauces perhibemus et ora.
703 Sunt aliquot quoque res quarum unam dicere causam
704 non satis est, verum pluris, unde una tamen sit ;
705 corpus ut exanimum siquod procul ipse jacere
706 conspicias hominis, fit ut omnis dicere causas
707 conveniat leti, dicatur ut illius una ;
708 nam neque eum ferro nec frigore vincere possis
709 interiisse neque a morbo neque forte veneno,
710 verum aliquid genere esse ex hoc quod contigit ei
711 scimus. Item in multis hoc rebus dicere habemus.
712 Nilus in aestatem crescit campisque redundat
713 unicus in terris, Aegypti totius amnis.
714 Is rigat Aegyptum medium per saepe calorem,
715 aut quia sunt aestate aquilones ostia contra,
716 anni tempore eo, qui etesiae esse feruntur,
717 et contra fluvium flantes remorantur et undas
718 cogentes sursus replent coguntque manere.
719 Nam dubio procul haec adverso flabra feruntur
720 flumine, quae gelidis ab stellis axis aguntur ;
721 ille ex aestifera parti venit amnis ab austro
722 inter nigra virum percocto saecla colore
723 exoriens penitus media ab regione diei.
724 Est quoque uti possit magnus congestus harenae
725 fluctibus adversis oppilare ostia contra,
726 cum mare permotum ventis ruit intus harenam ;
727 quo fit uti pacto liber minus exitus amnis
728 et proclivis item fiat minus impetus undis.
729 Fit quoque uti pluviae forsán magis ad caput ei
730 tempore eo fiant, quo etesia flabra aquilonum
731 nubila coniciunt in eas tunc omnia partis.
732 Scilicet, ad mediam regionem ejecta diei
733 cum convenerunt, ibi ad altos denique montis
734 contrusae nubes coguntur vique premuntur.
735 Forsitan Aethiopum penitus de montibus altis
736 crescat, ubi in campos albas descendere ningues

737 tabificis subigit radiis sol omnia lustrans.
738 Nunc age, Averno tibi quae sint loca cumque lacusque,
739 expediam, quali natura praedita constant.
740 Principio, quod Averno vocantur nomine, id ab re
741 inpositumst, quia sunt avibus contraria cunctis,
742 e regione ea quod loca cum venere volantes,
743 remigii oblitae pennarum vela remittunt
744 praecipitesque cadunt molli cervice profusae
745 in terram, si forte ita fert natura locorum,
746 aut in aquam, si forte lacus substratus Averno.
747 Is locus est Cumas apud, acri sulphure montis
748 oppleti calidis ubi fumant fontibus aucti.
749 Est et Athenaeis in moenibus, arcis in ipso
750 vertice, Palladis ad templum Tritonidis almae,
751 quo numquam pennae appellant corpora raucae
752 cornices, non cum fumant altaria donis ;
753 usque adeo fugitant non iras Palladis acris
754 pervigili causa, Graium ut cecinere poetae,
755 sed natura loci opus efficit ipsa suapte.
756 In Syria quoque fertur item locus esse videri,
757 quadripedes quoque quo simul ac vestigia primum
758 intulerint, graviter vis cogat concidere ipsa,
759 manibus ut si sint divis mactata repente.
760 Omnia quae naturali ratione geruntur,
761 et quibus e fiant causis apparet origo ;
762 janua ne pote eis Orci regionibus esse
763 credatur, post hinc animas Acheruntis in oras
764 ducere forte deos manes inferne reamur,
765 naribus alipedes ut cervi saepe putantur
766 ducere de latebris serpentia saecula ferarum.
767 Quod procul a vera quam sit ratione repulsum
768 percipe ; nam de re nunc ipsa dicere conor.
769 Principio hoc dico, quod dixi saepe quoque ante,
770 in terra cujusque modi rerum esse figuras ;
771 multa, cibo quae sunt, vitalia multaque, morbos
772 incutere et mortem quae possint adcelerare.
773 Et magis esse aliis alias animantibus aptas
774 res ad vitae rationem ostendimus ante
775 propter dissimilem naturam dissimilisque
776 texturas inter sese primasque figuras.
777 Multa meant inimica per auris, multa per ipsas
778 insinuant naribus infesta atque aspera tactu,
779 nec sunt multa parum tactu vitanda neque autem
780 aspectu fugienda saporeque tristia quae sint.
781 Deinde videre licet quam multae sint homini res
782 acriter infesto sensu spurcaeque gravesque ;
783 arboribus primum certis gravis umbra tributa
784 usque adeo, capitis faciant ut saepe dolores,
785 siquis eas subter jacuit prostratus in herbis.
786 Est etiam magnis Heliconis montibus arbor
787 floris odore hominem taetro consueta necare.
788 Scilicet haec ideo terris ex omnia surgunt,
789 multa modis multis multarum semina rerum
790 quod permixta gerit tellus discretaque tradit.
791 Nocturnumque recens extinctum lumen ubi acri
792 nidore offendit nares, consopit ibidem,
793 concidere et spumas qui morbo mittere solet.
794 Castoreoque gravi mulier sopita recumbit,

795 et manibus nitidum teneris opus effluit ei,
796 tempore eo si odoratast quo menstrua solvit.
797 Multaque praeterea languentia membra per artus
798 solvunt atque animam labefactant sedibus intus.
799 Denique si calidis etiam cunctere lavabris
800 plenior et lueris, solio ferventis aquai
801 quam facile in medio fit uti des saepe ruinas !
802 Carbonumque gravis vis atque odor insinuatur
803 quam facile in cerebrum, nisi aqua praecepimus ante !
804 At cum membra domans percepit fervida febris,
805 tum fit odor vini plagae mactabilis instar.
806 Nonne vides etiam terra quoque sulphur in ipsa
807 gignier et taetro concrecere odore bitumen,
808 denique ubi argenti venas aurique secuntur,
809 terrai penitus scrutantes abdita ferro,
810 qualis expiret Scaptensula subter odores ?
811 Quidve mali fit ut exhalent aurata metalla !
812 Quas hominum reddunt facies qualisque colores !
813 Nonne vides audisve perire in tempore parvo
814 quam soleant et quam vitae copia desit,
815 quos opere in tali cohibet vis magna necessis ?
816 Hos igitur tellus omnis exaestuat aestus
817 expiratque foras in apertum promptaque caeli.
818 Sic et Averna loca alitibus summittere debent
819 mortiferam vim. De terra quae surgit in auras,
820 ut spatium caeli quadam de parte venenet ;
821 quo simul ac primum pennis delata sit ales,
822 impediatur ibi caeco correpta veneno,
823 ut cadat e regione loci, qua derigit aestus.
824 Quo cum conruit, hic eadem vis illius aestus
825 reliquias vitae membris ex omnibus aufert.
826 Quippe etenim primo quasi quendam conciet aestum ;
827 posterius fit uti. Cum jam cecidere veneni
828 in fontis ipsos, ibi sit quoque vita vomenda,
829 propterea quod magna mali fit copia circum.
830 Fit quoque ut interdum vis haec atque aestus Averni
831 aera, qui inter avis cumquest terramque locatus.
832 Discutiat, prope uti locus hic linqatur inanis.
833 Cujus ubi e regione loci venere volantis,
834 claudicat extemplo pinnarum nisus inanis
835 et conamen utrimque alarum proditur omne.
836 Hic ubi nixari nequeunt insistereque alis,
837 scilicet in terram delabi pondere cogit
838 natura, et vacuum prope jam per inane jacentes
839 dispergunt animas per caulas corporis omnis.
840 Frigidior porro in puteis aestate fit umor,
841 arescit quia terra calore et semina si qua
842 forte vaporis habet proprie, dimittit in auras.
843 Quo magis est igitur tellus effeta calore,
844 fit quoque frigidior qui in terrast abditus umor.
845 Frigore cum premitur porro omnis terra coitque
846 et quasi concrecit, fit scilicet ut coeundo
847 exprimat in puteos si quem gerit ipsa calorem.
848 Esse apud Hammonis fanum fons luce diurna
849 frigidus et calidus nocturno tempore fertur.
850 Hunc homines fontem nimis admirantur et acri
851 sole putant subter terras ferverescere partim,
852 nox ubi terribili terras caligine textit.

853 Quod nimis a verast longe ratione remotum.
854 Quippe ubi sol nudum contractans corpus aquai
855 non quierit calidum supera de reddere parte,
856 cum superum lumen tanto fervore fruatur,
857 qui queat hic supter tam crasso corpore terram
858 percoquere umorem et calido satiare vapore ?
859 Praesertim cum vix possit per saepta domorum
860 insinuare suum radiis ardentibus aestum.
861 Quae ratio est igitur ? Ni mirum terra magis quod
862 rara tenet circum fontem quam cetera tellus
863 multaque sunt ignis prope semina corpus aquai.
864 Hoc ubi roriferis terram nox obruit undis,
865 extemplo penitus frigescit terra coitque.
866 Hac ratione fit ut, tam quam compressa manu sit,
867 exprimat in fontem quae semina cumque habet ignis,
868 quae calidum faciunt laticis tactum atque vaporem.
869 Inde ubi sol radiis terram dimovit obortus
870 et rare fecit calido miscente vapore,
871 rursus in antiquas redeunt primordia sedes
872 ignis et in terram cedit calor omnis aquai.
873 Frigidus hanc ob rem fit fons in luce diurna.
874 Praeterea solis radiis jactatur aquai
875 umor et in lucem tremulo rarescit ab aestu ;
876 propterea fit uti quae semina cumque habet ignis
877 dimittat ; quasi saepe gelum, quod continet in se,
878 mittit et exsolvit glaciem nodosque relaxat.
879 Frigidus est etiam fons, supra quem sita saepe
880 stuppa jacet flammam concepto protinus igni,
881 taedaeque consimili ratione accensa per undas
882 conlucet, quo cumque natans impellitur auris.
883 Ni mirum quia sunt in aqua permulta vaporis
884 semina de terraque necessest funditus ipsa
885 ignis corpora per totum consurgere fontem
886 et simul exspirare foras exireque in auras,
887 non ita multa tamen, calidus queat ut fieri fons ;
888 praeterea dispersa foras erumpere cogit
889 vis per aquam subito sursumque ea conciliari.
890 Quod genus endo maris Aradi fons, dulcis aquai
891 qui scatit et salsas circum se dimovet undas ;
892 et multis aliis praebet regionibus aequor
893 utilitatem opportunam sitientibus nautis,
894 quod dulcis inter salsas intervomit undas.
895 Sic igitur per eum possunt erumpere fontem
896 et scatere illa foras ; in stuppam semina quae cum
897 conveniunt aut in taedae corpore adhaerent,
898 ardescunt facile extemplo, quia multa quoque in se
899 semina habent ignis stuppae taedaeque tenentes.
900 Nonne vides etiam, nocturna ad lumina linum
901 nuper ubi extinctum admoveas, accendier ante
902 quam tetigit flammam, taedamque pari ratione ?
903 Multaque praeterea prius ipso tacta vapore
904 eminus ardescunt quam cominus imbuat ignis.
905 Hoc igitur fieri quoque in illo fonte putandum est.
906 Quod super est, agere incipiam quo foedere fiat
907 naturae, lapis hic ut ferrum ducere possit,
908 quem Magneta vocant patrio de nomine Grai,
909 Magnetum quia sit patriis in finibus ortus.
910 Hunc homines lapidem mirantur ; quippe catenam

911 saepe ex anellis reddit pendentibus ex se.
 912 Quinque etenim licet inter dum pluresque videre
 913 ordine demisso levibus jactarier auris,
 914 unus ubi ex uno dependet supter adhaerens
 915 ex alioque alius lapidis vim vinclaque noscit ;
 916 usque adeo permanenter vis pervalet ejus.
 917 Hoc genus in rebus firmandumst multa prius quam
 918 ipsius rei rationem reddere possis,
 919 et nimium longis ambagibus est adeundum ;
 920 quo magis attentas auris animumque reposco.
 921 Principio omnibus ab rebus, quas cumque videmus,
 922 perpetuo fluere ac mitti spargique necessest
 923 corpora quae feriant oculos visumque lacesant.
 924 Perpetuoque fluunt certis ab rebus odores ;
 925 frigus ut a fluviis, calor a sole, aestus ab undis
 926 aequoris, exesor moerorum, litora propter ;
 927 nec varii cessant sonitus manare per auras ;
 928 denique in os salsi venit umor saepe saporis,
 929 cum mare versamur propter, dilutaque contra
 930 cum tuimur misceri absinthia, tangit amaror.
 931 Usque adeo omnibus ab rebus res quaeque fluenter
 932 fertur et in cunctas dimittitur undique partis
 933 nec mora nec requies interdatur ulla fluendi,
 934 perpetuo quoniam sentimus et omnia semper
 935 cernere odorari licet et sentire sonare.
 936 Nunc omnis repetam quam raro corpore sint res
 937 commemorare ; quod in primo quoque carmine claret.
 938 Quippe etenim, quamquam multas hoc pertinet ad res
 939 noscere, cum primis hanc ad rem protinus ipsam,
 940 qua de disserere adgredior, firmare necessest
 941 nil esse in promptu nisi mixtum corpus inani.
 942 Principio fit ut in speluncis saxa superna
 943 sudent umore et guttis manantibu' stillent.
 944 Manat item nobis e toto corpore sudor,
 945 crescit barba pilique per omnia membra, per artus.
 946 Diditur in venas cibus omnis, auget alitque
 947 corporis extremas quoque partis unguiculosque.
 948 Frigus item transire per aes calidumque vaporem
 949 sentimus, sentimus item transire per aurum
 950 atque per argentum, cum pocula plena tenemus.
 951 Denique per dissaepa domorum saxea voces
 952 pervolitant, permanat odor frigusque vaposque
 953 ignis, qui ferri quoque vim penetrare suevit,
 954 denique qua circum caeli lorica coercet,
 955 morbida visque simul, cum extrinsecus insinuat ;
 956 et tempestate in terra caeloque coorta
 957 in caelum terrasque remotae jure facessunt ;
 958 quandoquidem nihil est nisi raro corpore nexum.
 959 Huc accedit uti non omnia, quae jaciuntur
 960 corpora cumque ab rebus, eodem praedita sensu
 961 atque eodem pacto rebus sint omnibus apta.
 962 Principio terram sol excoquit et facit are,
 963 at glaciem dissolvit et altis montibus altas
 964 extractasque nives radiis tabescere cogit ;
 965 denique cera liquefit in ejus posta vapore.
 966 Ignis item liquidum facit aes aurumque resolvit,
 967 at coria et carnem trahit et conducit in unum.
 968 Umor aquae porro ferrum condurat ab igni,

969 at coria et carnem mollit durata calore.
 970 Barbigeras oleaster eo juvat usque capellas,
 971 effluat ambrosias quasi vero et nectare tinctus ;
 972 qua nihil est homini quod amariu' fronde acida extet.
 973 Denique amaracinum fugitat sus et timet omne
 974 unguentum ; nam saetigeris subus acre venenumst ;
 975 quod nos interdum tam quam recreare videtur.
 976 At contra nobis caenum taeterrima cum sit
 977 spurcicies, eadem subus haec jucunda videtur,
 978 insatiabiliter toti ut volvantur ibidem.
 979 Hoc etiam super est, ipsa quam dicere de re
 980 adgredior, quod dicendum prius esse videtur.
 981 Multa foramina cum variis sint reddita rebus,
 982 dissimili inter se natura praedita debent
 983 esse et habere suam naturam quaeque viasque.
 984 Quippe etenim varii sensus animantibus insunt,
 985 quorum quisque suam proprie rem percipit in se ;
 986 nam penetrare alio sonitus alioque saporem
 987 cernimus e sucis, alio nidoris odores.
 988 [scilicet id fieri cogit natura viarum
 989 multimodis varians, ut paulo ostendimus ante.]
 990 praeterea manare aliud per saxa videtur,
 991 atque aliud lignis, aliud transire per aurum,
 992 argentoque foras aliud vitroque meare ;
 993 nam fluere hac species, illac calor ire videtur,
 994 atque aliis aliud citius transmittere eadem.
 995 Scilicet id fieri cogit natura viarum
 996 multimodis varians, ut paulo ostendimus ante,
 997 propter dissimilem naturam textaque rerum.
 998 Qua propter, bene ubi haec confirmata atque locata
 999 omnia constiterint nobis praeposta parata,
 1000 quod super est, facile hinc ratio reddetur et omnis
 1001 causa pate fiet, quae ferri pelliciat vim.
 1002 Principio fluere e lapide hoc permulta necessest
 1003 semina sive aestum, qui discutit aera plagis,
 1004 inter qui lapidem ferrumque est cumque locatus.
 1005 Hoc ubi inanitur spatium multusque vacefit
 1006 in medio locus, extemplo primordia ferri
 1007 in vacuum prolapsa cadunt conjuncta, fit utque
 1008 anulus ipse sequatur eatque ita corpore toto.
 1009 Nec res ulla magis primoribus ex elementis
 1010 indupedita suis arte conexa cohaeret
 1011 quam validi ferri natura et frigidus horror.
 1012 Quo minus est mirum, quod dicitur esse alienum,
 1013 corpora si nequeunt e ferro plura coorta
 1014 in vacuum ferri, quin anulus ipse sequatur ;
 1015 quod facit et sequitur, donec pervenit ad ipsum
 1016 jam lapidem caecisque in eo compagibus haesit.
 1017 Hoc fit idem cunctas in partis ; unde vacefit
 1018 cumque locus, sive e transverso sive superne,
 1019 corpora continuo in vacuum vicina feruntur ;
 1020 quippe agitantur enim plagis aliunde nec ipsa
 1021 sponte sua sursum possunt consurgere in auras.
 1022 Hoc accedit item, quare queat id magis esse,
 1023 haec quoque res adjumento motuque jுவatur,
 1024 quod, simul a fronte est anelli rarior aer
 1025 factus inanitusque locus magis ac vacuatus,
 1026 continuo fit uti qui post est cumque locatus

1027 aer a tergo quasi provehat atque propellat.
1028 Semper enim circum positus res verberat aer ;
1029 sed tali fit uti propellat tempore ferrum,
1030 parte quod ex una spatium vacat et capit in se.
1031 Hic, tibi quem memoro, per crebra foramina ferri
1032 parvas ad partis subtiliter insinuatus
1033 trudit et inpellit, quasi navem velaque ventus.
1034 Denique res omnes debent in corpore habere
1035 aera, quandoquidem raro sunt corpore et aer
1036 omnibus est rebus circum datus adpositusque.
1037 Hic igitur, penitus qui in ferrost abditus aer,
1038 sollicito motu semper jactatur eoque
1039 verberat anellum dubio procul et ciet intus,
1040 scilicet illo eodem fertur, quo praecipitavit
1041 jam semel et partem in vacuum conamina sumpsit.
1042 Fit quoque ut a lapide hoc ferri natura recedat
1043 inter dum, fugere atque sequi consueta vicissim.
1044 Exultare etiam Samothracia ferrea vidi
1045 et ramenta simul ferri furere intus ahenis
1046 in scaphiis, lapis hic Magnes cum subditus esset ;
1047 usque adeo fugere a saxo gestire videtur.
1048 Aere interposito discordia tanta creatur
1049 propterea quia ni mirum prius aestus ubi aeris
1050 praecepit ferrique vias possedit apertas,
1051 posterior lapidis venit aestus et omnia plena
1052 invenit in ferro neque habet qua tranet ut ante ;
1053 cogitur offensare igitur pulsareque fluctu
1054 ferrea texta suo ; quo pacto respuit ab se
1055 atque per aes agitat, sine eo quod saepe resorbet.
1056 Illud in his rebus mirari mitte, quod aestus
1057 non valet e lapide hoc alias impellere item res.
1058 Pondere enim fretae partim stant, quod genus aurum ;
1059 at partim raro quia sunt cum corpore, ut aestus
1060 pervolet intactus, nequeunt inpellier usquam,
1061 lignea materies in quo genere esse videtur.
1062 Interutrasque igitur ferri natura locata
1063 aeris ubi accepit quaedam corpuscula, tum fit,
1064 inpellant ut eo Magnesia flumine saxa.
1065 Nec tamen haec ita sunt aliarum rerum aliena,
1066 ut mihi multa parum genere ex hoc suppeditentur,
1067 quae memorare queam inter se singlariter apta.
1068 Saxa vides primum sola colescere calce.
1069 Glutine materies taurino jungitur una,
1070 ut vitio venae tabularum saepius hiscant
1071 quam laxare queant compages taurea vincla.
1072 Vitigeni latices aquai fontibus audent
1073 misceri, cum pix nequeat gravis et leve olivom.
1074 Purpureusque colos conchyli jungitur uno
1075 corpore cum lanae, dirimi qui non queat usquam,
1076 non si Neptuni fluctu renovare operam des,
1077 non mare si totum velit eluere omnibus undis.
1078 Denique res auro non aurum copulat una,
1079 aerique aes plumbo fit uti jungatur ab albo ?
1080 Cetera jam quam multa licet reperire ! Quid ergo ?
1081 Nec tibi tam longis opus est ambagibus usquam
1082 nec me tam multam hic operam consumere par est,
1083 sed breviter paucis praestat comprehendere multa.
1084 Quorum ita texturae ceciderunt mutua contra,

1085 ut cava convenient plenis haec illius illa
1086 hujusque inter se, junctura haec optima constat.
1087 Est etiam, quasi ut anellis hamisque plicata
1088 inter se quaedam possint coplata teneri ;
1089 quod magis in lapide hoc fieri ferroque videtur.
1090 Nunc ratio quae sit morbis aut unde repente
1091 mortiferam possit cladem conflare coorta
1092 morbida vis hominum generi pecudumque catervis,
1093 expediam, primum multarum semina rerum
1094 esse supra docui quae sint vitalia nobis,
1095 et contra quae sint morbo mortique necessest
1096 multa volare ; ea cum casu sunt forte coorta
1097 et perturbarunt caelum, fit morbidus aer.
1098 Atque ea vis omnis morborum pestilitasque
1099 aut extrinsecus ut nubes nebulaeque superne
1100 per caelum veniunt aut ipsa saepe coorta
1101 de terra surgunt, ubi putorem umida nactast
1102 intempestivis pluviisque et solibus icta.
1103 Nonne vides etiam caeli novitate et aquarum
1104 temptari procul a patria qui cumque domoque
1105 adveniunt ideo quia longe discrepitant res ?
1106 Nam quid Brittannis caelum differre putamus,
1107 et quod in Aegypto est, qua mundi claudicat axis,
1108 quidve quod in Ponto est differre et Gadibus atque
1109 usque ad nigra virum percocto saecla colore ?
1110 Quae cum quattuor inter se diversa videmus
1111 quattuor a ventis et caeli partibus esse,
1112 tum color et facies hominum distare videntur
1113 largiter et morbi generatim saecla tenere.
1114 Est elephas morbus qui propter flumina Nili
1115 gignitur Aegypto in media neque praeterea usquam.
1116 Atthide temptantur gressus oculique in Achaeis
1117 finibus. Inde aliis alius locus est inimicus
1118 partibus ac membris ; varius concinnat id aer.
1119 Proinde ubi se caelum, quod nobis forte alienum,
1120 commovet atque aer inimicus serpere coepit,
1121 ut nebula ac nubes paulatim repit et omne
1122 qua graditur conturbat et immutare coactat,
1123 fit quoque ut, in nostrum cum venit denique caelum,
1124 corrumpat reddatque sui simile atque alienum.
1125 Haec igitur subito clades nova pestilitasque
1126 aut in aquas cadit aut fruges persidit in ipsas
1127 aut alios hominum pastus pecudumque cibatus,
1128 aut etiam suspensa manet vis aere in ipso
1129 et, cum spirantes mixtas hinc ducimus auras,
1130 illa quoque in corpus pariter sorbere necessest.
1131 Consimili ratione venit bubus quoque saepe
1132 pestilitas et jam pigris balantibus aegror.
1133 Nec refert utrum nos in loca deveniamus
1134 nobis adversa et caeli mutemus amictum,
1135 an caelum nobis ultro natura corumptum
1136 deferat aut aliquid quo non consuevimus uti,
1137 quod nos adventu possit temptare recenti.
1138 Haec ratio quondam morborum et mortifer aestus
1139 finibus in Cecropis funestos reddidit agros
1140 vastavitque vias, exhaustit civibus urbem.
1141 Nam penitus veniens Aegypti finibus ortus,
1142 aera permensus multum camposque natantis,

1143 incubuit tandem populo Pandionis omni.
 1144 Inde catervatim morbo mortique dabantur.
 1145 Principio caput incensum fervore gerebant
 1146 et duplicis oculos suffusa luce rubentes.
 1147 Sudabant etiam fauces intrinsecus atrae
 1148 sanguine et ulceribus vocis via saepta coibat
 1149 atque animi interpres manabat lingua cruore
 1150 debilitata malis, motu gravis, aspera tactu.
 1151 Inde ubi per fauces pectus complerat et ipsum
 1152 morbida vis in cor maestum confluxerat aegris,
 1153 omnia tum vero vitae claustra lababant.
 1154 Spiritus ore foras taetrumolvebat odorem,
 1155 rancida quo perolent projecta cadavera ritu.
 1156 Atque animi prorsum tum vires totius, omne
 1157 languebat corpus leti jam limine in ipso.
 1158 Intolerabilibusque malis erat anxius angor
 1159 adsidue comes et gemitu commixta querella,
 1160 singultusque frequens noctem per saepe diemque
 1161 corripere adsidue nervos et membra coactans
 1162 dissolvebat eos, defessos ante, fatigans.
 1163 Nec nimio cuiquam posses ardore tueri
 1164 corporis in summo summam ferverescere partem,
 1165 sed potius tepidum manibus proponere tactum
 1166 et simul ulceribus quasi inustis omne rubere
 1167 corpus, ut est per membra sacer dum diditur ignis.
 1168 Intima pars hominum vero flagrabat ad ossa,
 1169 flagrabat stomacho flamma ut fornacibus intus.
 1170 Nil adeo posses cuiquam leve tenueque membris
 1171 vertere in utilitatem, at ventum et frigora semper.
 1172 In fluvios partim gelidos ardentia morbo
 1173 membra dabant nudum jacentes corpus in undas.
 1174 Multi praecipites nymphis putealibus alte
 1175 inciderunt ipso venientes ore patente :
 1176 insedabiliter sitis arida corpora mersans
 1177 aequabat multum parvis umoribus imbrem.
 1178 Nec requies erat ulla mali : defessa jacebant
 1179 corpora. Mussabat tacito medicina timore,
 1180 quippe patentia cum totiens ardentia morbis
 1181 lumina versarent oculorum expertia somno.
 1182 Multaque praeterea mortis tum signa dabantur :
 1183 perturbata animi mens in maerore metuque,
 1184 triste supercilium, furiosus voltus et acer,
 1185 sollicitae porro plenaequae sonoribus aures,
 1186 creber spiritus aut ingens raroque coortus,
 1187 sudorisque madens per collum splendidus umor,
 1188 tenuia sputa minuta, croci contacta colore
 1189 salsaque per fauces rauca vix edita tussi.
 1190 In manibus vero nervi trahere et tremere artus
 1191 a pedibusque minutatim succedere frigus
 1192 non dubitabat. Item ad supremum denique tempus
 1193 compressae nares, nasi primoris acumen
 1194 tenue, cavati oculi, cava tempora, frigida pellis
 1195 duraque in ore, jacens rictu, frons tenta manebat.
 1196 Nec nimio rigida post artus morte jacebant.
 1197 Octavoque fere candenti lumine solis
 1198 aut etiam nona reddebant lampade vitam.
 1199 Quorum siquis, ut est, vitarat funera leti,
 1200 ulceribus taetris et nigra proluvie alvi

1201 posterius tamen hunc tabes letumque manebat,
1202 aut etiam multus capitis cum saepe dolore
1203 corruptus sanguis expletis naribus ibat.
1204 Huc hominis totae vires corpusque fluebat.
1205 Profluvium porro qui taetri sanguinis acre
1206 exierat, tamen in nervos huic morbus et artus
1207 ibat et in partis genitalis corporis ipsas.
1208 Et graviter partim metuentes limina leti
1209 vivebant ferro privati parte virili,
1210 et manibus sine nonnulli pedibusque manebant
1211 in vita tamen et perdebant lumina partim.
1212 Usque adeo mortis metus his incesserat acer.
1213 Atque etiam quosdam cepere obliviam rerum
1214 cunctarum, neque se possent cognoscere ut ipsi.
1215 Multaque humi cum inhumata jacerent corpora supra
1216 corporibus, tamen alituum genus atque ferarum
1217 aut procul absiliebat, ut acrem exiret odorem,
1218 aut, ubi gustarat, languebat morte propinqua.
1219 Nec tamen omnino temere illis solibus ulla
1220 comparebat avis, nec tristia saecula ferarum
1221 exhibant silvis. Languebant pleraque morbo
1222 et moriebantur. Cum primis fida canum vis
1223 strata viis animam ponebat in omnibus aegre ;
1224 extorquebat enim vitam vis morbida membris.
1225 Incomitata rapi certabant funera vasta
1226 nec ratio remedi communis certa dabatur ;
1227 nam quod ali dederat vitalis aeris auras
1228 volvere in ore licere et caeli templa tueri,
1229 hoc aliis erat exitio letumque parabat.
1230 Illud in his rebus miserandum magnopere unum
1231 aerumnabile erat, quod ubi se quisque videbat
1232 implicitum morbo, morti damnatus ut esset,
1233 deficiens animo maesto cum corde jacebat,
1234 funera respectans animam amittebat ibidem.
1235 Quippe etenim nullo cessabant tempore apisci
1236 ex aliis alios avidi contagia morbi,
1237 lanigeras tam quam pecudes et bucera saecula,
1238 idque vel in primis cumulabat funere funus
1239 nam qui cumque suos fugitabant visere ad aegros,
1240 vitae nimium cupidos mortisque timentis
1241 poenibat paulo post turpi morte malaque,
1242 desertos, opis expertis, incuria mactans.
1243 Qui fuerant autem praesto, contagibus ibant
1244 atque labore, pudor quem tum cogebat obire
1245 blandaque lassorum vox mixta voce querellae.
1246 Optimus hoc leti genus ergo quisque subibat.
1247 Praeterea jam pastor et armentarius omnis
1248 et robustus item curvi moderator aratri
1249 languebat, penitusque casa contrusa jacebant
1250 corpora paupertate et morbo dedita morti.
1251 Exanimis pueris super exanimata parentum
1252 corpora non numquam posses retroque videre
1253 matribus et patribus natos super edere vitam.
1254 Nec minimam partem ex agris is maeror in urbem
1255 confluit, languens quem contulit agricolarum
1256 copia conveniens ex omni morbida parte.
1257 Omnia conplebant loca tecta quo magis aestu,
1258 confertos ita acervatim mors accumulabat.

1259 Multa siti prostrata viam per proque voluta
1260 corpora silanos ad aquarum strata jacebant
1261 interclusa anima nimia ab dulcedine aquarum,
1262 multaque per populi passim loca prompta viasque
1263 languida semanimo cum corpore membra videres
1264 horrida paedore et pannis cooperta perire,
1265 corporis inlue, pelli super ossibus una,
1266 ulceribus taetris prope jam sordeque sepulta.
1267 Omnia denique sancta deum delubra replebat
1268 corporibus mors exanimis onerataque passim
1269 cuncta cadaveribus caelestum templa manebant,
1270 hospitibus loca quae complebant aedituentes.
1271 Nec jam religio divom nec numina magni
1272 pendebantur enim : praesens dolor exsuperabat.
1273 Nec mos ille sepulturae remanebat in urbe,
1274 quo prius hic populus semper consuerat humari ;
1275 perturbatus enim totus trepidabat et unus
1276 quisque suum pro re cognatum maestus humabat.
1277 Multaque res subita et paupertas horrida suasit ;
1278 namque suos consanguineos aliena rogorum
1279 insuper extracta ingenti clamore locabant
1280 subdebantque faces, multo cum sanguine saepe
1281 rixantes, potius quam corpora desererentur,
1282 inque aliis alium populum sepelire suorum
1283 certantes ; lacrimis lassum luctuque redibant ;
1284 inde bonam partem in lectum maerore dabantur ;
1285 nec poterat quisquam reperiri, quem neque morbus
1286 nec mors nec luctus temptaret tempore tali.